

MAXIM GORKY

tuyển tập truyện ngắn & kịch

KALININ, TRÊN THẢO NGUYÊN, DƯỚI ĐÁY

Trần Thị Phương Phương dịch

Kalinin, Trên Thảo Nguyên, Dưới Đáy

Maxim Gorky

Văn Học (2018)

MAXIM GORKY

tuyển tập truyện ngắn & kịch

**KALININ, TRÊN THẢO NGUYÊN,
DƯỚI ĐÁY**

Trần Thị Phương Phương dịch

vh NHÀ XUẤT BẢN
VĂN HỌC

KALININ, TRÊN THẢO NGUYÊN, DƯỚI ĐÁY

Bản tiếng Việt © 2017 Công ty TNHH MTV Sách Phương Nam

& Trần Thị Phương Phương

Dịch từ nguyên bản tiếng Nga:

М. Горький. Собрание сочинений в 30 томах, Издание:
Государственное издательство художественной литературы, Москва,
1949 – 1955 (M.Gorky, Hợp tuyển tác phẩm gồm 30 tập, NXB Văn học
nghệ thuật, Moskva, 1949 – 1955)

Mọi sao chép, trích dẫn phải có sự đồng ý của Công ty TNHH MTV Sách
Phương Nam và dịch giả.

Lời giới thiệu

1.

Maxim Gorky (tên thật là Alexei Maximovich Peshkov, 1868 – 1936) là một trong những nhà văn Nga nổi tiếng nhất thế giới thế kỷ XX.

Gorky khởi đầu sự nghiệp sáng tác bằng những truyện ngắn và truyện ngắn cũng là mảng sáng tác thành công nhất của ông.

Vài tháng trước khi sáng tác truyện ngắn *Bà lão Izergil*, Gorky có viết: *“Cần phải có những ngôn từ vang lên như những hồi chuông giống giả, làm rung động lòng người và thúc đẩy người ta tiến lên phía trước. Hãy cứ để người ta ý thức được những sai lầm và xấu hổ vì quá khứ. Hãy cứ để người ta nhức nhối với nỗi chán ghét hiện tại và để người ta khôn khổ với nỗi khát vọng về tương lai”*. Gorky đã hiểu ý nghĩa cao cả của cuộc sống và của nghệ thuật là như thế. Và ông thể hiện nó trong những tác phẩm truyện ngắn của mình.

Gorky nổi tiếng như một nhà văn của “đội quân chân đất” du thủ du thực trên khắp đất nước Nga. Cuộc sống lang thang của chính nhà văn thời tuổi trẻ đã giúp ông tạo nên những hình tượng hết sức độc đáo. Thực ra Gorky không phải là người duy nhất viết về những kẻ lang thang. Trước ông, một số nhà văn Nga khác cũng từng chọn đề tài này cho những sáng tác của mình (như Reshetnikov, Uspensky^[1]...). Những kẻ du thủ du thực trong các sáng tác của họ thường được mô tả như “cặn bã” của xã hội: nghiện rượu, trộm cướp, giết người... Các nhà văn đã xây dựng hình tượng những con người đó như những nạn nhân của một xã hội nơi trật tự bị đảo lộn, những nạn nhân bị đẩy dora bởi số phận đến độ không còn nhìn nhận được sự đúng sai của cuộc đời, không ý thức được những bất công mà mình phải chịu đựng.

Cái độc đáo của những nhân vật du thủ du thực nơi Gorky là ở chỗ họ không chỉ là “cặn bã”, là nạn nhân. Họ còn là hiện thân của tình yêu với thiên nhiên và với cái đẹp. Họ còn là những con người với đầy ý thức về bản thân mình, và họ tuyên chiến với xã hội. Gorky sống cuộc sống của các nhân vật, ông như hòa lẫn với họ, có khi phát biểu những tư tưởng của mình thông qua ngôn từ của họ. Những kẻ du thủ du thực của Gorky không hẳn bị số phận đè bẹp, mà ngược lại nhiều khi còn cảm thấy tự hào về cuộc sống nghèo khổ, lang thang của mình, bởi đó là cuộc sống tự do vô cùng phong phú những điều lý thú và bổ ích. Nhân vật Makar Chudra trong truyện ngắn cùng tên đã nói: *“Còn như tôi đây, năm mươi tám năm trời tôi đã trông thấy nhiều điều (...) Anh tính còn xử sở nào mà tôi chưa đi qua nữa?... Sống phải như thế mới được: đi, đi mãi, chỉ có thế thôi”*. Một nhân vật khác phát biểu: *“Tôi sẽ đi lang thang khắp nơi cho đến khi nào bạc tóc mới thôi... Tôi sẽ buồn chán lắm nếu phải ở yên một chỗ”*. Các nhân vật của Gorky không chỉ là những kẻ lang thang bằng đôi chân để kiếm kế sinh nhai. Sự lang thang của họ còn có hàm ý khác nữa: đó là cuộc kiếm tìm ý nghĩa của cuộc sống, tìm chân lý. Không phải bao giờ họ cũng tìm ra, số phận họ nhiều khi thật bi kịch, tuy nhiên điều quan trọng là họ đã đi, đã tìm, đã vật lộn đấu tranh, đã cố vươn lên chứ không chỉ gục đầu chấp nhận cuộc sống tầm thường.

Hiện thực cuộc sống hiện ra trong những truyện ngắn của Gorky với hai màu sáng – tối, làm nảy sinh cả niềm vui sướng lẫn nỗi khổ đau, sự cảm thông lẫn lòng công phẫn. Hiện thực đó trước hết là chính bản thân con người. Trong thế giới tâm hồn luôn bị giày vò đau khổ, nhà văn đã tinh tế chỉ ra những biểu hiện cao đẹp. Tuy nhiên, khát vọng vươn tới tương lai, vươn tới lý tưởng toàn mỹ về con người khó có thể hợp nhất với diện mạo cũng như những quan hệ thực tế hiện tại của con người.

Trong nhiều truyện của Gorky thường hiện diện cái “tôi” – tác giả. Tác giả là người lắng nghe những câu chuyện kể, mở đầu và kết thúc tác phẩm với những ấn tượng, tình cảm hết sức thực, hết sức sống động về người kể chuyện, về thiên nhiên và cuộc sống con người bao quanh câu chuyện kể. Đó là một kết cấu trong đó thế giới tưởng tượng, thế giới huyền thoại cổ tích được nối với thế giới hiện thực bằng chính bản thân tác giả, vừa giúp

làm nổi bật những mâu thuẫn hiện thực của cuộc sống, vừa giúp cho những khát vọng lãng mạn được thể hiện một cách chân thực hơn và mạnh mẽ hơn.

2.

Kịch của Gorky là mắt xích nối hai thời đại của kịch Nga – thời đại kịch cổ điển Nga thế kỷ XIX và thời đại kịch hiện đại Xô viết thế kỷ XX.

Nền kịch Nga thế kỷ XIX gắn với tên tuổi của Pushkin, Griboedov, Gogol, và đặc biệt là của Ostrovsky và Chekhov. A.N. Ostrovsky (1823 – 1886) được xem là cha đẻ của sân khấu hiện thực Nga, một sân khấu trên đó *“có thể nhìn thấy cả đất nước Nga hiện lành và dữ dội, cao cả và mực cười”*, *“có thể nghe thấy nhịp đập sự sống mãnh liệt của đất nước ấy”* (Belinsky). 49 vở kịch của Ostrovsky được đưa lên sân khấu đã mô tả một nước Nga – “vương quốc của bóng tối” nơi đồng tiền và những thế lực tư sản ngự trị. A.P. Chekhov (1860 – 1904) kế tục sự nghiệp của Ostrovsky, song lại đổi mới hoàn toàn xung đột kịch: không có sự đụng độ giữa những công chức lớn với công chức nhỏ, giữa người giàu với người nghèo. Nhân vật trong các vở kịch của Chekhov đa phần là những con người ngang hàng về địa vị, về tài sản. Thế nhưng trên sân khấu vẫn sôi sục những khát vọng, vẫn vang lên những tiếng sùng, vẫn tan vỡ những tâm hồn và số phận. Những nhân vật của Chekhov không xung đột với nhau, mà xung đột với chính bản thân cuộc sống, và chỉ khi thay đổi được cuộc sống đó, thay đổi những hoàn cảnh bất công trong cuộc sống đó thì con người mới có thể hết đau khổ. Tuy nhiên nhân vật của Chekhov chủ yếu vẫn chìm trong nỗi buồn đau, niềm hạnh phúc đối với họ vẫn là cái gì đó còn xa vời. Chính bởi thế mà Chekhov được mệnh danh là “ca sĩ hát giọng buồn” của nước Nga.

Nơi Chekhov dừng lại là nơi Gorky bắt đầu. Sức mạnh kịch của Gorky trước hết là ở chỗ đã nói về cuộc sống một cách tích cực, lạc quan, tin rằng có thể thay đổi cuộc sống đó theo hướng tốt đẹp lên.

Trong kịch của Gorky, những mâu thuẫn gay gắt trong hiện thực cuộc sống, những xung đột giai cấp chuyển hóa thành xung đột giữa những con

người có các tín điều xã hội khác nhau, giữa những quan điểm khác nhau về cuộc sống, về luân lý đạo đức. Bởi vậy kịch của ông thường được gọi là kịch triết lý xã hội (trong khi kịch của Chekhov thường được xem là kịch tâm lý). Giữa các triết lý sống, triết lý về con người tự do, về con người tự tin vào sức mạnh của chính mình luôn chiếm ưu thế. Phát ngôn triết lý ấy không phải là những người hùng, mà thường là những con người hết sức bình thường nhỏ bé: những người công nhân, những kẻ thất nghiệp nghiện rượu... Con người không hèn kém ở địa vị xã hội, ở vẻ bề ngoài, con người chỉ hèn kém ở tâm hồn, ở tâm lý tự nô lệ bản thân, tự ràng buộc mình vào những lợi ích tầm thường vị kỷ. Và đó là “những kẻ thù” mà Gorky muốn đấu tranh, là cảnh “dưới đáy” ao tù của “những kẻ tiểu thị dân”^[2] mà Gorky muốn con người vượt ra khỏi.

Người dịch

^[1] Feodor Reshetnikov (1841 – 1871), Gleb Uspensky (1843 – 1902): các nhà văn Nga có tư tưởng Cách mạng dân chủ thế kỷ XIX. (ND)

^[2] Tên gọi các vở kịch của Gorky luôn mang ý nghĩa tượng trưng (*Dưới đáy, Những người đi nghỉ mát, Những đứa con của mặt trời, Những kẻ thù...*). Tên gọi vở kịch đầu tiên viết năm 1901 của Gorky là *Меланче* theo nghĩa đen có thể tạm dịch là *Những kẻ tiểu thị dân*, còn theo nghĩa bóng thì có thể hiểu là những kẻ có nhãn quan chật hẹp, chỉ sống với những lợi ích cá nhân tầm thường, nhỏ mọn. (ND)

Truyện ngắn

Gorky khởi đầu sự nghiệp sáng tác bằng những truyện ngắn và truyện ngắn cũng là mảng sáng tác thành công nhất của ông.

Một trong những nét độc đáo, và cũng là thành công của Gorky là mô tả những con người bé nhỏ chân đất nghèo khổ đó trong mối giao hòa với thiên nhiên Nga hết sức hùng vĩ, có khi rất dữ dội mà nhiều lúc cũng thật hiền hòa.

Bởi vậy trong nhiều tác phẩm, Gorky tìm về với những tư liệu của văn học dân gian: những truyền thuyết, những huyền thoại, và trên cơ sở những tư liệu đó xây dựng những tính cách lý tưởng, nhưng song song cùng với chất dân gian huyền thoại, cuộc sống hiện thực vẫn tiếp tục được khám phá. Và như thế, chất lãng mạn và chất hiện thực cứ đồng hành với nhau, bổ sung cho nhau trong nhiều truyện ngắn của Gorky.

Những truyện của Gorky thường không quá dài, cốt truyện không có gì đặc sắc lắm, hoặc nhiều khi vắng bóng cả cốt truyện, các tính cách được mô tả rất giản dị, rõ ràng. Tuy nhiên, trong cái khung giản dị đó luôn đầy ắp một sự sống phong phú, đa dạng và sâu lắng – và đó chính là cốt lõi nghệ thuật truyện ngắn của Gorky.

Người dịch

- Kalinin -

Mùa thu. Vào mùa thu, gió từ biển thổi rít lên, điên cuồng xô vào bờ những con sóng sủi bọt. Những dải rong tảo đen trông như những con rắn loáng hiện ra trên những cái bờm sóng trắng xóa, và không khí đầy những bụi nước ẩm ướt, mặn mòi.

Những tảng đá bên bờ biển rít lên tức giận; cây cối xào xạc khô khan, chúng nghiêng ngả, cúi gục hẳn xuống, y như muốn bứt rễ khỏi mặt đất để chạy vào những dãy núi đang choàng tấm áo khoác bằng mây đen nặng nề.

Những đám mây trên bầu trời bị xé thành từng mảnh, sà xuống gần đất, để lộ ra những mảng trời xanh thẳm nơi mặt trời mùa thu đang cháy lên một cách bất an. Những bóng râm bò trên mặt biển bị vò nhàu nát. Trên đất liền, ngọn gió kéo những đám mây đen xuống sát những sườn núi dốc đứng, lũ mây đen mệt mỏi bay lên hạ xuống, rồi ùn lại trong khe núi làm mù mịt ở đó.

Mọi thứ xung quanh đều u ám, cái cọ với nhau, cái kinh tối sầm rồi lại lạnh lùng lóe sáng lên làm chói cả mắt; trên con đường hẹp phủ đầy đá do sóng biển ném lên, những đám lá ngô đồng, lá phong đen, lá sồi, lá mận chạy đuổi nhau. Tiếng sóng oàm oạp, tiếng xào xạc, tiếng rú rít – tất cả sôi lên thành một âm thanh nghe như một bài hát, tiếng sóng đập đều đặn vào đá vang lên hết như đang đánh nhịp.

– Đó là vua biển Zmiulan đang hoành hành đấy! – Anh bạn đồng hành của tôi, một người cao ráo có khuôn mặt tròn trịa và ánh nhìn tươi tắn từ đôi mắt trong như mắt trẻ con, hét vào tai tôi.

– Ai cơ?

– Vua Zmiulan...

Tôi im lặng – chưa bao giờ tôi nghe thấy tên ông vua nào như vậy cả.

Gió đẩy chúng tôi, như muốn đuổi chúng tôi vào núi. Sức đẩy của nó mạnh đến nỗi chúng tôi thỉnh thoảng phải dừng lại, quay lưng về phía biển, xoay chân ra, dựa mình vào gậy và đứng bằng ba chân như thế cả phút, trong khi cái bị nặng mềm mại cứ níu chúng tôi xuống, xé toạc cả áo.

Người bạn đồng hành của tôi rên hừ hừ, giống như đang nằm trên phản trong nhà tắm hơi, còn tôi thì thấy buồn cười: Đôi tai của anh ta to tướng, rũ xuống như tai chó, cái mũi tròn bị cháy sém không che nổi chúng, và đôi tai bị hất ra phía trước vì gió, khiến cho khuôn mặt anh ta trông giống như cái chậu rửa tay bằng đất sét một cách rất tức cười. Cái mũi dài đường bệ đường như thật xa lạ trên khuôn mặt nhỏ, và càng làm cho mặt anh ta buồn cười hơn: Nó giống cái vòi của cái chậu rửa tay đó.

Cái mặt anh ta thật kỳ lạ, và cả con người anh ta cũng rất đặc biệt, điều đó lập tức cuốn hút tôi ngay khi tôi trông thấy anh ta ở nhà thờ trong tu viện Novo-Afonsky^[3] trong buổi lễ tối. Vươn thẳng thân hình mảnh mai khô quắt, đầu hơi nghiêng sang một bên, anh ta nhìn lên cây thánh giá, mấp máy đôi môi mỏng, nở nụ cười tươi sáng, anh ta nói chuyện với Chúa như nói với một người bạn hiền. Trên khuôn mặt tròn nhẵn nhụi – anh ta không có râu dưới cằm giống như những người bị hoạn – với hai chòm ria nhỏ màu sáng hai bên mép, sáng lên vẻ thân tình và ý thức về sự gần gũi đặc biệt với Chúa mà tôi chưa từng bao giờ được thấy. Không có vẻ quy lụy, sợ hãi trong thái độ đối với Chúa, điều đó làm tôi chú ý, và suốt buổi lễ tôi hết sức tò mò quan sát con người này: Anh ta trò chuyện với Chúa nhưng không cúi lạy, rất ít khi làm dấu thánh, không chảy nước mắt, không thờ dài.

Sau bữa tối trong lán công nhân, tôi vào phòng tiếp khách vắng lai. Ở đó, trong đám người tụ quanh ngọn đèn treo trên trần nhà, tôi trông thấy anh ta ngồi bên bàn giữa đám đàn bà và đàn ông đang cầu nguyện, nghe thấy giọng nói khe khẽ nhưng trong trẻo, mạch lạc và chắc nịch của ông cố đạo vốn là người quen nói chuyện với đám đông.

– Có những cái tất nhiên phải nói ra, nhưng có những cái phải che giấu đi; bởi vì: Nếu như đó là điều đại dột và có hại thì nói ra làm gì? Ngược lại cũng vậy: Người tử tế không cần phải vượt lên phía trước để khoe: *Các người trông xem tôi tử tế như thế nào!* Có những người dường như thích

khoe khoang số phận bất hạnh của mình: *Những con người tốt bụng ơi, hãy xem này, hãy lắng nghe này, số phận tôi mới cay đắng làm sao!* Điều đó cũng không tốt...

Một người râu quai nón đen mặc áo bành-tô có đôi mắt kẻ cướp tối sẫm trên khuôn mặt khô quắt của người khổ hạnh từ bên bàn bồng đứng dậy, chậm chạp uốn thẳng thân hình cường tráng và ồm ồm hỏi:

– Còn vợ và con trai tôi bị thiêu sống bởi dầu hỏa thì sao? Cũng phải im lặng về chuyện đó ư?

Mọi người nín lặng trong vài giây. Sau đó có ai đó khẽ cắn nhả:

– Lại nữa rồi...

Và ngay lúc đó trong góc – trong bóng tối ngọt ngào – vang lên câu trả lời chắc chắn:

– Đó là sự trừng phạt của Chúa vì những tội lỗi...

– Mới có ba tuổi mà tội lỗi gì? Thằng bé mới có ba tuổi... Nó làm rơi cái đèn vào người, còn vợ tôi chộp ôm lấy nó, thế là chính mình cũng bị thiêu cháy... Cô ấy còn yếu lắm, mới sinh con được mười một ngày...

– Đó là vì tội lỗi của cha mẹ. – Giọng nói từ trong góc vang lên vẫn chắc chắn như trước đó.

Người đàn ông râu đen chắc là không nghe thấy, ông ta vung hai tay chém chém vào không khí, như không kiềm chế nổi, vội vã kể cụ thể chuyện vợ và con trai ông ta bị chết cháy như thế nào. Có cảm giác như ông ta vẫn thường kể về điều đó và mãi chưa kết thúc câu chuyện khủng khiếp của mình. Đôi lông mày rậm của ông ta dính lại thành một đường viền đen sì, dưới đôi mày là đôi mắt vờn tròng trắng đỏ sọc gân máu và đôi con ngươi đen đục ngầu lo âu lẩn qua lẩn lại.

Nhưng xen vào giữa câu chuyện buồn thảm của ông ta vẫn vút lên giọng nói thoải mái và vui vẻ của người hành hương:

– Thế là không phải anh bạn đồng hương ă, không thể buộc tội Chúa vì những chuyện xảy ra do sự hậu đậu hay do sai lầm, do sự ngu ngốc của mình...

– Gượm đã, nếu như có Chúa, Chúa phải chịu trách nhiệm về tất cả!

– Không, hoàn toàn không phải thế! Chúa đã cho anh lý trí cơ mà...

– Lý trí để làm gì nếu như tôi không thể nào hiểu nổi?...

– Hiểu cái gì?

– Hiểu điều đó... mọi thứ! Tại sao vợ tôi lại chết cháy, mà không phải là vợ ông hàng xóm, hả?

Một giọng bà già dữ tợn cất lên rành rẽ:

– Ôi cha cha! Đi đến tu viện để mà rống lên như thế đây...

Người đàn ông râu đen giận dữ quắc mắt, chúi đầu xuống như con bò tót, rồi bỗng nhiên phẩy tay, giậm mạnh bước chân đi nhanh về phía cửa, người hành hương cũng chậm rãi đứng dậy, lúc lắc người và cúi chào tất cả mọi người rồi cũng đi ra cửa.

– Một con tim toàn khổ đau. – Anh ta nói và mỉm cười.

Tôi cảm thấy trong nụ cười đó không hề có sự cảm thông.

Và trong góc, ai đó lại tỏ vẻ không đồng tình:

– Anh ta thích tô vẽ thêm cho câu chuyện ấy...

– Và vô ích thôi. – Người hành hương dừng lại bên cửa, kết luận. – Chỉ tỏ làm khổ mình và làm khổ mọi người! Những chuyện như vậy cần phải quên đi...

Một phút sau tôi đi ra sân và nghe thấy giọng nói bình thản của anh ta bên cánh cửa hàng rào:

– Không sao đâu, thưa cha, cha đừng lo...

– Coi chừng đấy. – Người gác cửa là cha Seraphim, một người vùng Vetluga^[4] khỏe mạnh, giận dữ nói. – Đêm tối là bọn Abkhaz^[5] đói khát hay đi lang thang lắm đấy.

– Bọn Abkhaz chẳng làm hại con đâu...

Tôi cũng đi về phía cổng...

– Đi đâu? – Cha Seraphim hỏi, gí sát khuôn mặt lông lá dữ tợn nhưng cũng vô cùng phúc hậu vào tôi. – À, cậu đấy à, anh chàng người Nizhegorod^[6]. Đi đi, cậu chỉ hoài hơi làm mệt mình thôi, bọn đàn bà đã đi ngủ cả rồi...

Và ông ta cười, gằm gù như con gấu.

Phía ngoài hàng rào là sự tĩnh lặng khôn cùng của đêm mùa thu – sự im lặng mỗi một của đất đã kiệt quệ sau mùa hè. Ngọt ngào thoảng mùi cỏ héo và mùi gì đó nữa của mùa thu, làm dậy lên niềm phấn khởi. Những tán cây tối sẫm treo trong không khí ẩm áp và ẩm ướt hết như những tảng mây đen. Trong bóng tối thoảng nghe tiếng biển nửa thức nửa ngủ thờ dài ve vuốt dài bờ, bầu trời phủ đầy mây, chỉ ở một khoảng giữa đám mây có một mảnh trăng mờ nhạt, và xa xa trên mặt nước lung linh một mảnh trăng khác, cũng giống hết như thế...

Dưới hàng cây là một cái ghế dài, trên đó có một hình người trở nên tròn ra vì bóng đêm. Tôi lại gần và ngồi xuống bên cạnh.

– Anh từ đâu tới đây vậy, anh bạn đồng hương?

– Từ Voronezh^[7]. Còn anh?

Người Nga thường sẵn lòng kể về mình như thế, y như anh ta không tin tưởng lắm rằng mình chính là mình, vì vậy luôn muốn cái tôi cá nhân của mình phải được khẳng định bởi người khác ngoài anh ta. Những người Nga tản ra sống trên vùng đất rộng lớn; càng thấy rõ sự giản dị của nó, họ dường

như càng thấy mình trở nên nhỏ bé; họ lang thang hàng nghìn dặm đường và cảm thấy như bị mất đi bản thân mình, nên dễ gặp dịp để kể về mình là họ kể tỉ mỉ tất cả những gì họ đã trải qua, những gì họ nhìn thấy và cả những gì họ tưởng tượng ra. Và trong những câu chuyện đó thường nghe thấy rõ hơn cả lời khẳng định:

– Đây là tôi!

Và câu hỏi:

– Là tôi chẳng?...

– Tên anh là gì?

– Đơn giản lắm: Alexey Kalinin!

– Anh trùng tên với tôi đấy^[8].

– Thế ư?

Rồi đung tay vào đầu gối tôi, anh ta nói:

– Này người trùng tên, tớ có vôi, cậu có nước, nào ta cùng đi quét vôi các thành phố!

... Những con sóng nhỏ, nhẹ nhàng reo lên trong bầu không khí yên lặng. Đằng sau lưng, tiếng ồn ào bận rộn trong tu viện đã tắt, giọng nói trong trẻo của Kalinin bị màn đêm làm dịu đi một chút, nó vang lên nhẹ nhõm hơn, ít chắc chắn hơn.

– Mẹ tớ làm nghề vú nuôi, tớ đi theo mẹ và từ khi lên mười hai đã làm đầy tớ, đó là vì vóc người tớ cao. Chuyện là thế này, một lần ông tướng Stepun, ông chủ của mẹ tớ, nhìn tớ và bảo: “Bà Evgenya này, bà hãy nói với Fedor (đó cũng là một người hầu, một ông già đi lính về), nói ông ấy dạy cho con trai bà cách phục vụ ở bàn ăn, thằng bé đã đủ lớn để làm việc đó rồi đấy!”. Thế là tớ phục vụ cho ông tướng đó chín năm trời, hết mùa hè này sang mùa hè khác. Sau đó xảy ra chuyện... sau đó tớ bị ốm... Rồi tớ làm

cho ông thương gia, cho ông thị trưởng mười một tháng. Ở Kharkov^[9] tớ làm trong khách sạn một năm... ngày càng phải đổi chỗ làm nhiều hơn, mặc dù tớ là một anh đầy tớ tử tế, không say rượu, hừ, tớ không có tương làm một công việc thực thụ nào... Cái chính là tính tớ vốn kiêu hãnh, không thích hợp với công việc... tớ vốn sinh ra để phục vụ mình, chứ không phải để phục vụ người...

Đằng sau chúng tôi, ngoài đường cái có một bọn người nào đó đang đi về hướng Sukhumi^[10], có thể nhận thấy ngay là họ không quen đi bộ, chân họ giẫm trên đất rất nặng nề. Một giọng hát rất hay cất lên không to lắm:

Tôi một mình đi ra đường...^[11]

Từ *một mình* được hát to hơn cả, nó vang lên một cách buồn thảm.

Một giọng trầm khàn khàn lười nhác hỏi:

– Aphon... aphonia^[12] là bị mất giọng đến mức nào... hử chị Vera Vasilevna thông thái?

– Là gần như hoàn toàn mất khả năng phát âm. – Giọng người phụ nữ trẻ trả lời.

Trong bóng tối, trên mặt đất có hai vết đen mờ ảo lướt qua, giữa chúng là một vết trắng.

– Thật kỳ lạ!

– Gì cơ?

– Những từ ngữ ở đây hình như luôn... có ẩn ý gì đó! Núi thì tên Nakopioba^[13]. Dân ở đây tích cóp đã đủ rồi... họ biết cách tích cóp!

– Còn tôi thì không sao nhớ nổi tên Simon Kanonit^[14], và luôn nói thành Kainit...

– Các ngài có biết không? – Người có giọng rất hay kia dường như cố ý nói to. – Tôi nhìn tất cả vẻ đẹp này, hít thở không khí tĩnh lặng này và chợt nghĩ: Sao ta lại không vứt bỏ tất cả mọi thứ, cho quỷ sứ tha hết đi, và bắt đầu sống...

Tiếng chuông nhà thờ báo giờ khô khốc đã át tiếng người đang nói, rồi sau đó từ xa vọng tới những lời buồn thảm:

Ôi giá như có thể dốc cả tâm can

Chỉ vào trong một lời nói!... [\[15\]](#)

Người ngồi bên tôi lắng nghe, nghiêng người một cách kỳ lạ, cứ như những lời nói của bọn người đang rong chơi kia đã lôi anh ta theo, rồi khi những giọng nói tắt đi ở phía xa, anh ta vươn thẳng người và thở dài nói:

– Ấy, rõ ràng là những người có học, nói về đủ mọi thứ, thế nhưng cũng vậy thôi...

– Gì cơ?

– Đây cậu có nghe thấy không? – Anh ta không trả lời ngay. – Vứt bỏ, người ấy nói, cần phải vứt bỏ tất cả...

Anh ta nghiêng người về phía tôi, nhìn như người bị cận thị và thì thào nói tiếp:

– Ngày càng có nhiều người nghĩ như vậy – phải vứt bỏ tất cả! Cả tờ cũng vậy, bao năm tờ suy nghĩ: Mình phục vụ làm gì, có lợi ích gì? Hừ, cho dù mười hai, hai mươi, thậm chí năm mươi rub một tháng đi chăng nữa – thì sao nào? Còn con người tờ thì ở đâu? Có lẽ, với tờ tốt hơn hết là không làm gì cả và chỉ ngồi mà trông vào một chỗ trống rỗng... ngồi suốt đêm và nhìn... ngoài ra không làm gì hết!

– Đó là anh lúc nãy nói với mọi người đấy à?

– Người nào?

– Lúc ở trong phòng tiếp khách vắng lai ấy, với cái ông râu đen ấy?

– À, tớ không thích cái con người đó... không thích những người như vậy, những người đó gieo rắc nỗi đau buồn của mình khắp nơi, ngã xuống chân bất cứ người nào họ gặp... Thế là sao? Mọi người đều có chuyện của mình... Tớ cần gì nước mắt của người khác? Chỉ riêng của mình tớ đã đủ mặn chát rồi... Cái kiểu người như hần ta chỉ yêu thích nỗi đau khổ của mình, coi nó là ghê gớm nhất và cay đắng nhất trên đời này. Tớ biết tổng...

Anh ta đột nhiên đứng dậy, dài ngoẵng và mảnh mai.

– Phải đi ngủ thôi, ngày mai tớ phải đi sớm rồi...

– Đi đâu?

– Đi Novorossiisk^[16]...

Hôm đó là thứ Bảy, trước buổi lễ tối tôi đã nhận tiền công cho cả tuần ở văn phòng quản trị của tu viện. Novorossiisk không cùng hướng đi của tôi, mà tôi cũng không muốn rời tu viện, nhưng cái con người này thú vị quá, những người như thế trên đời này luôn chỉ có hai thôi, mà một trong hai người đó là chính tôi.

– Tôi sáng mai cũng đi.

– Nghĩa là ta cùng đi...

... Chúng tôi rời tu viện lúc bình minh và thế là tiến bước. Tôi tưởng tượng mình bay lên cao và từ đó nhìn xuống: trên bờ biển theo con đường mòn chật hẹp có hai con người dài ngoẵng đang đi: một người mặc áo khoác lính và đội chiếc mũ với cái chóp rách, người kia mặc áo kaftan^[17] màu hung và chiếc mũ trùm bằng vải bông. Dưới chân họ biển mênh mông vỗ ì oạp, sỏi bọt trắng xóa, những dải rong tảo bị mặt trời sấy khô trườn theo các tảng đá dọc đường đi. Gió xào xạc, xô đẩy những người khách bộ hành; những đám mây bay trên đầu họ; phía tay phải là những ngọn núi vươn lên trời, mây bám chặt lấy chúng, mịt mịt và yếu ớt; phía tay trái biển

trải rộng mênh mông với những viên đăng-ten trắng, gió quần lộn bên trên xua đuổi những cột bụi nước trong suốt.

Vào những ngày mùa thu bão tố, trên bờ biển dường như đặc biệt vui vẻ náo nhiệt: gió và sóng hát, mây chạy đuổi nhau, mặt trời tắm trong bầu trời xanh thẳm trông như một bông hoa héo úa tuyệt diệu – trong sự hỗn loạn hiển thị đó ta cảm thấy một sự hài hòa vô hình của những lực lượng không hề tan rã trên trái đất. Và trái tim bé nhỏ của con người bùng lên ngọn lửa mãnh liệt, anh ta bốc cháy và hét lên với thế giới:

– Ta yêu Người!

Thật muốn sống làm sao, sống sao cho những phiến đá già cỗi kia phải bật cười và những con sóng biển trắng xóa kia phải nhảy lông lên; thật muốn hát lên bài hát ca ngợi đất, để cho nó say với lời ngợi ca mà mở ra những kho báu của mình, phô ra vẻ đẹp của mình một cách hào phóng hơn, để nó phải xúc động vì tình yêu của một trong những sản phẩm nó tạo ra là một con người, một kẻ đã yêu đất như yêu đàn bà và tràn ngập niềm mong ước sáng tạo nhờ vẻ đẹp của nó.

Nhưng những từ ngữ nặng nề như đá tảng đã giết chết trí tưởng tượng, nằm đè lên trên xác chết như một hòn núi xám xịt, ta nhìn thấy mình trước nấm mồ đó và tự cười bản thân mình.

Tôi đi như trong mơ, giữa tiếng ì oạp của biển, tiếng sôi sùng sục của bọt sóng, nghe thấy những từ xa lạ:

– Gimán, Dimon, Igamon, Zmiulan – đó là những con quỷ tốt bụng...

– Thế còn Chúa với chúng thì sao?

– Chúa ư – không sao cả!

– Thù địch nhau à?

– Chúa thù địch với lũ quỷ ấy ư? Để làm gì? Đó là những con quỷ đặc biệt, những con quỷ tử tế... Với lại Chúa chẳng bao giờ thù địch với ai cả.

– Thế còn bọn lái buôn trong đền thờ thì sao?

– Hừ, Chúa cầm roi đuôi đánh chúng một lần! Nhưng đó không phải là vì thù địch với chúng, mà là để giữ trật tự.^[18]

Con đường mòn như sợ sự tấn công của sóng, cong mình ngoặt sang phải về phía những bụi rậm; trước mắt chúng tôi, những ngọn núi phủ đầy mây, những đám mây tối dần, càng lúc càng đen đặc một cách dữ dội hơn – có lẽ sẽ có mưa.

Kalinin kể với vẻ dạy bảo, tay anh ta vung gậy phạt đứt những cành cây vướng lối đi.

– Đây là chỗ rất nguy hiểm, con bệnh sốt rét sống ở đây. Một người thợ sơn vùng Kostroma^[19] đã gửi bà chị hung dữ nhất của mình đến đây gây sốt rét...^[20] Hình như vì người ta không trả đủ tiền cho anh ta thì phải, tớ không nhớ nguyên nhân của chuyện này...

Những bóng râm trải gần kín mặt biển, biển trở nên u ám với hai màu đen và trắng. Xa xa hiện ra thành phố Gudauta đang bị những đám bọt biển hệt như những đồng tuyết trườn lên.

– Anh kể cho tôi nghe về bọn quỷ ấy đi.

– Được thôi, nhưng kể cái gì cơ?

– Kể cái gì mà anh biết ấy.

– Gì tớ cũng biết!

Anh ta vui vẻ nháy mắt với tôi, nhắc lại:

– Gì cũng biết. Anh bạn ạ, bà mẹ tớ là một người tuyệt vời – đủ loại thần chú, chuyện cổ tích, chuyện các thánh – cái gì bà ấy cũng biết! Tớ ngủ ở trong bếp, bên cạnh lò sưởi, còn mẹ tớ nằm trên lò sưởi – lúc đó mẹ tớ đã nghỉ rồi, không còn việc gì nữa: Bà đã nuôi lớn ba đứa con của ông tướng...

Anh ta dừng lại, chọc cây gậy xuống đất, quay nhìn ra sau và đi tiếp, rải những bước dài và chắc chắn.

– Ông tướng ấy còn có một cô cháu gái tên Valentina Ignatyevna, một cô gái rất kỳ diệu!

– Vì lẽ gì?

– Vì thế đấy. Vì mọi thứ.

Trong không gian ẩm ướt, một con chim cốc – giống chim tham lam và ngu ngốc – nặng nề bay qua. Lông từ đôi cánh khỏe mạnh của nó bay lượn trên không trung, gợi lên những hồi ức u tối, những ý nghĩ chẳng lành...

– Nào, kể đi!

– Thế là tớ nằm trên sàn, không leo lên lò sưởi^[21] – tớ không thích cái nóng của lò sưởi – còn mẹ tớ thì ngồi trên lò sưởi thông chân xuống dưới. Tớ không nhìn thấy bà trong bóng tối, chỉ trông thấy những gì bà kể. Tất cả những cái đó đến với tớ từ trên cao, có lần sợ quá, tớ hét lên: “Mẹ ơi, thôi đi!”. Tớ vốn không thích những chuyện khủng khiếp, tớ không nhớ được những chuyện đó... bản thân mẹ tớ cũng khá dễ sợ rồi, khi bà ấy chết, bên trong người thối ra. Bà ấy mới bốn mươi hai tuổi mà tóc bạc hết, và khi chết, mùi ở bà bốc ra, cả bếp người ta kêu la...

– Thế còn bọn quỷ?

– Bây giờ đây!

Những bụi cây ngày càng xòa ra làm vướng đường nhiều hơn; chúng tôi như bơi giữa đám sóng lá cây xanh xào xạc, những cành cây nhẹ nhàng đập vào chúng tôi như nhắc nhở:

– Đi nhanh lên không mắc mưa đấy!

Chậm bước lại, người bạn đồng hành của tôi kể một cách đều đặn, gần như hát lên:

– Khi con trai của Chúa Trời là Chúa Giê-su đi ra ngoài sa mạc để tập trung suy tư, Satan sai bọn quỷ đi theo để cám dỗ Chúa. Chúa Giê-su lúc đó còn trẻ, vui tính, Người ngồi trên cát bỏng giữa sa mạc, tập trung suy nghĩ: *Phải như thế nào đây?* – nhưng tay Người lại gom những hòn sỏi lại và Người chơi với đồng sỏi đó. Thế là bọn quỷ lại gần Người: Gimán, Dimon, Igamon, Zmiulan – chúng cũng còn rất trẻ. Từ xa chúng đã nhìn thấy Chúa và thấy thương Người – sao mà Người phải hiến thân cho một số phận bất hạnh như vậy. Chúng lại gần Người: *Cho chúng tôi chơi với!* Chúa cười với chúng: *Nào ngồi xuống đây!* Chúng ngồi xuống thành vòng tròn và bắt đầu thực hiện nhiệm vụ của mình: Một đứa tung hòn sỏi lên cao, khi hòn sỏi rơi xuống thì nó biến thành một người đàn bà trần truồng, bà ta nằm một cách thoải mái và đưa tay ve vuốt Chúa, rủ rê Chúa làm điều tội lỗi. Còn Chúa thì mỉm cười với bà ta, chum môi thổi phồng một cái, bà ta liền tan ra thành hơi và lập tức bay biến vào không trung. Rồi bản thân Chúa ném một hòn sỏi – hòn sỏi biến thành con bò câu sáu cánh, nó đập cánh bay về phía đền thờ Jerusalem. Lũ quỷ vung về cổ bầy đủ trò, chúng thấy rằng không thể nào cám dỗ Chúa được. Con quỷ lớn nhất là Zmiulan nói với Người:

– Không, thưa Chúa, chúng tôi sẽ không bao giờ cám dỗ ngài nữa, chúng tôi chẳng làm được điều đó, dầu rằng chúng tôi là quỷ nhưng cũng không thể thành công được.

– Không bao giờ thành công đâu. – Chúa nói – Nếu như ta đã nghĩ điều gì thì sẽ làm điều đó. Ta biết các ngươi là quỷ, các ngươi từ xa đã nhìn thấy ta và thương xót ta, ta cũng biết điều đó. Các ngươi bây giờ không thể giấu được sự thật về mình, vậy thì hãy thành những người tốt cho đến suốt đời, như thế các ngươi sẽ dễ chịu hơn. Người, Zmiulan, hãy trở thành vua của biển, hãy dùng gió xua đuổi những linh hồn xấu xa khỏi mặt đất; còn ngươi, Dimon, hãy chú ý đừng để cho gia súc ăn những cỏ độc – hãy để lũ cỏ độc ấy mọc gai ra; còn ngươi, Igamon, đêm đêm hãy đi an ủi những bà vợ góa đau khổ, những người đang kết tội Chúa vì chồng họ bị chết; còn ngươi, Gimán, ngươi trẻ nhất, hãy chọn cho mình cái gì mà ngươi thích!

– Thưa Chúa, con thích cười lắm!

– Vậy thì hãy đi chọc cho mọi người cười, chỉ có điều không được làm điều đó trong nhà thờ.

– Nhưng thưa Chúa, cả ở trong nhà thờ con cũng muốn cười!

Chúa bật cười:

– Thôi tùy người, chọc cười trong nhà thờ cũng được, nhưng phải khe khẽ thôi đấy nhé.

Thế là Chúa đã biến những con quỷ hung dữ thành tử tế như vậy đấy.

... Trên một biển cây bụi xanh rờn, những cây sồi già vươn lên trời, những chiếc lá vàng run rẩy trên cành; cây hồ đào hùng dũng trút bỏ bộ áo héo úa, cây ngô đồng run rẩy nhẹ nhẹ và cây dẻ gai trụi một nửa lá thành kính nghiêng mình xuống đất.

– Câu chuyện hay chứ?

– Hay lắm. Chúa là người tốt.

– Chúa luôn tốt thế. – Kalinin nói với vẻ tự hào – Cậu có biết ở tỉnh Smolensk^[22] có một bà già hát về Chúa như thế nào không?

– Không.

Con người kỳ lạ đó dừng lại, giậm chân, cố ý cất giọng run rẩy của người già hát:

Trên trời cao nở một bông hoa – Đức Chúa con!

Người là cội nguồn của mọi niềm vui – Đức Chúa con!

Mặt trời đỏ mọc lên – Đức Chúa con!

Mang của cải cho đất – Đức Chúa con!

Cứ mỗi câu thơ, giọng của Kalinin lại trẻ dần ra, đến câu cuối anh ta hát bằng giọng cao vút.

Một mình Người cho cả thế gian này...

Bỗng lóe lên một tia sáng xanh đến chói mắt, trên núi vang tiếng nổ đécc tai, tiếng vọng của nó như hàng trăm giọng lặn xuống mặt đất và mặt biển. Kalinin há mồm phô ra hàm răng đều đặn rất đẹp, sau đó làm dấu liên tục và lăm bầm:

– Lạy Chúa ghê gớm, lạy Chúa nhân từ, xin Người hãy ngồi trên trời cao, trên ngai vàng trong cung điện bằng vàng, hãy trừng trị quý dữ và đừng bắt con phải chết!...

Và, quay khuôn mặt bé nhỏ đầy sợ hãi sang tôi, hấp háy đôi mắt, anh ta nghiêm chỉnh nói:

– Chạy thôi anh bạn, tớ sợ giông tố lắm... ta chạy nhanh lên thôi, trốn vào đâu cũng được!... Mưa sắp đổ xuống rồi, nhìn kia...

Chúng tôi bắt đầu chạy; gió đẩy vào lưng chúng tôi, những cái nồi và ấm nước kêu loảng xoảng, cái bị đập vào thắt lưng tôi như một nắm đấm to tướng mềm mại. Còn xa mới tới núi, mà xung quanh thì chẳng có nhà ở nào cả. Những cành cây mắc cả vào vạt áo, sỏi đá cứ nhảy lên dưới chân, trời tối sầm, và dường như những ngọn núi đang bơi về phía chúng tôi.

Từ đám mây đen lại lóe lên tia lửa trời, và biển ánh màu lam ngọc như bị xô từ trên bờ xuống; mặt đất rung mình, từ những khe núi trút xuống tiếng nghiêng trèo trẹo của những hàm răng đá.

– Lạy các thánh thần, lạy các thánh thần. – Kalinin hét lên rồi biến vào trong bụi cây.

Đằng sau, những con sóng tạt lên đuổi theo những kẻ đang chạy; phía trước, trong bóng tối vang lên tiếng cọt két, xào xạc; những cánh tay dài ghêu đen sì của ai đó vẩy vẩy trên đầu, trên đỉnh núi sau tầng mây đen dày đặc thần sấm vung búa sắt chát chúa; chớp lóe càng lúc càng nhiều hơn, đất

rú lên, những thân cây to lớn lao xao, nghiêng ngả, cơn mưa lạnh lẽo đã quất nước xuống chúng.

Sợ nhưng mà vui. Những dòng nước mưa chảy trên mặt, thân thể tràn ngập niềm hưng phấn say sưa, dường như có thể chạy dưới mưa, trong sấm chớp mãi, chạy cho tới sáng cũng được.

– Dừng lại, xem này! – Kalinin kêu lên.

Trong một giây chớp lóe sáng lên, trước mắt chúng tôi hiện lên một thân cây sồi, và trên đó là một cái khe rộng đen ngòm mở ra như cánh cửa. Chúng tôi vừa cười vừa chui vào đó như hai con chuột nhắt.

– Ở đây thậm chí đủ chỗ cho cả ba người! – Anh bạn đường của tôi nói – Cái bông cây bị đốt, ôi những kẻ tinh nghịch! Đốt lửa cả trong thân cây sống thế này!

Chật chội, bốc lên mùi lá mục và mùi khói; những giọt nước to nặng rỏ xuống đầu và vai. Mỗi khi sấm nổ, thân cây rừng mình rít lên. Giữa tiếng rít lồng lộn của mưa bão, chúng tôi giống như ngồi trên cái thuyền tí xíu giữa biển, và khi chớp lóe lên thấy rõ mưa đã chạy khỏi chúng tôi, dẹt trong không gian một cái lưới xanh lấp lánh những sắc thủy tinh.

Gió rít nhẹ dần, hẳn đã thỏa mãn vì đã đuổi được một cơn mưa to như thế xuống đất, đủ rửa sạch những ngọn núi và xoa dịu những tảng đá.

– U o... u u... u o! – Có con chim cú kêu đâu đó gần trên đầu chúng tôi.

– Nó tưởng bây giờ là đêm rồi. – Kalinin thì thào.

– U o... u u... u o! – Con chim nhắc lại.

– Mày nhầm rồi, anh bạn ạ! – Anh chàng hét to.

Lạnh quá. Hơi nước xám nhạt vội vã chảy, kéo thành một tấm rèm mờ mờ giữa các thân cây to mập như những cái thùng, sần sùi và xòe ra nhánh cây con vẫn còn chưa rụng lá.

Âm thanh đơn điệu lan rộng trên mặt đất và dập tắt mọi suy nghĩ. Tự dung tôi lắng nghe càng lúc càng chăm chú hơn tiếng mưa trút xuống đám lá rụng, gõ vào đá, quất vào những thân cây, lắng nghe tiếng những dòng suối kêu réo, nước nở chảy về phía biển, tiếng cây cối reo lên dưới gió, tiếng sóng đánh nhịp nhàng – hàng ngàn âm thanh kết dính lại thành một, nặng nề và ẩm ướt, và thật muốn tách chúng ra, sắp xếp lại như những từ ngữ trong bài hát.

Kalinin cựa quậy, huých vào tôi và rên rỉ:

– Nhưng mà chật quá! Tôi không thích sự chật chội...

Anh ta thu xếp chỗ thoải mái hơn tôi: Chui vào sâu trong bông cây, anh ta ngồi chồm hồm, khéo léo cuộn người thành một cục tròn nhỏ. Mưa hầu như không làm ướt anh ta. Nói chung ở anh ta có sự khéo léo nhà nghề của một kẻ quen đi lang thang – luôn biết cách nhanh chóng tìm ra vị thế thuận lợi nhất trong bất kỳ tình cảnh bất tiện nào.

– Đấy, nào mưa, nào lạnh, nào mọi thứ. – Anh ta nói nhỏ – Thế mà vẫn hay!

– Hay cái gì?

– Mình không bị ràng buộc với ai ngoài Chúa. Nếu như phải chịu những khó chịu, thì chịu điều khó chịu do Chúa mang đến còn hơn là điều khó chịu do những người đồng loại mang đến.

– Anh hẳn là không ưa những người đồng loại?

– Hãy yêu người gần bên anh như con chó yêu cây gậy vậy! – Anh ta trả lời, im lặng một chút rồi hỏi. – Ta yêu con người vì cái gì?

Tôi khi đó cũng chẳng biết là vì cái gì.

Không đợi tôi trả lời, Kalinin lại hỏi:

– Cậu đã từng làm đầy tớ bao giờ chưa?

– Chưa.

– Thế đây. Đây tớ khó yêu được người gần gũi mình lắm.

– Tại sao?

– Cậu cứ đi làm đây tớ đi rồi sẽ biết! Nếu như phải phục vụ ai, thì lúc đó, anh bạn ạ, không thể yêu người đó được... Còn cơn mưa này chắc lâu đây!

Khắp nơi vang tiếng sụt sịt, khóc lóc, hết như cả mặt đất đang lặn lẽ, đau đớn nước nở vì phải chia tay với mùa hè để đón những cơn bão tố mùa đông.

– Anh lên Kavkaz như thế nào?

– Cứ đi, đi mãi và tới nơi thôi! – Kalinin trả lời – Ai cũng muốn lên Kavkaz cả...

– Tại sao?

– Còn sao nữa? Từ bé tớ đã nghe nói: *Kavkaz, Kavkaz!* Ông tướng mỗi khi nói về nó thậm chí còn phát điên lên và đôi mắt muốn vọt ra ngoài. Mẹ tớ cũng vậy: Mẹ tớ cũng từng ở đấy. Anh bạn ạ, ai cũng khao khát lên Kavkaz: Ở đấy sống đơn giản, nhiều nắng ấm, mùa đông ngắn, không dữ dội như ở ta, trái cây thì nhiều... nói chung là vui hơn!

– Còn người ở đấy thì sao?

– Người ấy à? Đừng đụng chạm đến họ thì họ không làm phiền mình đâu.

– Phiền cái gì?

Kalinin cười độ lượng, nhìn tôi và nói:

– Anh chàng này thật ngốc làm sao, cứ hỏi, hỏi mãi về cái đơn giản nhất!... Cậu biết chữ hả? Hừ, thế thì tự mình phải biết hết chứ...

Đổi sang giọng mũi giận dữ, anh ta véo von như cầu nguyện:

– Lay Chúa, xin đừng để cho bọn thầy tu, bọn thư lại, những lão trợ tể, cả những kẻ học cao hiểu rộng... đừng để họ nói gở... Đó là mẹ tớ thường hay nói thế...

Mưa nhẹ hơn, những dòng nước chảy ít đi, tấm lưới nước trở trên trong hơn, những thân sồi xám đen ủ rũ hiện ra rõ hơn, những đám lá vàng lá xanh trở nên sáng hơn. Trong bông cây sáng dần, các vách cháy đen ánh lên như nhựa đường. Kalinin đưa ngón tay khều vào trong góc và nói:

– Đây là bọn chăn cừ đốt đây... Xem này, mang vào cả rơm với lá khô. Cuộc sống chăn cừ ở đây thích thật!

Như sắp ngủ thiếp đi, anh ta choàng tay ra sau gáy, dúi cằm vào giữa hai đầu gối và ngồi lặng.

Một dòng suối nhỏ vội vàng như một con rắn chạy ngang qua cái cây chúng tôi trú, rửa sạch những rễ cây trần trụi, cuốn theo mình chiếc lá đỏ. Chiếc lá hắt trông sẽ rất hay khi ra giữa biển xa: Trên bầu trời chỉ có mặt trời, còn trên mặt biển xanh chỉ có một mình ngôi sao đỏ chói đỏ.

Anh bạn đường của tôi gừ gừ như con mèo, hát một bài hát nào đó. Nhạc thì quen – bài *Mặt trăng nấp đằng sau màn mây*^[23] – nhưng lời hát thì lại khác:

Nàng Valentina diệu kỳ

Nàng đẹp hơn mọi loài hoa

Đốt cháy tim con trai bà nhũ mẫu

Và chàng sẽ làm tất cả vì nàng...

– Đó là bài hát gì vậy?

Kalinin thẳng người dậy, cựa quậy, mềm mại như con thằn lằn, vuốt mạnh hai tay lên mặt.

– Đó là một bài thơ. Một anh thư lại ở trong quân đội đã sáng tác... anh ta chết vì bệnh lao rồi. Anh ta là bạn của tớ, cả đời tớ mới có một người bạn chân chính duy nhất là anh ta! Anh ta cũng là người kỳ diệu!

– Còn cô Valentina là ai?

– Tất nhiên là một tiểu thư. – Anh ta trả lời miễn cưỡng.

– Anh chàng thư lại kia yêu cô ấy à?

– Thậm chí chẳng thích tí nào.

Rõ ràng là anh ta không muốn nói về chuyện này, lại co người lại, rúc đầu vào trong và rên rĩ:

– Phải đốt lửa lên thôi... ướm hết cả rồi...

Gió rít lên buồn bã, làm xao động cây cối, cơn mưa vẫn kiên trì quất xuống mặt đất.

Tôi – con người nhỏ bé nghèo hèn,

Và sẽ không bao giờ trở thành người khác.

Kalinin lại hát nho nhỏ, rồi ngừng đầu lên với một động tác nhanh nhẹn ít thấy, anh ta nói với giọng trầm lắng:

– Đó là một bài hát rất buồn... nó có thể làm tim thắt lại đến chảy nước mắt. Chỉ có hai người biết bài hát đó: tớ và anh ta... à, cả cô ta nữa, tất nhiên rồi... nhưng cô ấy tất nhiên đã quên ngay nó rồi...

Và, với đôi mắt cười tươi sáng, anh ta đề nghị một cách khoan dung:

– Thế này nhé: Cậu hãy còn trẻ, cậu cần phải biết cái gì nguy hiểm đối với cuộc sống, vậy nên tớ sẽ kể cho cậu nghe một câu chuyện...

Cơn mưa như cũng lắng nghe. Giữa tiếng ào xào buồn buồn ru ngủ của nó, tiếng người nói êm ái vang lên:

– Đó không phải là Lukyanov phải lòng đâu, mà là tớ. Anh ta chỉ sáng tác thơ theo yêu cầu của tớ thôi. Tớ mới mười chín tuổi lúc cô ấy xuất hiện, và khi trông thấy cô ấy, tớ lập tức hiểu rằng số phận của mình đã thuộc về cô ấy, thậm chí tim tớ cứ đông cứng lại, và cả cuộc đời vèo đi như hạt bụi bay vào lửa. Cả người tớ cứ như được mọc cánh: Tớ cảm thấy mình giống như anh lính gác đứng trước thượng cấp vậy – người căng ra, cứng lại và tim thì hồi hộp như sắp xảy ra chuyện gì! Cô ấy – cái cô Valentina Ignatyevna ấy – hai mươi lăm tuổi, có khi lớn hơn... rất đẹp! Đơn giản là cô ấy thật kỳ diệu! Cô ấy mồ côi: Bố bị bọn Thổ giết, mẹ bị đậu mùa chết ở Samarkand... Cô ấy là cháu vợ của ông tướng. Một cô tiểu thư tóc hung và trắng trẻo như sứ viền vàng, còn đôi mắt thì như ngọc bích... Người tròn trĩnh... y như cái bánh thánh... Cô ấy ở phòng trong góc cạnh bếp – ông tướng tất nhiên là có nhà riêng – người ta còn cho cô ấy thêm một phòng xếp nữa. Khắp nơi cô ấy sắp đặt những đồ vật kỳ lạ của mình: chai lọ và tách bằng thủy tinh, cái ống bằng đồng và một cái vòng cũng bằng đồng; cô ấy quay cái vòng ấy thì từ đó tóe ra những tia lửa kêu lách tách, cô ấy chẳng sợ gì cả mà còn hát:

Mùa xuân đến chẳng phải vì tôi,

Dòng sông chảy chẳng phải vì tôi,

Và trái tim ai tràn đầy vui sướng,

Cũng chẳng phải vì tôi, chẳng phải vì tôi...

– Cô ấy luôn hát bài hát đó. Cô ấy lấp lánh đôi mắt nhìn tớ và nói một cách van lơn: “Anh Alexey, đừng có động vào cái gì của tôi nhé, những thứ đó nguy hiểm lắm!...”

– Còn tớ đứng trước cô ấy mà tay cứ rũ xuống, thật đấy, và bài hát ấy nữa... “*Chẳng phải vì tôi*” – tớ đâm tự ái thay cho cô ấy: Tại sao lại không vì cô cơ chứ? Mọi thứ đều là vì cô tất! Trái tim tớ như bị kéo lên đầu đó trên cao. Tớ mua một cây đàn ghi-ta, nhưng lại không biết chơi, vì thế tớ mới làm quen Lukyanov, cái anh chàng thư lại ấy. Bộ tham mưu của trung đoàn nằm trên cùng phố với nhà chúng tớ ở. Anh chàng Lukyanov nhỏ con, tóc đen, vốn là người Do Thái nhưng đã rửa tội... khuôn mặt vàng khè, còn đôi mắt thì sắc như kim. Một con người tuyệt vời, lại biết chơi ghi-ta, không thể nào quên được... Anh ta nói với tớ: “Trong cuộc đời, cái gì cũng có thể đạt được cả... Chúng mình chẳng có gì để mất. Mọi thứ tồn tại là từ đâu? Từ những con người bình thường nhất: Con người không phải sinh ra đã là tướng, nhưng có thể đạt tới được danh vị đó. Còn đàn bà, anh ta nói, là khởi đầu và kết thúc; cần phải thu phục cô ta bằng thơ ca; tớ sẽ viết hộ cậu bài thơ, còn cậu thì dúm nó cho cô ta...” Ý tưởng của anh ta rất rõ ràng và nhẹ nhõm...

Kalinin đang nói nhanh, đầy hưng phấn bỗng nhiên như bị tắt ngúm. Anh ta im lặng vài giây rồi kể tiếp, giọng nhỏ hơn, chậm rãi hơn như miễn cưỡng:

– Tớ tin anh ta ngay, nhưng rồi sau mọi chuyện không như thế: Đàn bà là sự lừa dối, còn thơ ca là cái vớ vẩn, con người không thể nào tránh khỏi số phận được. Còn lòng dũng cảm thì chỉ cần khi có chiến tranh thôi, trong thời bình thì nó là sự càn quấy! Anh bạn ạ, phải biết quy luật của cuộc sống: Có những người ở địa vị cao và có những người ở địa vị thấp kém, trong khi họ còn ở đúng vị trí của mình thì mọi chuyện tốt lành, còn cứ hễ từ trên tụt xuống dưới hoặc từ dưới trèo lên trên là tiêu đời! Mắc kẹt giữa đường – không đi đâu được, và sẽ như thế suốt đời! Suốt cả đời, anh bạn ạ! Nghĩa là hãy ngồi yên ở chỗ của mình, như số phận đã định... Hình như mưa ngừng rồi thì phải?

Phải, những giọt mưa rơi xuống mỗi lúc mỗi thưa hơn và mỗi mịn hơn, giữa những cuộn mây trên bầu trời ướm át hiện lên những vệt sáng gợi nhớ đến mặt trời.

– Anh kể đi!

Kalinin cười khẩy:

– Thú vị à? Thôi được, thế là tớ đã tin Lukyanov: “Cậu làm cho tớ bài thơ đi, làm ơn đi!”. Ngay ngày hôm sau anh ta đã chuẩn bị xong... tớ quên lời bài thơ ấy rồi... hình như là: *“Bao ngày tháng trái tim tôi đã bị ngọn lửa tình và đôi mắt nàng nuốt mát, xin nàng hãy thương lấy nó!”*. Tớ nhét bài thơ đó vào dưới tờ giấy trên bàn, tớ run lắm, tất nhiên rồi. Sáng hôm sau tớ vào dọn phòng, bỗng nhiên cô ấy bước ra, mặc chiếc áo ngủ màu đỏ mở phanh vạt, thuốc lá ngậm trong miệng, mỉm cười dịu dàng và vừa nói vừa chìa tờ giấy ra cho tớ: “Đây là anh viết đấy à, anh Alexey?”. “Đúng thế ạ – tớ nói – vì Chúa, xin cô thứ lỗi”. Cô ấy nói: “Anh có trí tưởng tượng đấy, và thật là tiếc, bởi vì tôi đã đính ước rồi. Dượng tôi đã gả tôi cho ông bác sĩ Klyachka rồi, chẳng thể làm gì được nữa!”.

– Tớ cũng người – cô ấy nói với tớ dịu dàng và đầy thương cảm làm sao. Klyachka, cái ông bác sĩ ấy, mặt đỏ gay, nhem nhuốc, hàng rìa thì dài xuống tận vai, một người cục mịch vô cùng, luôn cười hô hô và kêu lên: “Chẳng có đầu, chẳng có đuôi, chỉ có mỗi một sự thỏa mãn thôi!”. Ông tướng cũng cười, rung cả người lên, và bảo: “Anh là một bác sĩ hài” – thế có nghĩa ông ta là một thằng hề. Tớ dạo đó trông như cây sậy, mặt mũi hồng hào, tóc uốn cong, ăn ở rất sạch sẽ. Tớ tiếp xúc với bọn con gái một cách thận trọng, khinh rẻ lũ gái điếm... nói chung là cư xử hết sức thanh lịch, trong tâm hồn có một mơ ước cao đẹp. Và rượu cũng không uống, thấy khó chịu khi uống... về sau thì tớ uống. Mỗi thứ bảy tớ đều tắm ở nhà tắm hơi.

Buổi chiều tất cả bọn họ, cả Klyachka nữa, đi xem hát; ông tướng tất nhiên có ngựa của riêng mình, còn tớ thì đến nhà Lukyanov kể cho anh ta nghe mọi chuyện. “Nào – anh ta nói – xin chúc mừng, cho tớ hai cốc bia đi, việc của cậu thế là thuận lợi quá rồi! Đưa ba rub nữa đây, tớ sẽ sáng tác thêm thơ cho cậu. Thơ – anh ta nói – đó là một thứ ma thuật, cũng như các câu bùa chú vậy”.

Và thế là anh ta viết bài hát về nàng Valentina điệu kỳ – nghe rất cảm động và dễ hiểu. Ôi Chúa ơi...

Kalinin trầm ngâm lắc lắc đầu và hướng cặp mắt trẻ con nhìn lên những vệt trời xanh biếc vừa được mưa rửa sạch.

– Cô ấy tìm thấy bài thơ, – anh ta nói một cách miễn cưỡng – bèn gọi tớ lại và hỏi: “Chúng ta sẽ ra sao đây, anh Alexey?”.

Bản thân cô ấy thì ăn mặc hờ hang, tứ suýt nhìn thấy cả bộ ngực, và đôi chân cô ấy cũng để trần, chỉ đi mỗi đôi giày nhỏ. Cô ấy ngồi trên ghế bành, đong đưa chân khêu gọi.

“Chúng ta sẽ ra sao?” – Cô ấy nói.

Chẳng lẽ tớ lại biết được ư? Tớ như không còn ở trên mặt đất nữa.

“Anh có biết im lặng không?” – Cô ấy hỏi.

Tớ gạt đầu, nhưng hoàn toàn không thể mở miệng nổi. Cô ấy cau mày, đứng dậy cầm hai cái lọ gì đó, trút từ đó ra thứ bột cho vào trong một cái phong bì, đưa cho tớ và nói: “Tôi thấy chỉ có một lối thoát cho những đau khổ: Đây là gói bột, hôm nay bác sĩ sẽ ăn trưa ở nhà ta, anh hãy bỏ nó vào trong đĩa của ông ta, và vài hôm nữa tôi sẽ được tự do đến với anh!”.

Tớ làm dấu, cầm gói bột, nhưng mắt tớ nhòa đi và đôi chân cứng đờ ra. Tớ không nhớ điều gì đã xảy ra với mình, trong người như chết lặng đi và cho đến khi cái ông Klyachka đến tớ chẳng còn biết cái gì cả...

Kalinin rùng mình, răng va lập cập, sợ hãi nhìn tôi. Anh ta vội vã trở mình.

– Nhất định phải đốt lửa thôi, tớ rét run lên rồi! Nào, bò ra đi...

Bóng râm do những tảng mây tỏa xuống kéo dài mệt mỏi trên mặt đất ướt át, trên những phiến đá sáng bóng và trên những vạt cỏ được mưa phủ ánh bạc. Những đám mây tụ trên đỉnh núi dày đặc, phía vành ngoài tỏa ra màn khói trắng. Biển được cơn mưa trấn an nên vỗ nhẹ nhàng hơn, buồn bã hơn, những mảnh trời xanh trở nên dịu dàng và ấm áp hơn. Những tia nắng mặt trời lơ đãng chiếu xuống đất và biển, khi chúng chạm vào những ngọn

cỏ, cỏ vút bùng lên màu ngọc bích và ngọc trai, mặt biển xanh thẫm phản chiếu ánh mặt trời hào phóng và cháy lên những sắc màu rực rỡ. Mọi vật xung quanh thật dễ chịu, thật sáng sủa, y như gió và mưa đã đuổi được mùa thu đi và mùa hè trong lành lại quay trở về.

Giữa tiếng chân chúng tôi bước lạo xạo và tiếng những giọt nước mưa vui vẻ rớt xuống, tôi lắng nghe giọng kể chuyện mệt mỏi, cầu nhàu:

– Hừ... Tớ mở cửa cho ông bác sĩ và không dám ngược nhìn ông ta, cái đầu như rơi xuống, ông ta nâng cằm tớ lên và hỏi: “Sao hôm nay cậu vàng vọt vậy? Có chuyện gì vậy?”.

Ông ta là người tử tế... hơn nữa lại hay cho tiền *boa* rất hào phóng và nói chung thường nói chuyện với tớ rất dễ chịu... y như tớ không phải là đây tớ vậy...

“Tôi không được khỏe...” – Tớ nói. Ông ta bảo: “Nào, để sau bữa trưa tôi sẽ khám cho cậu, đừng lo lắng quá”.

Lúc đó tớ hiểu rằng tớ không thể đầu độc ông ta được, mà chính mình phải uống cái thứ thuốc bột đó, phải, chính bản thân mình! Như có ánh chớp chiếu vào tim, tớ nhận ra tớ đang đi con đường mà số phận không dành cho tớ, vì thế tớ chạy về buồng mình, rót một cốc nước, đổ gói bột vào – cốc nước đục ngầu, sôi lên và sủi đầy bọt. Khủng khiếp quá, nhưng tớ vẫn uống. Không cảm thấy người nóng bỏng. Tớ lắng nghe bên trong người mình, không thấy gì cả, mà trong đầu lại còn cảm thấy sáng suốt lên, mặc dù cũng thấy thương thân mình, suýt phát khóc... Nào ta ngồi xuống đây!

Một tảng đá lớn, bên trên phủ rêu xanh thẫm và các loại dây leo trông như đang đội mũ, thân thiện nghiêng khuôn mặt to tướng phẳng phiu xuống đất, hệt như vị tráng sĩ Svyatogor^[24] đã chui xuống lòng đất vì sức hút của nó, chỉ còn lại trên mặt đất cái đầu, với khuôn mặt mờ đi vì những suy tư qua bao thế kỷ. Khắp xung quanh những cây sồi mọc dày đặc, xúm xít, chúng trông như cũng được khắc ra từ đá, cành của chúng đung vào những nếp nhăn của hòn đá già cỗi. Dưới mái che của đá rất khô ráo và ẩm cúng. Kalinin ngồi xồm bẻ những cành khô, nói:

– Giá này mình trú mưa ở đây nhĩ...

– Nào, anh kể tiếp chuyện đi...

– Ồ... Cậu châm lửa lên đi...

Xích tấm thân mảnh mai vào sâu dưới tảng đá, anh ta đuổi người trên mặt đất và uể oải tiếp tục:

– Tớ khe khẽ đi vào phòng để đồ ăn, đôi chân tớ loạn choạng, trong ngực thì lạnh ngắt. Bỗng tớ nghe trong phòng khách tiếng Valentina Ignatyevna cười vui vẻ, và vọng qua phòng ăn tiếng của ông tướng:

– Bọn dân đen của ta ấy ư? Họ chỉ cần năm xu là sẵn lòng làm mọi thứ!

Còn người tớ yêu thì hét lên:

– Dượng ơi, không lẽ cháu chỉ đáng giá năm xu thôi sao?

Rồi ông bác sĩ nói:

– Cô đưa cho cậu ta cái gì vậy?

– Xô-đa với men chua. Ôi trời ơi, sẽ buồn cười lắm đây...

Kalinin nín lặng, nhắm mắt lại.

Ngọn gió ẩm ướt thổi dài, cuốn làn khói đặc lên những cành cây đen thẫm.

– Đầu tiên tớ vui mừng vì mình sẽ không chết – chỉ có xô-đa với men chua, thứ đó không có hại, người ta vẫn uống để giã rượu. Rồi sau đó tớ bỗng tỉnh ra: Chẳng lẽ có thể đùa như thế? Tớ nào có phải là thằng khờ đâu!... Nhưng dù sao thì tớ cũng cảm thấy nhẹ nhõm hơn. Họ bắt đầu ăn trưa, tớ múc nước xúp gà vào các chén, mọi người đều im lặng. Ông bác sĩ là người đầu tiên nếm thử món xúp, ông ta nhắc chén lên, cau mặt và hỏi: “Xin hỏi cái gì đây?” – Ồ không đâu, tớ nghĩ, trò đùa của các ngài không

thành đâu, thưa các ngài! – Thế là tớ nói một cách hết sức lịch sự: “Xin ngài yên tâm, ngài bác sĩ ạ, cái bột đó chính tôi đã uống rồi...”

Ông tướng và vợ ông ta không biết là trò đùa không thành nên vẫn cười to, còn hai người kia thì im lặng, đôi mắt Valentina Ignatyevna mở càng lúc càng to ra, và cô ấy khẽ hỏi:

– Anh biết là nó không độc phải không?

– Không, khi tôi uống thì tôi chưa biết...

Ngay lúc đó tớ ngã lăn ra đất và ngất đi.

Khuôn mặt bé nhỏ của anh ta nhắm nhúm lại một cách đau đớn, trở nên già nua và đáng thương. Anh ta quay ngược về phía đồng lửa, phẩy tay xua làn khói đang tinh nghịch và lười nhác luồn vào trong góc.

– Tớ ốm mất mười bảy ngày. Ông bác sĩ đó đến, cái ông Klyachka ấy – họ của ông ta là thế – ông ta ngồi xuống cạnh tớ, hỏi: “Nghĩa là chính cậu muốn tự đầu độc hả, cái anh chàng ngốc này?”.

Ông ta gọi tớ như thế đấy: *anh chàng ngốc*. Thì chuyện đó có can gì đến ông ta? Tớ có xé xác mình cho chó ăn cũng được... Valentina Ignatyevna không ghé thăm tớ lấy một lần... từ đó tớ cũng không bao giờ gặp cô ấy nữa... Họ ngay sau đó đã kết hôn và đi về Kharkov, Klyachka có một chỗ làm ở một doanh trại vùng Chuguyev. Tớ ở lại một mình với ông tướng. Ông ấy cũng được, một ông già thông minh, chỉ tội thô lỗ. Tớ khỏi ốm, ông ấy gọi tớ lại và gọi chuyện: “Mày thật là một thằng ngu, và tất cả những cuốn sách tồi tệ đã làm hỏng mày!” – Mà tớ thì có đọc cuốn sách nào đâu, tớ chẳng ưa gì chuyện đọc sách. Ông tướng nói: “Chỉ trong cổ tích mới có chuyện những thằng ngốc cưới được công chúa thôi. Cuộc đời là một ván cờ, mỗi con cờ có đường đi của mình, không có thể thì chẳng còn là trò chơi nữa!”.

Kalinin hơ đôi tay mảnh mai vốn không quen lao động lên trên lửa, và cười khẩy nháy mắt với tôi.

– Tớ tiếp thu một cách nghiêm túc những lời đó của ông già: “Nghĩa là như thế sao?” – Tớ trầm nghĩ – “Còn nếu như tôi không muốn chơi với các người nữa và không muốn thí cuộc đời mình vào trò chơi đó mà chẳng biết vì lẽ gì thì sao?”.

Anh ta ngẩng đầu đắc thắng.

– Từ đó tớ bắt đầu nhìn vào trò chơi đó của họ, và tớ nhận ra rằng tất cả bọn họ đều sống giữa đủ thứ vật vãnh, khổ sở vì chúng và tất cả những thứ đó đều chẳng có giá trị gì cả. Nào sách, nào khung hình, nào bình hoa và đủ thứ vớ vẩn khác, còn tớ thì phải đi giữa tất cả những thứ đó, lau chùi bụi và cố tránh không làm vỡ, không làm gãy. Tớ không muốn như thế nữa! Chẳng lẽ mẹ tớ sinh tớ ra chỉ để lo toan cho những thứ đó suốt đời thôi sao? Không, tớ không muốn, xin nhỡ toẹt vào trò chơi của các người, còn tớ sẽ sống sao cho mình trở nên tốt hơn, sống như mình thích...

Trong đôi mắt anh ta bùng lên những tia lửa xanh, những ngón tay giòn giắt đan vào nhau, và anh ta vẫy vẫy chúng trên đồng lửa như muốn cắt những ngọn lửa.

– Tất nhiên không phải ngay lập tức tớ hiểu ra điều đó, mà hiểu ra dần dần. Người cứng cổ chắc chắn ý nghĩ đó trong tớ là một vị trưởng lão ở Baku – một con người hết sức thông thái! Ông ấy nói: “Không nên ràng buộc linh hồn mình với bất cứ cái gì cả: với công việc, với tài sản, với đàn bà, với cả mọi thứ hấp dẫn của thế giới này, đừng dính vào. Hãy sống một mình và chỉ yêu mến Chúa thôi. Chúa – đó là điều duy nhất vĩnh viễn đúng, điều duy nhất vĩnh viễn chắc chắn”...

– Úi! – Anh ta sôi nổi kêu lên, phùng má và đỏ bừng mặt lên vì một nỗ lực bên trong nào đó. – Tớ đã thấy biết bao nhiêu vùng đất và biết bao nhiêu con người, và cũng có biết bao người trên đất Nga này hiểu được mình và không muốn sa mình vào những thứ tầm thường vớ vẩn đó. “Rời xa tội ác đã là tạo được điều lành rồi”, ông già nói với tớ như vậy. Tớ đã hiểu điều đó từ trước đó. Chính bản thân tớ cũng đã từng nói với những người khác như thế, và tớ sẽ còn nói như thế nữa... Tuy nhiên, mặt trời lặn

mất rồi kia! – Anh ta đột nhiên cắt đứt những phát biểu tự đắc của mình, thốt lên một cách bồn chồn, buồn bã.

Mặt trời to đỏ rực đang nặng nề tụt xuống biển. Giữa mặt trời và mặt biển là những tảng núi mây tối sẫm với những đỉnh như phủ tuyết trắng.

– Thế là tối mất rồi – vừa sờ vào cái áo kaftan, anh ta vừa rên rỉ – mà ở đây ban đêm bọn chó lang hay hú lắm. Cậu có biết chó lang không?

– Chó núi ấy à?

– Đúng ra phải gọi là chó lang.

Ba đám mây trông như hình những người Thổ Nhĩ Kỳ mặc áo dài đỏ thẫm và đội khăn xếp trắng đang cụng đầu vào nhau bí mật trò chuyện về điều gì đó, rồi trên lưng một người phồng lên một cái bướu, trên khăn xếp của người thứ hai mọc ra một cái lông chim trắng hồng, nó bứt ra và bay lên không trung, lên phía mặt trời đang trầm tư, mặt trời không tỏa ra tia nắng nào thành ra trông giống như mặt trăng. Người Thổ Nhĩ Kỳ thứ ba tiến lên phía trước, uốn cong lại trên mặt biển và che khuất hai người đối thoại của mình, một cái mũi đỏ to tướng đùn ra từ cái khăn xếp của ông ta và giáng xuống ngửi mặt biển một cách rất tức cười.

– Ông già mù bện giày cở khéo lắm, hơn khối người thông thái bện cuộc đời của họ. – Giữa tiếng tí tách của ngọn lửa vang lên giọng nói đều đều của Kalinin.

Tôi không còn muốn nghe anh ta nữa; những sợi chỉ kéo tôi lại với anh ta bỗng như đột nhiên bị đốt cháy và đứt mất. Chỉ muốn lặng yên nhìn ra biển và nghĩ ngợi về một cái gì đó, cái mà chiều tối thường âm thầm và dịu dàng làm xúc động tâm hồn. Những lời nói của anh ta rơi như những giọt nước mưa muộn màng.

– Mọi người đều chõ mũi vào hỏi nhau: Anh sống ra sao? Rồi dạy khôn nhau: Anh không nên sống như thế! Nhưng có ai biết được phải sống như thế nào với cái sức lực tràn đầy này của tôi? Không ai biết gì cả! – Hãy cứ để mỗi người sống như anh ta muốn, đừng có ép buộc người ta! Tôi chẳng

muốn gì ở anh, thì anh cũng đừng đòi hỏi gì ở tôi. Và đừng có mong đợi điều đó. Còn cha Vitaly lại chứng minh điều ngược lại: Con người trên thế gian này cần phải là chiến sĩ chống lại cái ác...

Trên hoang mạc trong bóng chiều hiện lên con đường mòn đỏ như máu – có phải chẳng những con người tốt nhất thế gian đã và đang vô hình đi trên con đường đó, đổ xuống đó dòng máu nóng một cách chẳng uống công?

Bên phải và bên trái của con đường lửa sống động đó là biển với màu đỏ huyết dụ kỳ lạ, ở phía xa hơn nó chuyển thành màu đen và mềm mại như nhung, đâu đó xa xa ở phía đông lóe lên ánh chớp cam lặng, y như có bàn tay vô hình đánh diêm lên nền trời ẩm ướt nhưng không thể nào đốt cháy được.

Kalinin tức tối nói về cha Vitaly, người trông coi công việc ở tu viện Novo-Afonsky. Tôi nhớ đến khuôn mặt thông minh, vui vẻ của ông thầy tu, với hàm răng trắng ngà hé ra giữa chòm râu nửa đen nửa trắng. Nheo đôi mắt đẹp như mắt phụ nữ, với giọng trầm ấm cuốn hút, nhấn mạnh ở âm ô, ông nói:

– Khi dân chúng tôi đến, lúc đó ở đây là một cảnh hoang đại lộn xộn kinh khủng: các loại dây leo mọc khắp nơi, cỏ gai biển mắc cả vào chân, và đủ thứ như vậy! Còn bây giờ thì anh trông, bao nhiêu cảnh đẹp vĩ đại do tay người tạo nên và thật huy hoàng làm sao!

Ông tự hào dùng tay và mắt vẽ nên một vòng tròn rộng trên không trung: Trong cái vòng tròn ấy, như trong một tấm khung, là dãy núi được bao phủ bởi vườn cây trái, dưới chân cha Vitaly là dải bạc của thác nước và dãy cầu thang được đeo vào trong đá dẫn đến hang của Simon Kanonit. Còn dưới kia, những chớp vàng của ngôi nhà thờ mới xây cháy sáng lên dưới ánh mặt trời ban trưa, những khu nhà khách và nhà nguyện màu trắng ẩn mình trong cây, những hồ cá như những tấm gương, và khắp nơi là cây cối được chăm chút tươi tốt mượt mà.

– Người anh em ạ, khi nào con người muốn, anh ta có thể đánh thắng được mọi hỗn mang. – Cha Vitaly nói một cách trịnh trọng hân hoan.

– Tớ mới đồn ông ấy: “Chúa Giê-su của chúng ta cũng là con người không nhà cửa, đất đai, Người đã chối từ cuộc sống đầy lo toan của trần gian.” – Kalinin kể, lúc lắc cái đầu, và đôi tai của anh ta cũng rung rinh theo. – “Người chẳng phải của những kẻ thấp hèn, cũng chẳng thuộc những người cao sang, mà như tất cả những người công minh vĩ đại khác, Người chẳng vươn lên cao, chẳng hạ xuống thấp. Còn khi cùng thánh Yuri và thánh Nikola đi qua các làng quê trên đất Nga^[25], Người cũng không xen vào chuyện của hai ngài ấy; hai ngài tranh luận về con người, còn Người thì im lặng!” Điều tớ nói đã chọc tức cha Vitaly, ông ấy nổi giận hét: “A, đồ dốt nát, đồ dị giáo!”.

Dưới phiến đá ngọt ngào và đầy khói, đồng lửa trông như một bó những bông hoa anh túc, hoa đỗ quyên và nhiều bông hoa gì đó mang sắc vàng. Lửa sống một cuộc đời thật đẹp, cháy lên và sưởi ấm, vui vẻ linh hoạt reo lên tiếng cười sáng rực.

Cơn gió ẩm lạnh lẽo thổi từ trên núi, từ những đám mây xuống, mặt đất thở nặng nề và ướt át, biển quánh giọng hát một bài hát trầm tư không rõ lời.

– Thế nào, ta ngủ đêm lại đây chứ? – Kalinin quan tâm hỏi.

– Không, tôi phải đi đây.

– Hừ, thì thôi! Ta cùng đi...

– Tôi không cùng đường với anh...

Anh ta đang ngồi xôm, lôi từ trong bị ra bánh mì và mấy quả lê, nhưng khi nghe tôi trả lời lại nhét chúng trở vào, buộc thắt bị lại, giận dữ hỏi:

– Vậy cậu đi với tớ làm gì?

– Để trò chuyện. Anh là người thú vị...

– Tất nhiên là thú vị rồi, những người như tớ không có nhiều đâu, người anh em ạ!

Mặt trời trông như quả đậu biển khổng lồ đỏ nhờ nhờ còn chưa lặn hẳn, và những con sóng vẫn chưa thể ngoạm hết con đường lửa trên mặt đất. Nhưng rồi mặt trời cũng chìm vào trong mây, bóng tối lập tức đổ ào ra và trên bầu trời ngay lúc đó bùng lên những ngôi sao to lớn diệu hiền. Đất trong bóng tối trở nên bé nhỏ như trái tim con người vậy.

– Tạm biệt!

Tôi nắm bàn tay nhỏ nhắn mềm mại, anh ta nhìn vào mắt tôi với ánh mắt trong sáng như con trẻ và nói:

– Còn tớ sắp tới sẽ đến chỗ cậu đấy!

– Đến Gudauta ấy ư?

– Ừ phải...

... Và thế là tôi lại một mình, trong bóng đêm, trên mặt đất rất đổi thân thương, tôi lạ lẫm với tất cả và cũng lại gần gũi với tất cả, tôi là người được cuộc sống hào phóng tạo nên và cũng là người bằng sức mình đang gắng tạo nên cuộc sống.

Ngày lại ngày càng có thêm hằng hà sa số những sợi chỉ nối kết trái tim tôi với thế giới, và trái tim ấy đang vun xới tình cảm yêu thương với cuộc đời.

Biển hát khúc quân hành trong đêm; những tảng đá được sóng vuốt ve trầm trầm rền lên trả lời. Đàn chim trắng mờ bay qua hoang mạc tối đen. Xa xa phía chân trời ráng chiều vẫn chưa tắt hẳn, và trên vòm trời cao đã lấp lánh ánh sao.

Những ngọn cây thiu thiu rung mình, thả xuống mặt đất những giọt nước mưa. Nước dưới chân nức nở những âm thanh đều đặn và ngái ngủ.

Tôi đi trong bóng tối, tự soi đường cho mình. Tôi cảm thấy như mình là một ngọn đèn, trong lồng ngực trái tim cháy thành ngọn lửa hồng, và thật

mong muốn làm sao cho có người nào đó đang sợ hãi lạc trong bóng đêm nhìn thấy được ngọn lửa bé nhỏ này...

[3] Tên một tu viện ở Novy Afon (tức Afon Mới, tiếng Anh là New Athos): một thành phố nhỏ vùng Abkhazia trên bờ Biển Đen. Trước Cách mạng Tháng Mười 1917, tu viện Novo-Afonsky là một trong những tu viện của Chính Thống giáo lớn nhất được xây dựng ở đây, rồi sau đó các khu dân cư được tạo dựng nên xung quanh tu viện. Dưới thời Xô viết, nơi đây trở thành khu nghỉ mát, an dưỡng. (ND)

[4] Tên một thành phố nhỏ gần Nizhni Novgorod. (ND)

[5] Người vùng Abkhazia, một dân tộc thiểu số thuộc Gruzia ở Kavkaz. (ND)

[6] Tức thành phố Nizhni Novgorod, quê hương của Gorky. (ND)

[7] Một thành phố nằm ở trung tâm nước Nga, bên bờ sông Don. (ND)

[8] Gorky tên thật là Alexey Peshkov. (ND)

[9] Một thành phố vùng Tây Nam nước Nga. (ND)

[10] Một thành phố cảng trên Biển Đen, từ năm 1821 trở thành thủ đô nước Cộng hòa tự trị Abkhazia. (ND)

[11] Thơ của nhà thơ Nga nổi tiếng M. Lermontov (1814 – 1841), cũng như nhiều bài thơ khác của ông, bài này đã được các nhạc sĩ phổ nhạc. (ND)

[12] Thuật ngữ bắt nguồn từ tiếng Hy Lạp (*a* – mất, không có; *phone* – thanh, giọng) – hiện tượng bị mất tiếng khi nói nhỏ thường gặp do bị bệnh ở thanh quản. (ND)

[13] Tên gọi Nakopioba có âm thanh gần với từ *nakopit* – tiếng Nga có nghĩa là tích góp. (ND)

[14] Simon Kanonit (hay Simon Cananeus): một trong mười hai vị thánh mà theo Phúc Âm là người đã đưa Thiên Chúa giáo vào vùng Abkhazia. (ND)

[15] Thơ của nhà thơ Đức H. Heine, được dịch sang tiếng Nga và được nhạc sĩ P. Tchaikovsky phổ nhạc. (ND)

[16] Một thành phố cảng bên bờ Biển Đen. (ND)

[17] Kaftan – một loại áo khoác dài, tay áo rất dài (có khi chấm đất), ở Nga người ta hay mặc loại áo này cho đến đầu thế kỷ XX.

[18] Theo Phúc Âm, Chúa đã dùng roi đuổi đánh bọn lái buôn ra khỏi đền thờ Jerusalem, nơi thờ Chúa Trời, khi chúng bày hàng buôn bán ở đó. (ND)

[19] Tên một thành phố cảng trên sông Volga. (ND)

[20] Bệnh sốt rét (malaria): dân gian Nga cho rằng do một người thợ sơn (malialar) mang đến. (ND)

[21] Lò sưởi ở Nga trước kia thường được xây to vừa để sưởi ấm, vừa để nấu thức ăn, phía trên lò sưởi thường được dùng làm nơi để ngủ. (ND)

[22] Một tỉnh nằm ở trung tâm nước Nga. (ND)

[23] Một bài hát của người Digan. (ND)

[24] Nhân vật trong truyền thuyết dân gian Nga, là người có sức khỏe phi thường. (ND)

[25] Ở đây nhắc đến một câu chuyện cổ tích Nga có nguồn gốc từ Kinh Thánh. (ND)

- Trên thảo nguyên -

Chúng tôi rời Perekop trong tâm trạng tồi tệ nhất, đói khát như lũ sói và căm hận cả thế giới. Suốt nửa ngày trời uống công vận dụng mọi sức lực và tài nghệ của mình để tìm kiếm việc làm hay ăn trộm được cái gì đó, và khi đã hoàn toàn tin rằng, cả kiếm việc làm lẫn ăn trộm đều không được, chúng tôi quyết định đi xa hơn. Đi đâu ư? Chỉ miễn là đi xa hơn nữa thôi.

Chúng tôi quyết ra đi, bởi chúng tôi cũng đã sẵn sàng tiếp tục cuộc hành trình trên con đường đời mà mình đang theo đuổi. Quyết định đó đến với chúng tôi trong sự lặng im: Không ai trong chúng tôi nói lên thành lời, song nó hiển hiện trong ánh nhìn giận dữ từ những đôi mắt đói khát.

Chúng tôi có ba người cả thảy. Chúng tôi quen nhau cách đây không lâu, khi tình cờ gặp nhau ở một quán trọ trong thành phố Kherson bên sông Dniepr. Một người từng là lính phục vụ trong quân đoàn vận tải đường sắt rồi hình như sau đó làm công nhân đường sắt; anh ta là một người tóc hung, gân guốc, biết nói tiếng Đức và rất thông thạo về cuộc sống trong các nhà tù.

Những người thuộc hạng như chúng tôi ít khi thích nói về quá khứ của mình, và luôn có những lý do chính đáng để không phải làm việc đó. Vì thế, tất cả chúng tôi đều tin nhau, nghĩa là chỉ tin nhau ở bên ngoài thôi, còn thực trong lòng mỗi người thì ngay cả chính bản thân mình còn chưa tin mấy nữa là.

Khi người bạn thứ hai của chúng tôi, một người nhỏ bé khô khan với đôi môi mỏng luôn mím chặt đầy vẻ đa nghi, kể rằng anh ta từng là sinh viên của trường Đại học Tổng hợp Moskva, tôi và anh lính liền thừa nhận điều đó. Thực sự thì đối với chúng tôi, anh ta có là sinh viên, thám tử hay kẻ cắp thì cũng như nhau cả thôi, bởi vào lúc gặp chúng tôi, anh ta cũng đói khát, cũng được cảnh sát hết sức quan tâm, cũng bị nông dân ở các làng nghi ngờ, anh ta cũng ghét cả hai loại người đó bằng sự căm ghét của con thú bị săn đuổi đang đói khát, và anh ta cũng mơ ước được báo thù tất cả. Tóm lại,

cho dù về địa vị anh ta có thuộc hạng ông to bà lớn, là những ông chủ của cuộc đời đi nữa, thì về mặt tâm trạng anh ta cũng một giuộc với chúng tôi cả mà thôi.

Người thứ ba là tôi. Với sự hèn mọn bẩm sinh mà tôi đã bộc lộ từ thời thơ ấu, tôi chẳng khoe những ưu điểm, nhưng cũng chẳng dại gì mà nói ra những nhược điểm của mình. Thế nhưng phải nói rằng tôi có cái tính luôn coi mình tốt hơn so với người khác, và đến tận bây giờ vẫn như vậy.

Vậy là chúng tôi rời Perekop và đi xa hơn, với mục đích lòng cho ra những người chặn cừ. Luôn có thể xin bọn người chặn cừ được ít bánh mì, họ hiếm khi từ chối cho bánh những kẻ lang thang.

Tôi đi bên cạnh anh lính, chàng “sinh viên” đi phía sau. Vai anh “sinh viên” khoác một cái gì đó trông giống như chiếc áo vét, trên cái đầu nhọn có góc cạnh với mái tóc cắt ngắn chêm chệch những mảnh còn sót lại của một chiếc mũ rộng vành; chiếc quần xám vá chằng vá đụp ôm lấy đôi cẳng chân, còn miếng đế ủng nhặt ở dọc đường được anh ta buộc vào bàn chân bằng những sợi dây bện từ vải lót áo khoác, anh ta gọi cái công trình đó là dép xăng-đan. Anh ta im lặng đi, chân hất tung lên rất nhiều bụi, đôi mắt nhỏ màu xanh lấp lánh. Anh lính mặc chiếc áo sơ-mi vải điều mà anh ta bảo “chính tay mình” lấy được ở Kherson, ngoài sơ-mi còn có chiếc áo gi-lê bằng bông ấm áp; trên đầu là chiếc mũ lính không xác định được là màu gì, đội theo đúng quân lệnh, tức là “lệch xuống phía lông mày bên phải”; trên đôi chân xanh xang hai ống quần rộng. Anh lính đi chân đất.

Tôi cũng vậy, cũng có cái khoác trên người và đi chân đất.

Xung quanh chúng tôi, thảo nguyên trải ra hùng vĩ, dưới vòm trời oi bức không một bóng mây, trông nó như một cái đĩa tròn khổng lồ đen ngòm. Con đường xám bụi mù vạch một vệt lớn trên thảo nguyên và đốt cháy chân chúng tôi. thỉnh thoảng lại gặp những đám ruộng đầy gốc rạ khô cứng, trông giống một cách lạ thường với đôi má đã lâu chưa cạo của anh lính.

Anh lính vừa đi vừa hát bằng một giọng trầm khàn khàn:

— ... Và chúng con hát ngợi ca Người sống lại thiêng liêng...

Trong thời gian phục vụ quân đội anh ta được giao việc gì đó đại loại như trông coi nhà thờ của quân đoàn, nên biết vô số những Thánh thi, Thánh ca, kiến thức đó của anh ta còn bị lạm dụng mỗi khi chúng tôi vì lý do nào đó mà không trò chuyện được với nhau.

Ở phía chân trời trước mặt nhô lên những hình thù mềm mại với những sắc màu dịu dàng từ tím nhạt chuyển sang phớt hồng.

– Đó hẳn là dãy núi Krum. – Anh chàng “sinh viên” nói.

– Núi ư? – Anh lính thốt lên – Cậu thấy nó quá sớm đây, anh bạn ạ. Đó là... những đám mây. Thấy không, những đám mây hết như nước quả nham lê trộn sữa...

Tôi cảm thấy thật tuyệt vời nếu như đám mây đúng là làm bằng nước quả.

– Ôi, quý thật! – Anh lính rửa và nhổ bọt – Ước sao gặp được một ai đó! Chẳng có một mống nào cả... Chắc đến phải liếm chân cho no bụng như lũ gấu mùa đông thôi...

– Tôi đã bảo là phải đi về hướng có nhà dân mà. – Chàng “sinh viên” phát biểu với vẻ dạy đời...

– Đã bảo! – Anh lính nổi cáu – Cậu thông thái lắm đây để bảo người ta. Hướng nào là hướng có nhà dân? Có quý mới biết họ ở đâu!

Chàng “sinh viên” im lặng mím môi lại. Mặt trời đã xế bóng, những đám mây ở phía chân trời phô bày những sắc màu không lời nào tả nổi. Mùi đất và mùi muối mặn mòi bốc lên.

Cái mùi khô khan ngon lành đó làm cơn thèm ăn của chúng tôi càng mãnh liệt hơn.

Những cái dạ dày cồn cào. Đó là một cảm giác kỳ lạ và khó chịu: dường như nước trong mọi thớ thịt trên cơ thể đều bị rút đi đâu hết, bốc hơi hết, do vậy những thớ thịt trở nên cứng đờ ra. Cảm giác khô gắt dâng đầy miệng và

họng, đầu óc mụ mẫm, còn trước mắt bỗng vụt hiện lên những đốm màu tối sẫm. Thỉnh thoảng chúng trông giống như những miếng thịt bốc khói, những cái bánh mì tròn; ký ức lại thêm vào những “ảo ảnh xa xôi, ảo ảnh câm lặng” đó mùi thơm đặc trưng, và dạ dày y như bị dao đâm.

Dù sao thì chúng tôi vẫn cứ đi, vừa đi vừa chia sẻ với nhau những cảm xúc của mình, đôi mắt vẫn tinh tường chiếu khắp các phía xem có đàn cừu nào ở đâu đó hay không, và đôi tai vẫn lắng nghe xem có tiếng xe của người Tatar chở trái cây ra chợ Armenya bán hay không.

Nhưng thảo nguyên vẫn hoang vắng, lặng thinh.

Trước cái ngày nặng nề đó, ba chúng tôi đã ngốn hết bốn funt bánh mì làm bằng lúa đại mạch và năm quả dưa hấu, đi bộ gần bốn mươi dặm đường – ăn vào chẳng bỏ chân đi – rồi thiếp ngủ trên bãi chợ Perekop, và tỉnh giấc vì cơn đói.

Chàng “sinh viên” khuyên chúng tôi đêm không nên nằm ngủ mà phải làm cái gì đó... nhưng, những ý đồ xâm phạm sở hữu của người khác, giữa những người tử tế thì không nên nói ra mồm, tôi đành im lặng. Tôi chỉ muốn tỏ ra ngay thật, chứ tỏ ra thô lỗ thì chẳng có lợi gì cho tôi cả. Tôi biết rằng vào thời buổi văn hóa cao như bây giờ, người ta trở nên lịch thiệp hơn, thậm chí cả khi tóm lấy cái yếm hầu của người bên cạnh mình với mục đích rõ ràng là muốn bóp cổ anh ta, thì người ta cũng cố gắng làm điều đó một cách nhã nhặn nhất và tuân thủ đúng những phép lịch thiệp phù hợp với hoàn cảnh đó. Kinh nghiệm cái cổ họng của tôi đã buộc tôi phải nhận ra sự tiến bộ đạo đức đó, và với một cảm xúc dễ chịu đầy tin tưởng, tôi xin khẳng định rằng trên thế giới này mọi thứ đều đang phát triển, đang hoàn thiện. Cái tiến trình tuyệt diệu đó phần nào đã được xác thực bằng việc các nhà tù, quán rượu và nhà thổ cứ tăng lên hàng năm...

Thế là, vừa nuốt nước bọt, cố gắng trò chuyện vui vẻ để trấn át cơn đói còn lên trong dạ dày, chúng tôi vừa cuộc bộ trên thảo nguyên mênh mông vắng lặng đang phản chiếu ánh đỏ của chiều tà. Đằng trước chúng tôi, mặt trời lặng lẽ lặn vào đám mây mềm mại đang được những tia nắng hào

phóng quét màu, còn sau lưng và bên cạnh chúng tôi, màn sương mù xanh xanh từ thảo nguyên bốc lên cao, nuốt dần đường chân trời ảm đạm.

– Nào các anh em, đi kiếm cái gì để đốt lửa thôi! – Anh lính bảo chúng tôi – Ta phải ngủ đêm trên thảo nguyên thôi. Có sương muối đấy! Phân khô^[26], cành cây, nhất tuốt về đây!

Chúng tôi tản đi tìm cỏ khô và tất cả những gì có thể đốt sưởi được. Mỗi lần phải cúi xuống đất, trong người dậy lên nỗi khao khát được nằm vật xuống mà ăn đất, những miếng đất đen béo nhầy, ăn thật nhiều, ăn đến mệt lử cả người rồi sau đó ngủ thiếp đi. Nếu phải ngủ vĩnh viễn cũng được, miễn là được ăn, nhai và cảm thấy cái chất nhao nhão đặc quánh, âm ẩm từ miệng chậm chậm chui qua thực quản mà tuột xuống cái dạ dày đang cháy bỏng mong muốn được hút vào mình cái gì đó.

– Giá như kiếm được thứ rể củ gì đó. – Anh lính thở dài – Có những loại rể có thể ăn được...

Nhưng chẳng có thứ rể củ nào cả trong lòng đất đen đã được cày xới này. Đêm phương Nam đến rất nhanh, tia nắng cuối cùng chưa kịp tắt hẳn thì trên bầu trời xanh sẫm đã lóe lên những vì sao, bóng tối kéo càng lúc càng dày đặc hơn quanh chúng tôi, trùm lên khắp mặt thảo nguyên mênh mông...

– Anh em ơi! – Chàng “sinh viên” thì thào – ở phía trái kia có người đang nằm...

– Người à? – Anh lính nghi ngờ – Hắn ta nằm đó để làm gì?

– Anh tới hỏi đi. Nếu đã ra thảo nguyên nằm thì có lẽ hắn có bánh mì đấy.

Anh lính nhìn về hướng có người nằm, rồi nhổ bọt dứt khoát:

– Ta lại chỗ hắn đi!

Chỉ có đôi mắt xanh sắc lẹm của anh “sinh viên” mới nhìn ra cái đồng đen đen nhô lên phía trái cách con đường hàng năm chục xagien^[27] kia là

con người. Chúng tôi tới chỗ anh ta, chân bước nhanh qua những đám đất cày. Niềm hy vọng được ăn lóe lên trong lòng càng làm chúng tôi đói cồn cào. Chúng tôi đã đến gần, nhưng không thấy người kia động đậy.

– Hay có khi đó chẳng phải là người. – Anh lính râu rĩ nói ra ý nghĩ chung của cả ba.

Nhưng mối hoài nghi bị xua tan ngay lúc đó, bởi cái bóng đen trên đất kia bỗng cựa quậy, lớn lên, và chúng tôi nhìn thấy đó chính là một con người thực sự, một con người sống hẳn hoi. Anh ta quỳ trên hai đầu gối, dang tay về phía chúng tôi và nói bằng một giọng khàn khàn run rẩy:

– Không được lại gần, tao bắn đây!

Một tiếng nổ ngắn khô khốc vang lên trong không gian đục mờ.

Chúng tôi đứng phắt lại như theo hiệu lệnh, lặng người trong giây lát vì kinh ngạc trước sự tiếp đón không mấy thân thiện đó.

– Đồ khôn! – Anh lính làm bầm đầy sức biểu cảm.

– Hừm, phải! – Chàng “sinh viên” trầm tư nói – Đi đường mà mang súng theo người... hẳn là cá sộp đây...

– Ê này! – Anh lính hét lên, chắc là đã có quyết định gì đó.

Người kia không thay đổi tư thế, im lặng.

– Ê này! Chúng tôi không động đến anh đâu, chỉ cần đưa bánh mì đây thôi. Có bánh mì không hả? Vì Chúa, đưa đây, anh bạn!... Cái đồ chết tiệt!

Những từ cuối cùng anh lính phát ra ở dưới hàng ria.

Người kia vẫn im lặng.

– Anh có nghe thấy không hả? – Anh lính lại cất tiếng, run lên vì giận dữ và tuyệt vọng. – Hãy đưa bánh mì đây! Chúng tôi không lại gần anh đâu... ném nó lại đây...

– Thôi được, – người kia nói cộc lốc.

Anh ta có thể nói với chúng tôi: “Những người anh em thân quý của tôi ơi!”, và nếu như anh ta có thốt lên những lời đó với tất cả tình cảm thiêng liêng trong sáng nhất, thì chúng cũng không làm chúng tôi xúc động, không thể thức tỉnh nhân tính trong chúng tôi mạnh bằng cái câu cụt ngủn khô khan kia: “Thôi được!”.

– Anh đừng sợ chúng tôi, con người tốt bụng ạ! – Anh lính mỉm cười dịu dàng, mặc dù người kia chẳng thể trông thấy nụ cười ấy, bởi anh ta cách chúng tôi ít nhất là hai mươi bước chân. – Chúng tôi là những người lương thiện, chúng tôi từ Nga tới Kuban... bao nhiêu tiền dọc đường mất hết, thức ăn cũng hết sạch rồi, chúng tôi đã hai ngày nay không có gì vào miệng...

– Này bắt lấy! – Con người tốt bụng kia vung tay trong không khí. Một cục đen bay vụt lên và rơi xuống luống cày gần chúng tôi. Chàng “sinh viên” chồm tới bắt lấy.

– Bắt nữa này! Không có thêm nữa đâu...

Khi chàng “sinh viên” thu lượm được món tiếp tế đặc biệt đó về thì mới hay chúng tôi đã có 4 funt bánh mì khô cứng lăm đầy đất. Ăn bánh mì khô no hơn ăn bánh mới, nó chứa ít hơi ẩm hơn.

– Thế... như thế... như thế! – Anh lính chăm chú phân chia những miếng bánh – Gượng đã... chưa đều! Phải bớt của cậu một mẩu, nhà bác học ạ, bằng không phần cậu ta sẽ bị ít...

Anh chàng “sinh viên” phải tuân lệnh, chịu mất mẩu bánh quý như vàng đó, còn tôi đón lấy nó là đút vào miệng.

Và thế là bắt đầu nhai, nhai chậm rãi, cố kiềm chế hoạt động gấp gáp của hai cái hàm đang sẵn sàng nghiền được cả đá. Tôi đạt tới niềm khoái lạc mãnh liệt khi được cảm thấy sự co giắt của thực quản, được thỏa mãn nó từng tí, từng tí một. Từng miếng, từng miếng, mềm mại, âm ẩm, ngon không tả nổi, cứ thấm xuống dạ dày, và lập tức biến vào máu và não. Niềm hân hoan – một niềm hân hoan kỳ diệu, lặng lẽ, hồi sinh – sưởi ấm trái tim

khi dạ dày được chát đầy. Tôi bỗng quên bằng những ngày đói khát khôn nạn, quên bằng những người bạn đồng hành cũng đang đắm mình trong những cảm giác khoái lạc giống như tôi.

Nhưng khi bàn tay bỏ vào miệng mẫu bánh mì cuối cùng, tôi bỗng lại cảm thấy mình thêm ăn đến chết đi được.

– Cái thằng chết tiệt ấy chắc phải còn có thịt hay mỡ gì đó... – Anh lính gầm gừ. Anh ta ngồi trước mặt tôi và xoa hai tay vào bụng.

– Có lẽ thế, bởi vì bánh mì có mùi thịt... Mà cả bánh mì chắc cũng vẫn còn. – Chàng “sinh viên” nói, rồi khẽ bỏ sung. – Nếu như không có khẩu súng thì...

– Hắn là ai vậy nhỉ?

– Rõ là người Nga chúng ta rồi...

– Đồ chó! – Anh lính quả quyết.

Chúng tôi ngồi túm tụm lại, mắt nhìn về hướng vị ân nhân có khẩu súng. Không một tiếng động, không một dấu hiệu sống nào từ phía đó vọng lại.

Màn đêm đã thu hết sức lực đen tối của nó lại. Trên thảo nguyên yên ắng kinh khủng, chúng tôi nghe thấy rõ hơi thở của nhau. Đôi lúc đâu đó vang lên tiếng rít buồn thảm của một con chuột đồng... Những ngôi sao như những bông hoa sinh động của bầu trời cháy sáng trên đầu. Chúng tôi thêm được ăn.

Tôi có thể tự hào nói rằng mình không tệ hơn mà cũng chẳng tốt hơn những người bạn đường tình cờ trong cái đêm khá kỳ lạ đó. Tôi đề nghị họ đứng dậy lại gần con người kia. Không cần phải đụng đến anh ta, nhưng chúng tôi sẽ ăn tất cả những gì tìm thấy được. Anh ta sẽ bắn – thì mặc kệ! Ba người thì chỉ có thể trúng vào một người nếu bắn trúng, mà nếu có bắn trúng thì để gì một viên đạn súng lục lại có thể làm chết người.

– Đi thôi! – Anh lính nói và chồm lên.

Chàng “sinh viên” đứng dậy chậm rãi hơn.

Và chúng tôi đi, gần như là chạy. Anh chàng “sinh viên” đi đằng sau hai đứa tôi.

– Này anh bạn! – Anh lính hét lên với giọng trách móc.

Đáp lại chúng tôi là tiếng lầm bầm khàn khàn và tiếng cò súng gọn đanh. Lửa lóe sáng, vang lên tiếng nổ khô khốc.

– Trượt rồi! – Anh lính vui mừng kêu lên, nhảy một bước tóm lấy người kia. – Hừ, đồ quỷ, giờ tao cho mày biết tay...

Anh chàng “sinh viên” chồm tới cái bị.

Còn “đồ quỷ” ngã ngửa ra, hươ hươ đôi tay, thở khò khè...

– Cái quỷ gì thế này! – Anh lính sừng sốt, chân đã giơ lên định đá anh chàng kia. – Chẳng lẽ hắn tự bắn mình hay sao? Ê này, anh kia, làm sao vậy? Tự tử hay sao vậy hả?

– Có cả thịt, cả bánh nướng, cả bánh mì tròn... nhiều quá anh em ơi! – Giọng nói hân hoan của anh “sinh viên” vang lên.

– Hừ, quỷ bắt mày đi, cứ ngoan đi... Ta ăn thôi! – Anh lính kêu lên. Tôi rút khẩu súng khỏi tay người kia, anh ta đã ngừng khò khè và bây giờ nằm im bất động. Trong súng còn lại một viên đạn.

Chúng tôi lại ăn, lặng lẽ ăn. Con người kia nằm đó và cũng im lặng, không nhúc nhích. Chúng tôi không để tâm đến anh ta nữa.

– Các anh em thân mến ơi, chẳng lẽ các người làm thế chỉ vì miếng bánh mì thôi ư? – Bỗng nhiên một giọng nói khò khè run rẩy cất lên.

Cả bọn giật mình. Anh chàng “sinh viên” thậm chí bị sặc, bật ho, cúi gục đầu xuống đất.

Anh lính nhá kỹ miếng bánh và cất tiếng chửi rửa:

– Đồ linh hồn chó má, sao không bẻ quách mày như thanh củi khô đi cho rồi! Chúng tao mà lại đi lột da mày ấy à? Chúng tao cần quái gì cái thứ da ấy? Đồ mặt dày, đồ bản thiêu! Hừ, vác súng đi bắn giết người ta! Đồ chết tiệt...

Anh ta vừa chửi vừa ăn, bởi thế nên những lời chửi rửa mất đi sức mạnh và tính biểu cảm...

– Cứ đợi đấy, chúng tao ăn xong rồi sẽ tính với mày. – Anh “sinh viên” dữ tợn đe dọa.

Lúc đó trong đêm yên tĩnh vang lên những tiếng nức nở rên rỉ làm chúng tôi phát hoảng:

– Những người anh em ơi... tôi biết làm sao được? Tôi bắn bởi vì tôi sợ quá. Tôi từ vùng Novy Afon... đi về tỉnh Smolensk... ôi trời ơi! Con sốt đã vật tôi... lúc mặt trời vừa mới lặn – khổ thân tôi! Tại bệnh sốt này mà tôi phải rời Afon... tôi làm thợ mộc ở đó... tôi là thợ mộc... Ở nhà tôi có vợ... và hai đứa con gái... đã ba bốn năm nay tôi không trông thấy họ... những người anh em ạ! Các người vẫn cứ ăn ư...

– Vẫn ăn, đừng có hỏi! – Chàng “sinh viên” nói.

– Ôi Chúa ơi! Nếu tôi biết các người là dân lành, là những người tử tế... thì tôi bắn mà làm gì? Mà ở đây thì, những người anh em ạ, đêm tối, giữa thảo nguyên... chả lẽ tôi lại có lỗi?

Anh ta nói và khóc, đúng hơn là phát ra những tiếng rên run rẩy sợ hãi.

– Gớm, khóc lóc! – Anh lính khinh bỉ nói.

– Hắn ta chắc phải có tiền trong người. – Anh “sinh viên” tuyên bố.

Anh lính nheo mắt nhìn anh “sinh viên” và cười khẩy:

– Ôi cái cậu này, đồ ti tiện... Thôi nào, đốt lửa lên rồi đi ngủ thôi...

– Còn hắn thì sao? – Anh “sinh viên” ngạc nhiên.

– Mặc xác hần! Chẳng lẽ ta nướng hần lên hay sao?

– Lẽ ra phải như thế! – Anh “sinh viên” lúc lắc cái đầu nhọn.

Chúng tôi quay về thu dọn đồ đạc còn vớt ở chỗ chúng tôi dừng lại lúc bị anh thợ mộc dọa bắt. Chúng tôi mang đồ lại, và nhanh chóng quây quần quanh đồng lửa. Ngọn lửa lặng lẽ sưởi ấm trong đêm lạnh gió, tỏa sáng một khoảng nhỏ nhỏ mà chúng tôi đang chiếm giữ. Giấc ngủ lơ lửng kéo chúng tôi, mặc dù chúng tôi vẫn còn có thể muốn ăn thêm một trận nữa.

– Anh em ơi! – Anh thợ mộc kêu lên. Anh ta nằm cách chúng tôi ba bước chân, và thỉnh thoảng tôi thấy hình như anh ta đang thì thầm cái gì đó.

– Gì thế? – Anh lính hỏi.

– Có thể cho tôi lại chỗ các anh... lại gần đồng lửa được không? Tôi sắp chết đến nơi rồi... xương đau buốt!.. Ôi Chúa ơi! Chắc là tôi không về được đến nhà mất thôi...

– Bò lại đây! – Anh “sinh viên” cho phép.

Anh thợ mộc chậm chạp, như sợ chân tay rơi mất, trườn trên mặt đất lại gần đồng lửa. Đó là một người cao, gầy khủng khiếp, mọi thứ trên người anh ta như treo lủng lẳng, đôi mắt to đục ngầu phản chiếu cơn đau mới gần đây. Khuôn mặt méo mó xương xẩu và thậm chí dưới ánh sáng của ngọn lửa, nó phủ một màu vàng đất chết chóc. Toàn thân anh ta run rẩy, gọi cảm giác thương xót khinh bỉ. Chìa đôi tay dài ngoẵng gầy gò ra phía ngọn lửa, anh ta xoa xoa những ngón tay xương xẩu, các khớp xương gập lại uể oải, chậm chạp. Tóm lại thật khó chịu khi nhìn anh ta.

– Sao bộ dạng thế này mà lại phải cuốc bộ? Hà tiện hay sao? – Anh lính cau có hỏi.

– Người ta khuyên tôi không nên đi tàu thủy... mà nên đi bộ qua Krum, cho có không khí trong lành, người ta bảo thế. Còn tôi không thể đi thêm được nữa... tôi sắp chết rồi, anh em ạ! Chết một thân một mình trên thảo nguyên... lũ chim sẽ ria xác tôi, rồi chẳng ai nhận ra nữa... Vợ... các con tôi

sẽ chờ đợi. – Tôi đã viết thư cho họ rồi... còn xương cốt tôi sẽ bị mưa thảo nguyên rửa sạch... Ôi Chúa ơi, Chúa ơi!

Anh ta rống lên tiếng rống của con sói bị thương.

– Ôi đồ quý! – Anh lính nổi khùng, chồm dậy. – Sao than khóc lắm vậy? Sao không để cho người ta được yên hả? Muốn chết à? Hừ, thì cứ chết đi, nhưng hãy cầm mồm lại...

– Ta nằm xuống ngủ thôi, – tôi nói. – Còn anh, nếu như muốn sưởi ấm thì đừng có rống lên như vậy, thật đấy...

– Nghe chưa? – Anh lính nói một cách hung tợn. – Hừ, nghĩ mà xem, mày tưởng có thể quấy rầy chúng tao vì đã ném bánh mì và xả đạn vào chúng tao hả? Đồ quý! Phải người khác thì... phù!...

Anh lính ngừng lời và nằm duỗi người ra đất.

Anh chàng “sinh viên” đã đi nằm. Tôi cũng ngả lưng xuống. Anh thợ mộc sệt dấm mình lại, nhích về gần đồng lửa và nín thinh nhìn ngọn lửa. Tôi nghe thấy tiếng răng anh ta va lập cập. Anh chàng “sinh viên” nằm phía trái và hình như đã ngủ ngay lập tức, người cuộn tròn lại. Anh lính để tay dưới đầu, ngược mắt nhìn bầu trời.

– Đêm mới đẹp làm sao, hả? Bao nhiêu là sao... – Anh ta quay sang tôi – Bầu trời cứ như tấm chăn, chứ chẳng phải là bầu trời nữa. Tớ thích cuộc sống lang thang, anh bạn ạ. Lạnh và đói khát, nhưng lại rất tự do... Chẳng có ông chủ nào ngồi trên đầu mình cả... Nếu mình muốn cắt rời đầu mình đi, cũng chẳng có ai dám nói lời nào. Mấy ngày qua tớ đói khát, điên giận... thế mà bây giờ nằm đây, nhìn lên bầu trời... Những vì sao nhấp nháy với tớ, này anh Lakutin, hãy đi cho biết đó đây trên đời và đừng quy phục ai... Thế là trong lòng thấy nhẹ nhõm dễ chịu... Còn cậu, cậu thì sao? Ê này thợ mộc! Cậu đừng giận tớ, và đừng sợ gì sất... Chúng tớ ăn mất bánh mì của cậu, nào có hề gì: Cậu có bánh mì, còn bọn tớ thì không có, nên bọn tớ ăn bánh của cậu... Ôi cái cậu này, đồ dã man, xả đạn vào người ta... Chẳng lẽ cậu không biết là súng đạn có thể làm hại con người ta sao? Lúc này tớ rất là giận cậu, nếu như cậu không ngã quay ra thì tớ đã nện cho cậu một trận vì

cái tội hỗn xược rồi đấy, người anh em ạ. Còn về chuyện bánh mì, ngày mai cậu đi đến Perekop và sẽ mua bánh ở đó, cậu có tiền cơ mà, tất nhiên rồi... Cậu bị sốt thế này đã lâu chưa?

Giọng anh lính trầm trầm và giọng anh thợ mộc ồm ồm đau run rẩy cứ vang ù ù rất lâu trong tai tôi. Đêm tối thẫm, gần như đen kịt, càng lúc càng sà xuống mặt đất, và tuôn vào trong lòng ngực luồng không khí tươi mát, ngọt ngào.

Đống lửa tỏa ra ánh sáng đều đặn, ấm áp... Đôi mắt tôi díp lại.

– Dậy đi! Nhanh lên! Đi thôi!

Tôi hốt hoảng mở bừng mắt và nhanh chóng đứng dậy được nhờ có anh lính kéo tay giúp tôi lên khỏi mặt đất.

– Nào, nhanh lên! Đi thôi!

Khuôn mặt anh lính trông khắc nghiệt và lo lắng. Tôi ngó nhìn xung quanh. Mặt trời đã lên, tia nắng hồng chiếu trên khuôn mặt xanh lè bất động của người thợ mộc. Mồm anh ta há ra, đôi mắt lồi ra khỏi hốc mắt, ánh nhìn trong suốt, bộc lộ sự kinh hoàng. Ngực áo bị xé nát, anh ta nằm trong tư thế rất bất thường, không tự nhiên. Không thấy anh “sinh viên” đâu.

– Hừ, nhìn rõ rồi chứ! Đi đi, tởm bảo, đi thôi! – Anh lính nghiêm giọng nói, kéo tay tôi lôi đi.

– Anh ta chết rồi ư? – Tôi hỏi và rung mình vì cái lạnh buổi sáng sớm.

– Tất nhiên rồi. Nếu cậu bị bóp cổ thì cậu cũng chết như vậy, anh lính giải thích.

– Đó là anh ta, anh “sinh viên” à? – Tôi thốt lên.

– Hừ, thì còn ai vào nữa? Có thể là cậu không? Hay là tớ? Hừ thế mà lại có học cơ đấy... Khéo léo giết người... rồi bỏ tội lại cho bạn. Tớ mà biết trước điều này thì hôm qua đã giết chết cái thằng “sinh viên” đó rồi. Ra tay

một lần thôi, giáng một cú vào thái dương nó... và trên đời này sẽ bớt đi một thằng khốn nạn! Cậu có hiểu hần đã làm gì không hả? Bây giờ bọn mình phải cuốn gói khỏi đây, sao cho không ai nhìn thấy ta trên thảo nguyên này. Hiểu chưa hả? Bởi vì hôm nay người ta sẽ tìm thấy tay thợ mộc, sẽ thấy anh ta bị bóp cổ chết và bị cướp của. Và họ sẽ điều tra xem anh bạn của chúng ta từ đâu tới, ngủ đêm ở đâu? Mặc dù tớ với cậu không làm gì... nhưng khẩu súng của anh ta lại ở trong ngực áo tớ! Đồ xỏ lá!

– Thì anh vứt nó đi, – tôi khuyên anh lính.

– Vứt đi ư? – Anh lính trầm ngâm – Nó có giá lắm... Mà có khi người ta không tóm được bọn mình?... Không, tớ không dại vứt đi đâu... ai mà biết được cái tay thợ mộc ấy có súng? Tớ không vứt đâu... nó đáng giá ba rub đấy. Lại còn viên đạn trong đó nữa... ôi! Giá mà tớ có thể bắn cái viên đạn này vào tai anh bạn yêu quý của chúng ta! Không biết cái thằng chó ấy cướp đi bao nhiêu tiền hả? Đồ chết tiệt!

– Rồi còn mấy đứa con gái người thợ mộc nữa... – Tôi nói.

– Con gái nào? À, con anh ta. Hừ, chúng nó rồi sẽ lớn lên, chúng chẳng lấy bọn mình làm chồng đâu, không việc gì phải nói đến chúng... Ta đi thôi anh bạn, nhanh lên... Ta đi đâu đây?

– Tôi chẳng biết... Đâu cũng thế thôi.

– Cả tớ cũng chẳng biết, và tớ cũng hiểu là đâu cũng thế thôi. Ta đi về phía bên phải đi, ở đó chắc phải có biển.

Chúng tôi đi về phía bên phải.

Tôi quay nhìn lại đằng sau. Xa xa trên thảo nguyên nhô lên một gò đất tối sẫm, còn trên đó mặt trời tỏa rực rỡ.

– Cậu ngó xem anh ta có sống lại không chứ gì? Đừng sợ, anh ta không đuổi theo chúng ta đâu... Cái thằng bác học đó hần là khôn khéo lắm, giết rất cẩn thận... Hừ, còn làm hại bạn nữa! Đồ tội cho chúng mình! Ôi, anh

bạn ơi, người ta hỏng hết rồi, năm này qua năm khác, ngày càng hư hỏng hơn! – Người lính buồn bã nói.

Thảo nguyên mênh mông vắng lặng trải rộng xung quanh chúng tôi, tràn ngập nắng ban mai. Ở phía chân trời, thảo nguyên hòa lẫn với bầu trời trong ánh sáng trong trẻo, dịu dàng và hào phóng, khiến cho mọi hành vi đen tối, bất công dường như trở nên không thể có được giữa không gian hùng vĩ của bình nguyên dưới vòm trời xanh biếc.

– Lại thêm ăn quá, anh bạn ơi! – Người bạn của tôi vẫn lại điều thuốc và nói.

– Hôm nay ta sẽ ăn gì đây, và ở đâu, bằng cách nào đây?

Đó là bài toán đố!

*

Người bạn nằm giường bên với tôi trong bệnh viện kết thúc câu chuyện của mình tại đây, anh ta nói với tôi:

– Tất cả là thế đấy. Tôi đã kết rất thân với anh lính đó, chúng tôi cùng đi đến vùng Karsskaya. Đó là một anh chàng tốt bụng và giàu kinh nghiệm, một tay lang thang điển hình. Tôi rất kính trọng anh ta. Chúng tôi đi với nhau đến tận Tiểu Á, rồi ở đó thì lạc mất nhau...

– Anh thỉnh thoảng vẫn nhớ tới người thợ mộc chứ? – Tôi hỏi.

– Thì anh đã thấy đấy, hay đã nghe thấy rồi đấy...

– Và... không sao chứ?

Anh ta bật cười.

– Thế tôi phải cảm thấy làm sao về chuyện đó? Tôi không có lỗi trong chuyện xảy ra với anh ta, cũng như anh chẳng có lỗi gì trong những chuyện xảy đến với tôi... Và chẳng ai có lỗi gì cả, bởi vì chúng ta tất cả đều như nhau – đều là lũ súc sinh cả.

[26] Ở những vùng thảo nguyên miền Nam nước Nga, người ta dùng phân khô của súc vật (ngựa, bò) làm nhiên liệu đốt lửa, gọi là kizyak. (ND)

[27] Xagien: đơn vị đo chiều dài, bằng 2,134m. (ND)

Kịch

Trong số các vở kịch của Gorky, vở *Dưới đáy* thể hiện rõ tư tưởng triết lý và những đặc điểm nghệ thuật kịch của Gorky hơn cả. Năm 1901, Gorky đã nói về ý đồ xây dựng vở kịch này: “*Nó sẽ rất khủng khiếp*”. Ông thay đổi tên gọi mấy lần: *Không có mặt trời*, *Quán trọ*, *Cái đáy*, *Dưới đáy cuộc sống*. Tên gọi cuối cùng *Dưới đáy* giữ lại sắc thái tối tăm của khung cảnh vở kịch và mang nhiều ý nghĩa tượng trưng. Vở kịch được công diễn lần đầu năm 1902 tại Nhà hát nghệ thuật Moskva^[28], Gorky trực tiếp tham gia vào việc dàn dựng sân khấu. Thành công của vở kịch được thể hiện qua thái độ của khán giả. K.S. Stanislavsky (đạo diễn và là người đóng vai Satin) đã mô tả Gorky “*đối phó*” với những người hâm mộ sau khi vở kịch được công diễn như sau: “*Gorky trở thành người hùng của ngày hôm đó. Khán giả đi theo anh ngoài phố và trong nhà hát; những người hâm mộ – đàn ông và đặc biệt là phụ nữ – xúm quanh anh. Đầu tiên anh ngượng ngịu vì sự nổi tiếng của mình và xử sự rất lúng túng, cứ kéo kéo hàng rìa ngắn màu hung đỏ, liên tục vuốt vuốt mái tóc rẽ tre dài bằng những ngón tay to lớn hoặc hát đầu ra đằng sau. Anh ấy bối rối đến nỗi phát run cả người, lập cập cúi mình chào. “Nghe này, các bạn – với nụ cười như có lỗi trên môi, anh ấy nói với các khán giả hâm mộ – tôi thật khó xử quá... tôi nói thật đấy! Tại sao quý vị lại cứ nhìn tôi như vậy? Tôi có phải là ca sĩ, có phải là vũ công ballet đâu...” Nhưng sự lúng túng đến tức cười và cái cách thể hiện mình trước đám đông của anh lại càng làm tăng sự ái mộ của mọi người. Anh ấy thật hết sức dễ thương. Anh có vẻ đẹp, vẻ hấp dẫn riêng của mình, có tính cách riêng của mình*”.

Thành công to lớn của vở kịch đã khiến cho chính quyền Nga hoàng lo ngại. Tờ *Người đưa tin* – tờ báo của chính quyền đã viết: “... *Lãnh tụ của bọn lang thang, Maxim Gorky, đã dùng cán bút của mình như đòn bẩy để*

lật nhào nền tảng mà xã hội ta được xây dựng nên. Đó là một nhà văn nguy hiểm làm sao!”. Chính quyền đã kiểm soát các buổi công diễn, ra lệnh cấm diễn vở kịch cho công nhân, cấm phổ biến vở kịch ra ngoài lãnh thổ Nga. Tuy nhiên vở kịch vẫn được diễn ở nhiều nơi, vẫn được dịch và xuất bản ở nước ngoài.

Từ đó đến nay, *Dưới đáy* là vở kịch luôn có mặt trên sân khấu Nga và xuất hiện trên sân khấu của nhiều nước khác trên thế giới.

Người dịch

[28] Nhà hát Nghệ thuật Moskva (sau là Nhà hát Nghệ thuật Hàn lâm Moskva mang tên Gorky) là một trong những nhà hát kịch nói lớn nhất của Nga, đã có những đóng góp quan trọng đối với nền sân khấu kịch hiện đại của Nga và thế giới. Khuynh hướng nghệ thuật của nhà hát được khẳng định cùng với việc dàn dựng các vở kịch mang tính cách tân của Chekhov và Gorky. (ND)

- Dưới đây -

Kịch 4 hồi

Nhân vật

Mikhail Ivanych KOSTYLEV (còn gọi theo cách thân mật hay coi thường là Mishka^[29]), 54 tuổi, chủ quán trọ.

VASILISA Karpovna (còn gọi theo cách thân mật là Vaska), vợ ông ta, 26 tuổi.

NATASHA (Natashka, Natashenka), em gái chị ta, 20 tuổi.

Abram MEDVEDEV (gọi thân mật là Abramka, Abrashka), chú của họ, cảnh sát, 50 tuổi.

Vasily PEPEL (gọi thân mật là Vasya, Vaska), 28 tuổi.

Andrey Mitrich KLESHCH (gọi thân mật là Andryushka), thợ nguội, 40 tuổi.

ANNA, vợ anh ta, 30 tuổi.

NASTYA (gọi thân mật là Nastka, Nastenka), một cô gái 24 tuổi^[30].

KVASHNYA, người bán bánh vằn thắn, dưới 40 tuổi.

BUBNOV, thợ làm mũ, 45 tuổi.

NAM TƯỚC, 33 tuổi.

SATIN, dưới 40 tuổi.

NGHỆ SĨ, dưới 40 tuổi.

LUKA, người hành hương, 60 tuổi.

ALYOSHKA, thợ giày, 20 tuổi.

ANH GÙ thọt chân, phu khuân vác.

ANH NGƯỜI TATAR (tên Asan, gọi thân mật là Asanka), phu khuân vác.

Một số kẻ lang thang không có tên và không nói năng gì.

HỒI 1

Căn nhà hầm trông giống như một hang động. Trần nhà là những vòm đá nặng nề, ám khói, vôi lớp vôi đã bong ra. Ánh sáng chiếu từ phía khán giả và từ trên xuống qua ô cửa sổ vuông ở phía bên phải. Góc bên phải là phòng của Pepel được ngăn bởi những tấm ván mỏng, gần phía cửa đi vào căn phòng đó là giường của Bubnov. Trong góc trái là một cái lò sưởi lớn kiểu Nga, trên bức tường bằng đá bên trái là cửa đi vào bếp, nơi Kvashnya, Nam tước và Nastya ở. Giữa lò sưởi và cánh cửa là chiếc giường đôi được che bởi tấm màn vải hoa bản thiu. Quanh khắp bốn bức tường kê nhiều tấm phản nhỏ. Ở phía trước cạnh bức tường phải là một khúc gỗ với những cái kẹp, một cái đe nhỏ được gắn vào đó, và một khúc gỗ thứ hai thấp hơn khúc gỗ thứ nhất. Kleshch đang ngồi trên khúc gỗ thứ hai, trước cái đe, đang thử tra chìa vào các ổ khóa cũ. Dưới chân anh ta là búa, cưa, hai xâu chìa khóa lớn với đủ loại chìa khác nhau buộc bằng sợi dây thép, một chiếc ấm Samovar hồng méo mó bằng sắt tây. Chính giữa căn nhà trọ là một chiếc bàn lớn, hai chiếc ghế dài, một chiếc ghế đầu – tất cả đều không được sơn và rất nhem nhuốc. Kvashnya đang ngồi bên bàn, cạnh chiếc ấm Samovar, điều hành bữa ăn, Nam tước nhai bánh mì, còn Nastya ngồi trên chiếc ghế đầu, chống khuỷu tay lên bàn, đang đọc một cuốn sách nhỏ nhàu nát. Trên chiếc giường đôi sau tấm màn vải hoa, Anna ho sù sụ. Bubnov ngồi trên giường, mặc cái quần cũ kỹ đã bạc chỉ, đang thử chiếc khuôn làm mũ vào đầu gối, hình dung xem phải khâu như thế nào. Gần chỗ anh ta là chiếc hộp các tông rách nát đựng các quân bài, những mẫu vải son, giẻ rách. Satin vừa

thức dậy, nằm trên giường và gằm gừ. Trên lò sưởi, khuất sâu vào trong là Nghệ sĩ, vừa trở mình vừa ho.

Buổi sáng, đầu mùa xuân.

NAM TUỐC – Tiếp tục đi!

KVASHNYA – Khô... ông, tôi nói, anh yêu ạ, nếu anh muốn điều đó thì hãy cuốn xéo khỏi đây ngay. Em đã ném mùi rồi... và bây giờ thì có cho em cả trăm con tôm nướng cũng đừng có hòng – em không cưới anh đâu!

BUBNOV (*với Satin*). Anh làm gì mà khụt khịt vậy?

Satin gằm gừ.

KVASHNYA – Tôi mới bảo, để trở thành người phụ nữ tự do thì em phải tự mình làm chủ mình, chứ còn lại đi đổi giấy căn cước thành tên ai đó^[31] để biến mình thành nô lệ của đàn ông ấy à – đừng có hòng nhé! Cho dù anh ta có là hoàng tử nước Mỹ đi nữa thì tôi cũng chẳng thèm lấy anh ta làm chồng đâu.

KLESH – Bà chị nói dóc!

KVASHNYA – Cái gì cơ?

KLESH – Bà chị nói dóc. Bà chị sẽ cưới Abramka...

NAM TUỐC (*giật cuốn sách từ tay Nastya, đọc nhan đề cuốn sách*).
“Mối tình định mệnh”... (*Cười to.*)

NASTYA (*với tay*). Trả đây... trả đây! Này, đừng có đùa nữa!

Nam tước nhìn Nastya, hươu hươu cuốn sách trong không trung.

KVASHNYA – Đồ dê xồm! Nói láo! Sao anh dám nói với tôi những lời láo xược như thế hả!

NAM TUỐC (*đánh cuốn sách lên đầu Nastya*). Cô là đồ ngốc, Nastya ạ...

NASTYA (*giật lấy cuốn sách*). Đưa đây...

KLESH – Thừa lệnh bà cao quý!... Thế nào bà cũng lấy lão Abramka cho mà xem... cứ chờ xem...

KVASHNYA – Tất nhiên rồi! Chả phải nói... thế nào nữa! Thì anh đã hành cho vợ anh đỡ sống đỡ chết kia chứ đâu...

KLESH – Câm đi, đồ chó già! Không phải việc của mụ...

KVASHNYA – A... a! Anh không chịu nổi sự thật đấy mà!

NAM TUỐC – Bắt đầu rồi! Nastya, cô đâu rồi?

NASTYA (*không ngẩng đầu lên*). Hả?... Cút đi!

ANNA (*nhô đầu ra khỏi tấm màn*). Một ngày đã bắt đầu rồi! Vì Chúa... đừng có la hét nữa... các người đừng cãi nhau nữa!

KLESH – Bắt đầu rên rỉ rồi đấy!

ANNA – Mỗi ngày đều là của Chúa... Chỉ xin cho tôi được chết yên ổn thôi!

BUBNOV – Ôn ào không cản trở cái chết đâu...

KVASHNYA (*lại gần Anna*). Sao mà chị có thể sống cùng với kẻ độc ác như vậy được cơ chứ?

ANNA – Thôi tôi xin chị...

KVASHNYA – Nào... nào! Ôi cái chị này... người sao mà giỏi chịu đựng!... Sao, trong ngực không thấy đỡ hơn ư?

NAM TUỐC – Kvashnya! Đến lúc đi chợ rồi đấy...

KVASHNYA – Đi ngay đây! (*với Anna*) Có muốn tôi mang cho chị ít bánh vẫn thần thật nóng không?

ANNA – Không cần đâu... cảm ơn chị. Tôi ăn để làm gì nữa?

KVASHNYA – Ôi, cái chị này, ăn đi. Đồ nóng làm mình dễ chịu hơn. Tôi cứ để lại cho chị một bát... lúc nào thích thì ăn nhé! Đi thôi, ông quý tộc ơi... (*với KLESH*) Ôi, linh hồn như nhức... (*Đi vào bếp.*)

ANNA (*ho*). Chúa ơi...

NAM TUỐC (*khẽ đánh vào gáy Nastya*). Thôi đi... đồ ngốc!

NASTYA (*lầu bầu*). Cuốn xéo đi... tôi có quấy rầy anh đâu.

Nam tước huyết gió, đi vào theo Kvashnya.

SATIN (*nhổm dậy trên giường*). Đứa nào đánh tôi hôm qua vậy?

BUBNOV – Chẳng lẽ với anh điều đó cũng quan trọng ư?

SATIN – Cứ cho là như thế đi... Thế vì sao người ta đánh tôi?

BUBNOV – Có chơi bài không?

SATIN – Có chơi...

BUBNOV – Thì vì thế mà bị tấn cho đấy...

SATIN – Bọn khôn...

NGHỆ SĨ (*nhô đầu ra từ trên lò sưởi*). Giá một khi nào đó người ta giết anh luôn đi... cho chết quách đi...

SATIN – Còn anh là thằng ngu.

NGHỆ SĨ – Sao vậy?

SATIN – Bởi vì không thể giết những hai lần.

NGHỆ SĨ (*im lặng một lúc*). Tôi không hiểu... tại sao lại không thể?

KLESH – Anh lo tụt khỏi lò sưởi và đi dọn nhà đi... còn ườn người ra đó làm gì nữa?

NGHỆ SĨ – Đó không phải việc của anh...

KLESH – Đấy lát nữa Vasilisa tới, mục ấy sẽ cho anh biết là việc của ai...

NGHỆ SĨ – Quý bắt mục ta đi! Hôm nay đến phiên Nam tước dọn dẹp... Nam tước!

NAM TUỐC (*từ trong bếp bước ra*). Tôi chả có lúc nào dọn dẹp đâu... tôi đi chợ với Kvashnya đây.

NGHỆ SĨ – Chuyện đó không liên quan gì tới tôi... có đi đày khổ sai cũng thế... còn quét nhà là phiên của anh... tôi không có làm hộ người khác đâu...

NAM TUỐC – Hừ, đồ quý! Nastya sẽ quét... Ê này, mỗi tình định mệnh! Tỉnh lại đi! (*Giật cuốn sách của Nastya.*)

NASTYA (*đứng dậy*). Anh muốn gì? Đưa trả đây! Đồ càn quấy! Thế mà lại đòi là quý tộc nữa chứ...

NAM TUỐC (*trả lại cuốn sách*). Nastya! Quét giúp tôi cái nhà với, được không?

NASTYA (*đi vào bếp*). Cần quét làm quái gì... rõ chuyện!

KVASHNYA (*trên cửa bếp, với Nam tước*). Này đi thôi! Người ta sẽ dọn dẹp thay anh... Nghệ sĩ à, anh ta đã nhờ vả thì anh cũng cứ giúp đi... đừng có vắn vẹo nữa mà.

NGHỆ SĨ – Hừ... lúc nào cũng là tôi... chẳng hiểu ra sao nữa...

NAM TƯỚC (*mang những cái giỏ móc vào một cái đòn từ trong bếp ra. Trong những chiếc giỏ là những cái hũ phủ vải bên trên*). Hôm nay cái gì mà nặng thế...

SATIN – Anh sinh ra làm quý tộc cũng đáng...

KVASHNYA (*với Nghệ sĩ*). Anh nhớ quét nhà nhé! (*Đi ra phòng ngoài, nhường cho Nam tước đi trước.*)

NGHỆ SĨ (*tụt xuống khỏi lò sưởi*). Hít bụi là có hại cho tôi lắm. (*Vẽ tự hào.*) Cơ thể của tôi bị rượu đầu độc... (*Ngồi xuống giường, suy tư.*)

SATIN – Cơ thể... cơ thể...

ANNA – Anh Andrey Mitrich...

KLESH – Gì nữa đây?

ANNA – Ở kia có bánh vằn thắn chị Kvashnya để cho em... anh lấy ăn đi.

KLESH (*lại gần vợ*). Còn cô không ăn à?

ANNA – Em không muốn ăn... Em ăn để làm gì cơ chứ? Anh phải làm việc... anh cần ăn...

KLESH – Cô sợ à? Đừng sợ... có khi vẫn còn...

ANNA – Đi đi, đi ăn đi! Em mệt lắm rồi... chắc cũng sắp rồi...

KLESH (*rời khỏi vợ*). Không sao đâu... có khi cô lại khỏi... vẫn có chuyện như thế! (*Đi vào bếp.*)

NGHỆ SĨ (*nói to, giống như vừa sức tỉnh*). Hôm qua trong bệnh viện, bác sĩ đã bảo tôi là: Cái cơ thể của anh hoàn toàn bị rượu đầu độc rồi...

SATIN (*mỉm cười*). Cơ thể...

NGHỆ SĨ (*cương quyết*). Không phải cơ thể, mà là cơ... th...ê...

SATIN – Đồ ngốc...

NGHỆ SĨ (*xua tay*). Ê, đó không phải chuyện vớ vẩn đâu nhé! Tôi nói nghiêm túc đấy... Nếu như cơ thể bị đầu độc... nghĩa là quét nhà có hại cho tôi... hít bụi có hại...

SATIN – Vi trùng phải không... hả?

BUBNOV – Anh nói cái gì đó?

SATIN – Các từ mới ấy mà... Lại còn cái này nữa: t-iê-n... ngh-iệ-m...

BUBNOV – Nghĩa là gì?

SATIN – Tôi không biết... quên rồi...

BUBNOV – Thế thì nói để làm gì?

SATIN – Thế đấy... Tôi chán lắm rồi, người anh em ạ, tôi chán ngấy tất cả những từ ngữ của chúng ta rồi! Từ nào tôi cũng nghe có lẽ đến hàng ngàn lần rồi...

NGHỆ SĨ – Trong vở *Hamlet* có câu: “*Lời nói, lời nói, lời nói!*”. Vở kịch hay lắm... Tôi đóng vai người phu đào huyệt trong đó...

KLESH (*từ trong bếp đi ra*). Anh có định cầm chổi quét nhà không đấy?

NGHỆ SĨ – Không phải việc của anh... (*Đấm vào ngực.*) “Ophelia ơi! Ôi... nàng hãy mê hoặc ta trong những lời cầu nguyện của nàng!...”

Phía sau sân khấu, xa xa đâu đó có tiếng ồn ào, la hét, tiếng còi của cảnh sát. Klesh ngồi xuống làm việc và tiếng cửa rít lên.

SATIN – Tôi thích những từ ngữ lạ khó hiểu... Khi tôi còn trẻ... làm việc trong sở điện báo... tôi đã đọc nhiều sách lắm...

BUBNOV – Anh từng làm điện báo viên à?

SATIN – Phải... (*Cười khẩy.*) Có những cuốn sách rất là hay... và có rất nhiều những từ ngữ kỳ lạ... Tôi từng là người có học... anh biết chứ?

BUBNOV – Tôi đã nghe... hàng trăm lần rồi! Từng có học... quan trọng lắm!... Tôi đây từng làm nghề thuộc lông thú... có xưởng của mình hẳn hoi... Hai cánh tay tôi cứ vàng khè – vì thuốc nhuộm ấy mà: tôi nhuộm lông thú, thành ra tay vàng đến tận khuỷu ấy. Tôi đã nghĩ là mình đến chết cũng không rửa sạch được... và sẽ chết với hai cánh tay vàng khè... Còn bây giờ chúng đây này, hai tay tôi... chỉ bần thôi... phải không!

SATIN – Ủ, rồi thì sao nào?

BUBNOV – Rồi thì chẳng có gì nữa hết...

SATIN – Anh nói thế là có ý gì?

BUBNOV – Thế... để cho dễ hình dung thôi... Nghĩa là bên ngoài anh có sơn quét như thế nào đi nữa thì rồi nó cũng trôi sạch hết... trôi sạch hết đi thôi, thế đấy!

SATIN – Còn... tôi thì đau thấu trong xương cốt!

NGHỆ SĨ (*ngồi, tay bó gối*). Học thức là thứ vớ vẩn, quan trọng là tài năng. Tôi biết một nghệ sĩ... ông ta phải đánh vần kịch bản, nhưng lại diễn hay đến nỗi nhà hát rung rinh chao đảo vì công chúng cuồng nhiệt...

SATIN – Bubnov, đưa tôi năm xu!

BUBNOV – Tôi chỉ có hai xu thôi...

NGHỆ SĨ – Theo tôi tài năng mới là cái cần cho nhân vật. Mà tài năng – đó là niềm tin vào bản thân, vào sức mạnh của mình...

SATIN – Đưa cho tôi năm xu đi, và tôi sẽ kiểm tra xem anh có tài năng như thế nào, nhân vật, cá sấu, hay là cảnh sát khu vực... Klesh, đưa năm xu đây!

KLESH – Cút hết đi! Các người ở đây quá đông rồi đấy...

SATIN – Việc gì mà anh phải cau gắt lên vậy? Anh chẳng có đồng xu nào cả, tôi biết...

ANNA – Andrey Mitrich... Em khó thở quá... mệt quá...

KLESH – Tôi phải làm gì bây giờ?

BUBNOV – Mở cửa phòng ngoài đi...

KLESH – Được đấy! Anh ngồi trên giường, còn tôi thì ngồi dưới đất... đổi chỗ cho tôi rồi ra mở cửa đi... còn tôi không cần thể dã đủ cảm lạnh rồi...

BUBNOV (*bình tĩnh*). Tôi không cần mở cửa... đây là vợ anh yêu cầu...

KLESH (*cau có*). Người ta còn ít yêu cầu lắm sao...

SATIN – Đầu tôi ong ong lên rồi... ôi! Tại sao mà người ta lại đánh nhau vào đầu cơ chứ?

BUBNOV – Họ không chỉ đánh vào đầu thôi đâu, mà đánh vào khắp người. (*Đứng dậy*.) Tôi đi mua ít chỉ may đây... Còn ông bà chủ đầu sao hôm nay mãi chưa thấy nhỉ... y như đã nghèo rồi vậy. (*Bỏ đi*.)

Anna ho. Satin chấp tay sau gáy nằm bất động.

NGHỆ SĨ (*buồn bã nhìn xung quanh, lại gần Anna*). Sao? Mệt quá hả?

ANNA – Khó thở quá.

NGHỆ SĨ – Cô có muốn tôi đưa ra phòng ngoài không? Nào, ngồi dậy đi. (*Giúp Anna ngồi dậy, khoác lên vai chị cái áo rách nào đó, và dìu chị ra phòng ngoài.*) Nào nào... cố vững lên! Chính tôi đây cũng ốm đau... bị rượu đầu độc...

KOSTYLEV (*xuất hiện ở cửa*). Đi dạo hả? A, thật đẹp đôi, một con cừu đực với một con cừu cái...

NGHỆ SĨ – Còn ông... tránh ra đi... không thấy những người bệnh đang đi à?...

KOSTYLEV – Xin mời đi qua, xin mời... (*vừa hát khe khẽ một bài thánh ca gì đó, vừa nghi ngờ dò xét căn nhà trọ và nghiêng đầu sang trái như đang nghe ngóng cái gì đó trong phòng của PEPEL*).

Klesh lờm nguýt theo lão chủ nhà, dõn dặt đập lỗ chìa khóa kêu xủng xểng và làm cái cửa rít lên ầm ỹ.

KOSTYLEV – Làm gì kêu ken két vậy?

KLESH – Cái gì?

KOSTYLEV – Tao nói làm gì kêu ken két vậy?

Im lặng.

KOSTYLEV – A... a... tao muốn hỏi mày thế đây? (*Nói nhanh và nhỏ.*) Vợ mày không có đây à?

KLESH – Không trông thấy...

KOSTYLEV (*thận trọng tiến lại gần cửa phòng Pepel*). Có hai rub một tháng mà mày chiếm bao nhiêu chỗ của tao! Giường này... cả mày ngồi đó nữa... hừm! Phải năm rub một chỗ, có trời chứng giám! Mày phải trả thêm năm mươi xu nữa...

KLESH – Ông cứ vòng cái thòng lọng quanh cổ tôi và siết lại đi... Chết đến nơi rồi mà còn nghĩ đến những đồng năm mươi xu...

KOSTYLEV – Tăng tiền của mày làm gì? Ai cần thứ đó? Chúa phù hộ cho mày, cứ sống mà vui thú đi... Còn tao sẽ lấy thêm của mày năm mươi xu, mua dầu cho vào đèn... và vật dâng hiến của tao sẽ cháy lên trước ảnh thánh để chuộc lỗi cho tao, và cho cả mày nữa. Vì mày chẳng bao giờ thêm nghĩ đến tội lỗi của mày... thế đấy... Ôi Andryushka, mày là đứa độc ác! Vợ mày ho lao chỉ vì sự độc ác của mày... chẳng ai ưa mày cả, chẳng ai tôn trọng mày... công việc của mày thì ồn ào, quấy nhiễu tất cả mọi người...

KLESH (*hét*). Ông đến đây... để đầu độc tôi phải không?

Satin gầm rít lên.

KOSTYLEV (*giật nảy người*). Ôi cha cha...

NGHỆ SĨ (*ra*). Tôi đặt chị ta ngồi ở phòng ngoài rồi, quán chần cẩn thận rồi...

KOSTYLEV – Cậu tốt bụng quá, người anh em ạ! Rồi mọi việc tốt của cậu sẽ được ghi công...

NGHỆ SĨ – Khi nào?

KOSTYLEV – Trên đời này, anh bạn ạ... tất cả, bất cứ việc gì của ta cũng đều được tính công hết...

NGHỆ SĨ – Và ông ở đây là để thưởng công cho lòng tốt của tôi...

KOSTYLEV – Tôi thì có thể làm gì được?

NGHỆ SĨ – Thì ông xóa bớt một nửa nợ đi...

KOSTYLEV – Hê hê! Cậu cứ hay đùa, anh chàng dễ thương ạ... Chẳng lẽ lòng tốt lại đem đi so sánh với tiền bạc được sao? Lòng tốt quý hơn tất cả mọi của cải. Còn món nợ của cậu là bản phận! Nghĩa là cậu phải hoàn trả cho tôi... Lòng tốt của cậu đối với một lão già như tôi đây thì cần phải là vô tư...

NGHỆ SĨ – Ông là đồ lừa bịp, ông già ạ... (*Đi vào bếp.*)

Klesh đứng dậy đi ra phòng ngoài.

KOSTYLEV (*với Satin*). Cái thằng ồn ào ấy nó chạy mất rồi, hê hê! Nó không ưa tao...

SATIN – Ngoài quỷ ra thì còn ai ưa ông nữa đâu?

KOSTYLEV (*cười*). Mày là thằng báng bổ làm sao! Còn tao thì lại yêu quý tất cả chúng mày... tao hiểu, những người anh em của tao rất bất hạnh, cùng đường, sa ngã... (*Bỗng nói nhanh.*) Còn... Vaska có nhà chứ?

SATIN – Ông ngó xem...

KOSTYLEV (*lại gần cánh cửa và gõ*). Vasya!

Nghệ sĩ xuất hiện trên khung cửa bếp. Anh ta đang nhai cái gì đó.

PEPEL – Ai đó?

KOSTYLEV – Tao đây... tao đây, Vasya.

PEPEL – Ông cần gì?

KOSTYLEV (*tránh ra xa*). Mở cửa ra...

SATIN (*không nhìn Kostylev*). Anh ta mở cửa, còn chị ta thì ở trong đó...

Nghệ sĩ phì cười.

KOSTYLEV (*lo sợ, nói nhỏ*). Hử? Ai ở trong đó? Mà... nói cái gì?

SATIN – Gì cơ? Ông hỏi tôi đấy à?

KOSTYLEV – Mà vừa nói cái gì đấy?

SATIN – Đây là tôi nói... về mình ấy mà...

KOSTYLEV – Coi chừng đấy, người anh em ạ! Đùa cũng vừa vừa phai phải thôi... hừ! (*Gõ mạnh vào cửa.*) Vasily!...

PEPEL (*mở cửa*). Gì thế? Có chuyện gì mà ông quấy nhiễu tôi vậy hả?

KOSTYLEV (*ngó vào phòng*). Tao... mà thấy đấy...mày...

PEPEL – Ông mang tiền đến chưa?

KOSTYLEV – Tao có việc nhờ mày...

PEPEL – Ông mang tiền đến chưa?

KOSTYLEV – Tiền nào? Gượm đã...

PEPEL – Tiền, bảy rub tiền cái đồng hồ... thế nào?

KOSTYLEV – Đồng hồ nào hả Vasya?... Ôi mà...

PEPEL – Này, ông coi chừng đấy! Hôm qua có mọi người chứng kiến nhé, tôi bán cho ông cái đồng hồ giá mười rub, tôi đã lấy ba rub rồi, còn bảy rub nữa trả đây! Ông làm gì mà ngó láo liên vậy? Lãng xãng ở đây, làm phiền mọi người... còn chuyện của mình thì lại không biết...

KOSTYLEV – Đừng giận, Vasya... Cái đồng hồ, nó...

SATIN – Nó là của ăn cắp...

KOSTYLEV (*ngghiêm nghị*). Tao không bao giờ nhận đồ ăn cắp... sao mày dám...

PEPEL (*nắm lấy vai Kostylev*). Tại sao ông cứ làm phiền tôi vậy? Ông cần gì?

KOSTYLEV – Hừ... tao không cần gì... tao sẽ đi đây... nếu như mày như thế...

PEPEL – Đi đi, và mang tiền lại đây!

KOSTYLEV (*bỏ đi*). Ôi cái bọn người thô lỗ làm sao!

NGHỆ SĨ – Đúng là hài kịch!

SATIN – Hay lắm. Tôi khoái thế lắm...

PEPEL – Lão tới đây làm gì vậy?

SATIN (*cười*). Cậu không hiểu à? Lão đi tìm vợ đấy... mà tại sao cậu không đánh chết lão đi hả Vasily?

PEPEL – Vì cái đồ bẩn thỉu đó tôi sẽ làm hỏng đời tôi mất...

SATIN – Cậu thông minh lắm mà. Rồi sau đó cậu cưới Vasilisa, thành ông chủ của bọn tớ...

PEPEL – Thế thì sướng quá nhỉ! Rồi các người sẽ phá sạch gia sản của tôi, và cả chính tôi nữa các người cũng sẽ bán xối trong quán rượu nốt... (*Ngồi xuống giường.*) Con quỷ già... đánh thức người ta dậy... Còn tôi, tôi đang mơ một giấc mơ rất hay: Dường như tôi đang câu cá, mà tôi tóm được một con cá mè thật là to! Ôi cái con cá mè – cá như thế chỉ có ở trong mơ... Tôi vừa lôi nó ra khỏi lưỡi câu vừa sợ nó vượt ra mất! Rồi tôi chuẩn bị cái vợt... thế, tôi nghĩ, bây giờ...

SATIN – Đó không phải là con cá mè mà là Vasilisa đấy...

NGHỆ SĨ – Vasilisa anh ta tóm được từ lâu rồi...

PEPEL (*tức giận*). Quỷ bắt các người đi... và cả mụ ta nữa!

KLESH (*từ phòng ngoài đi vào*). Lạnh kinh khủng... thật chó má...

NGHỆ SĨ – Tại sao anh không mang Anna vào, chị ấy chết công mất...

KLESH – Natasha đưa cô ta vào bếp rồi...

NGHỆ SĨ – Lão già sẽ đuổi mất...

KLESH (*ngồi xuống làm việc*). Hừ... thì Natasha sẽ dẫn lại đây...

SATIN – Vasily, đưa năm xu đây...

NGHỆ SĨ (*với Satin*). Ôi cái anh này... năm xu! Vasya, cho chúng tôi hai mươi xu đi...

PEPEL – Phải đưa nhanh thôi trước khi các người đòi một rub... Này!

SATIN – Không ai trên đời này tốt hơn bọn ăn cắp!

KLESH (*cau có*). Họ kiếm tiền dễ dàng... họ không phải làm việc...

SATIN – Nhiều người kiếm tiền dễ dàng, nhưng không phải nhiều người dễ dàng chia tay với tiền... Làm việc ấy à? Hãy làm sao cho công việc thú vị đối với tôi thì có lẽ tôi sẽ làm việc... Phải! Có thể thế! Khi mà lao động là nguồn vui thì cuộc đời sẽ tốt đẹp! Còn khi lao động là nghĩa vụ, cuộc đời sẽ là nô lệ! (*Với Nghệ sĩ*.) Nào, ta đi thôi...

NGHỆ SĨ – Đi thôi. Tôi sẽ uống bằng... bốn mươi ngàn thẳng say...

Họ đi khỏi.

PEPEL (*ngáp*). Thế nào, vợ anh ra sao rồi?

KLESH – Chắc cũng sắp rồi...

Im lặng.

PEPEL – Nhìn anh, tôi thấy anh cứ cựa kéo như thể chỉ phí công thôi.

KLESH – Thế thì phải làm gì?

PEPEL – Chẳng làm gì cả...

KLESH – Thế thì lấy gì mà ăn?

PEPEL – Thì người ta vẫn sống đấy thôi...

KLESH – Những người ở đây ấy à? Khô rách áo ôm, một bọn người quý báu lắm đấy! Tôi là người lao động... tôi nhìn bọn họ mà thấy xấu hổ... tôi từ nhỏ đã lao động... Cậu nghĩ rằng tôi không thể thoát khỏi nơi đây được sao? Tôi sẽ thoát khỏi đây... dẫu có trầy vì tróc vẩy nhưng tôi sẽ thoát khỏi... Đấy cứ chờ xem... khi nào vợ tôi chết... Tôi ở đây mới nửa năm... mà cứ như là đã sáu năm vậy...

PEPEL – Không ai ở đây tệ hơn anh cả... anh nói vậy vô ích thôi...

KLESH – Không thua kém ấy ư! Họ sống vô lương tâm, vô danh dự.

PEPEL (*thờ ơ*). Thế chúng dùng để làm gì – cái danh dự với lương tâm ấy? Hai chân không thể xỏ danh dự với lương tâm vào để đi thay ủng được... Danh dự, lương tâm chỉ cần cho những người có quyền lực và sức mạnh thôi...

BUBNOV (*ra*). Ôi ôi... cóng quá!

PEPEL – Này Bubnov, anh có lương tâm không?

BUBNOV – Cái gì cơ? Lương tâm ấy à?

PEPEL – Phải!

BUBNOV – Lương tâm để làm gì? Tôi có phải người giàu có đâu...

PEPEL – Đấy tôi cũng nói thế đấy: Danh dự với lương tâm cần cho bọn nhà giàu, phải! Thế mà Klesh mắng chúng ta, anh ta nói chúng ta không có lương tâm...

BUBNOV – Còn anh ta thì sao, muốn có nó à?

PEPEL – Anh ta có nhiều lắm rồi...

BUBNOV – Nghĩa là anh ta muốn bán à? Hừ, ở đây không ai mua đâu. Như mấy cái hộp rách thì tôi mua đấy... mua chịu thôi...

PEPEL (vẻ dạy đời). Anh là đồ ngốc, Andryushka ạ! Về chuyện danh dự thì anh nên nghe Satin... hoặc là Nam tước ấy...

KLESH – Tôi chẳng có việc gì để nói với bọn họ cả...

PEPEL – Họ thông minh hơn anh đấy... mặc dù họ là bọn nghiện rượu...

BUBNOV – Mà ai vừa say lại vừa thông minh thì trong anh ta có hai cái lợi đấy...

PEPEL – Satin nói rằng bất cứ người nào cũng muốn người bên cạnh anh ta có lương tâm, anh thấy đấy, chẳng ai thấy có lợi khi có lương tâm cả... Và điều đó là phải lắm...

Natasha ra. Sau cô là Luka, tay chống gậy, trên vai đeo một cái bị, ngang lưng đeo một cái nôi và một ấm nước nhỏ.

LUKA – Xin chúc sức khỏe những con người lương thiện!

PEPEL (vuốt ria mép). A... a, Natasha!

BUBNOV (*với Luka*). Từng là người lương thiện đấy, nhưng từ mùa xuân năm kia năm kia cơ...

NATASHA – Đây là người thuê nhà mới...

LUKA – Đối với lão thì sao cũng vậy! Lão kính trọng cả bọn bịp bợm, theo lão thì không con rận nào là xấu cả: con nào cũng màu đen, tất cả đều nháy... như thế. Cô bé thân mến, lão có thể vào chỗ nào được đây?

NATASHA (*chỉ ra phía cửa bếp*). Ông ra chỗ kia, ông nội ạ...

LUKA – Cảm ơn cháu gái! Chỗ kia, ra chỗ kia... Với ông già thì chỗ nào ấm áp thì chỗ đó là quê hương...

PEPEL – Cô dẫn đến một ông lão lý thú làm sao, Natasha ạ...

NATASHA – Thú vị hơn các anh... Andrey, vợ anh đang ở trong bếp chỗ chúng tôi đấy... anh ngừng tay sang với chị ấy đi.

KLESH – Thôi được... tôi đi đây...

NATASHA – Anh nên dịu dàng hơn với chị ấy... chẳng còn được bao lâu nữa đâu...

KLESH – Tôi biết rồi...

NATASHA – Biết rồi... Anh biết quá ít đấy. Anh phải hiểu, chết là khủng khiếp lắm...

PEPEL – Còn tôi thì tôi không sợ...

NATASHA – Thế sao? Dũng cảm quá nhỉ...

BUBNOV (*huyt gió*). Còn chỉ thì bực quá...

PEPEL – Phải đấy, tôi không sợ đâu! Ngay bây giờ tôi có thể chết được ngay! Các người cứ cầm dao đâm vào tim tôi... tôi sẽ chết mà chẳng kêu

một tiếng! Mà thậm chí còn vui mừng nữa ấy chứ, bởi vì được chết bởi bàn tay sạch sẽ...

NATASHA (*đi*). Hừ, anh đi mà đánh lừa người khác.

BUBNOV (*huyết sáo*). Chỉ bực mắt rồi...

NATASHA (*ở cửa phòng ngoài*). Andrey, đừng quên vợ anh đấy...

KLESH – Được rồi...

PEPEL – Cô bé tuyệt thật!

BUBNOV – Cô bé... cũng tạm được...

PEPEL – Tại sao cô ấy với tôi... lại như thế nhỉ? Cứ chối đây đây... Đằng nào thì cô ấy cũng tiêu đời ở đây mà thôi...

BUBNOV – Tiêu đời vì cậu ấy...

PEPEL – Tại sao lại vì tôi? Tôi thương cô ấy mà...

BUBNOV – Như con chó sói thương con cừ non...

PEPEL – Nói láo. Tôi rất... thương cô ấy... Cô ấy sống ở đây khổ lắm... tôi biết...

KLESH – Gượm đã, Vasilisa sẽ trông thấy cậu nói chuyện với cô ta đấy...

BUBNOV – Vasilisa ư? Hừ, phải, mụ ta chẳng cho không cái gì đâu... đồ đàn bà độc ác...

PEPEL (*nằm xuống giường*). Quý bắt hết cả hai anh đi... các nhà tiên tri ạ!

KLESH – Rồi cậu sẽ thấy... chờ xem!...

LUKA (*trong bếp, hát*). Giữa đề...êm khuya... không trông thấy đư...ường đi...

KLESH (*đi ra phòng ngoài*). Ái chà, cũng lại rổng lên...

PEPEL – Ôi buồn quá... tại sao tôi cứ luôn buồn chán thế không biết? Cứ đang sống và mọi chuyện đang tốt đẹp, rồi bỗng nhiên như bị đông cứng lại, trở nên buồn chán...

BUBNOV – Buồn chán ư? Hừm...m...

PEPEL – Tôi nói có trời chứng giám đây!

LUKA (*hát*). Ôi, không trông thấy... ấy đư...ường...

PEPEL – Này ông già!

LUKA (*ngó ra từ cửa*). Gọi lão đấy à?

PEPEL – Ông đấy. Đừng hát nữa.

LUKA (*ra*). Cậu không thích à?

PEPEL – Khi nào người ta hát hay thì tôi thích...

LUKA – Còn lão, thế có nghĩa là lão hát không hay?

PEPEL – Hẳn đi rồi...

LUKA – Ái chà, thế mà lão cứ tưởng là mình hát hay. Vẫn thường như thế đấy: con người nghĩ rằng mình đang làm điều tốt – nhưng hóa ra mọi người lại không bằng lòng...

PEPEL (*cười*). Đúng đấy!

BUBNOV – Cậu nói là buồn, thế mà chính mình lại cười hô hô lên.

PEPEL – Thế thì việc gì đến anh? Đồ quạ...

LUKA – Đây là ai buồn cơ?

PEPEL – Là tôi đấy...

Nam tước ra.

LUKA – Ủi chà, còn ở đằng kia, trong bếp ấy, có cô bé ngồi đọc sách mà khóc! Thật đấy! – Nước mắt rùng rùng... Lão mới bảo với cô bé – Cháu thân mến, sao vậy hả cháu? Cô bé nói cháu thương lắm! Lão mới hỏi – Thương ai? Cô bé bảo: ở trong sách ấy... Đây, người ta làm cái gì vậy hả? Rõ ràng cũng vì buồn chán mà thôi...

NAM TUỐC – Đó là con ngốc...

PEPEL – Nam tước, có uống trà không?

NAM TUỐC – Uống... nói tiếp đi!

PEPEL – Có muốn tôi cho thêm nửa chai không?

NAM TUỐC – Dĩ nhiên rồi... nói tiếp đi!

PEPEL – Hãy quỳ xuống bò bốn chân và sữa như chó đi!

NAM TUỐC – Đồ ngốc! Cậu là cái gì vậy – lái buôn à, hay là say rượu?

PEPEL – Nào sữa đi! Sẽ mua vui cho tôi được đấy... Anh là quý tộc... có thời anh đã không coi anh em chúng tôi là người... và dù sao đi nữa...

NAM TUỐC – Nào, tiếp đi!

PEPEL – Còn sao nữa? Còn bây giờ tôi bắt anh phải sữa như chó ấy, và anh sẽ sữa chứ... sữa chứ?

NAM TUỐC – Được, tôi sẽ sữa! Đồ ngốc ạ, cậu vui thú cái gì nếu như bản thân tôi cũng biết là tôi có thua kém cậu bao lắm đâu? Lẽ ra cậu nên bắt

tôi bò bốn chân thì hơn, lúc đó tôi sẽ không ngang bằng được với cậu nữa...

BUBNOV – Phải đấy!

LUKA – Cả lão cũng sẽ nói là phải đấy!

BUBNOV – Cái gì qua rồi thì đã qua rồi, còn lại thì chỉ toàn những thứ vớ vẩn... Ở đây chẳng có ông lớn nào sất... tất cả đều thay lông đổi cánh hết rồi, chỉ còn trần trụi một con người thôi...

LUKA – Nghĩa là tất cả đều ngang bằng nhau... Còn anh, anh từng là nam tước à?

NAM TUỐC – Chứ còn gì nữa? Lão là ai, quỷ sứ à?

LUKA (*cười*). Bá tước lão đã gặp rồi, cả công tước cũng đã gặp rồi... còn nam tước thì lần đầu tiên lão được gặp, mà lại còn hư hỏng nữa chứ...

PEPEL (*cười to*). Nam tước! Anh làm tôi rồi trí lên rồi đó...

NAM TUỐC – Đã đến lúc cần phải thông minh hơn rồi đấy, Vasily ạ...

LUKA – Ê hê hê! Lão trông các anh, những người anh em ạ, thấy cách ăn ở của các anh thật là – ôi thôi rồi!

BUBNOV – Ăn ở như thế đấy, sáng ngủ dậy cái là rú rít lên...

NAM TUỐC – Chúng tôi từng sống tử tế hơn... thật đấy! Tôi... trước kia... tỉnh giấc buổi sáng, nằm trong giường, uống cà phê... cà phê ấy! Cà phê với váng sữa... thật đấy!

LUKA – Mà dù sao cũng là người cả! Cho dù có làm bộ làm tịch, có luôn lách ra sao đi nữa thì sinh ra cũng là con người, và chết đi cũng là con người... Thế thôi, lão thấy con người ta trở nên thông minh hơn, thú vị hơn... và dần sống có tị tị đi, nhưng vẫn muốn mọi thứ tốt đẹp lên... bưng bình vậy đấy!

NAM TUỐC – Ông lão ạ, ông là ai vậy? Ông từ đâu tới đây vậy?

LUKA – Lão ấy à?

NAM TUỐC – Là người hành hương à?

LUKA – Tất cả chúng ta trên trái đất này đều là người hành hương... Lão nghe người ta nói, rằng trái đất này cũng là kẻ hành hương trong bầu trời.

NAM TUỐC (*ngghiêm khắcc*). Thế thì, ông có thể căn cước không?

LUKA (*không trả lời ngay*). Còn anh là ai, thám tử à?

PEPEL (*vui thích*). Khá lắm, ông già ạ! Thế nào Nam tước, trúng đòn rồi chứ?

BUBNOV – Đúng đây, ngài quý tộc đã được một vố...

NAM TUỐC (*ngượng nghịu*). Ừ thì sao nào? Tôi vốn... chỉ đùa thôi mà, ông già ạ! Bản thân tôi cũng chẳng có thứ giấy tờ nào cả, người anh em ạ...

BUBNOV – Nói láo!

NAM TUỐC – Tức là... tôi có giấy... nhưng chúng chẳng cần thiết cho ai cả...

LUKA – Những thứ giấy má ấy, chẳng nào thì tất cả những thứ giấy má ấy chẳng bao giờ cần cho ai cả.

PEPEL – Nam tước! Ta đi ra quán rượu thôi...

NAM TUỐC – Sẵn sàng! Nào tạm biệt ông già... ông láu cá lắm!

LUKA – Ai cũng thế cả, anh bạn thân mến ạ...

PEPEL (*ở cửa phòng ngoài*). Nào có đi không hả? (*Bỏ đi.*)

Nam tước nhanh nhẹn đi theo anh ta.

LUKA – Thực ra anh chàng đó có phải là nam tước không vậy?

BUBNOV – Ai mà biết được? Quý tộc, điều đó thì đúng đấy... Ngay cả bây giờ, thỉnh thoảng anh ta cũng tỏ ra là quý tộc. Hẳn là chưa dứt bỏ hết được...

LUKA – Cái quý tộc ấy giống như bệnh đậu mùa vậy... người ta khỏi bệnh rồi song dấu vết thì vẫn còn để lại...

BUBNOV – Anh ta cũng được... Chỉ thỉnh thoảng háu đá một chút... kiểu như chuyện thẻ căn cước của lão vừa rồi ấy...

ALYOSHKA (*ra, vẻ say xỉn, tay ôm đàn gió. Huýt sáo*). Ê, chào các cư dân!

BUBNOV – Việc gì mà la lối vậy?

ALYOSHKA – Xin lỗi... xin thứ lỗi! Tôi là người lịch sự mà...

BUBNOV – Lại rượu chè rồi hả?

ALYOSHKA – Uống bao nhiêu tùy thích! Lão trợ tá của cảnh sát trưởng Medyakin vừa mới tổng cổ tôi ra khỏi đồn và bảo: Mày cuốn xéo đi đâu thì đi, sao cho ngoài phố không còn trông thấy bóng mày nữa... Tôi là con người có chí khí... Thế mà lão chủ lại sổ toẹt vào tôi... Mà cái lão chủ ấy là cái gì? Ph...phì! Thật là một sự lầm lẫn... Chính lão ta mới là thằng say rượu, cái lão chủ ấy... Còn tôi là con người... tôi không thiết cái gì cả! Không muốn cái gì cả và thôi đủ rồi đấy! Đấy, cứ lấy tôi với giá hai mươi rub đi! Còn tôi thì chẳng thiết cái gì cả.

Nastya từ bếp đi ra.

Đưa đây cho tôi một triệu đi – tôi cũng chả thiết! Để cho cái thằng say rượu ấy nó ra lệnh cho tôi, một con người tử tế ấy à... tôi không muốn! Tôi chả thiết!

Nastya đứng bên cửa, lắc đầu nhìn Alyoshka.

LUKA (*hiền từ*). Ê này, chàng trai, cậu lú lần rồi...

BUBNOV – Một sự ngu xuẩn của con người...

ALYOSHKKA (*nằm xuống sàn*). Này đây, ăn thịt tôi đi! Còn tôi, tôi chẳng thiết gì nữa! Tôi là kẻ tuyệt vọng! Hãy giải thích cho tôi nghe đi, tôi thua kém ai nào? Tại sao tôi lại thua kém kẻ khác? Đấy! Lão Medyakin bảo: Mày chớ có ló ra đường, không tao tống cho vào mồm đấy! Còn tôi cứ đi... tôi cứ ra đường và nằm ra giữa đường đấy, đánh tôi đi! Tôi chẳng thiết cái gì nữa!

NASTYA – Thật bất hạnh! còn trẻ thế kia, mà đã...hông mắt rồi...

ALYOSHKKA (*nhìn thấy Nastya, ngồi dậy, quỳ trên gối*). Thưa tiểu thư, mát-moa-den! Pạc-lê-phờ-răng-xe... bảng giá đây! Tôi đã xin rồi...

NASTYA (*lớn giọng thì thào*). Vasilisa đấy!

VASILISA (*mở nhanh cánh cửa, với Alyoshka*). Mày lại ở đây hả?

ALYOSHKKA – Xin chào... xin mời...

VASILISA – Tao đã bảo mày, thằng chó con này, rằng mày không được bén mảng tới đây... thế mà mày lại tới hả?

ALYOSHKKA – Vasilisa Karpovna... bà có thích... tôi chơi bản nhạc đưa tang... cho bà nghe không?

VASILISA (*đẩy vào vai anh ta*). Cút đi!

ALYOSHKKA (*di chuyển về phía cửa*). Đợi đã... Không được như thế! Bản nhạc đưa tang... tôi mới vừa học được! Nhạc còn mới tinh... Gượm đã! Không nên như thế!

VASILISA – Tao sẽ cho mày biết thế nào là không nên... tao sẽ nói xấu mày với cả phố... cái đồ dị giáo chết tiệt... mày sữa về tao quá sớm đấy...

ALYOSHKA (*chạy đi*). Hừ, tôi đi đây...

VASILISA (*với Bubnov*). Không được cho nó bèn mảng tới đây, nghe chưa?

BUBNOV – Tôi không phải là gác cổng của chị ở đây...

VASILISA – Còn tôi thì không cần biết anh là ai! Anh sống ở đây là nhờ lòng từ thiện – đừng có mà quên đấy! Anh còn thiếu tôi bao nhiêu tiền?

BUBNOV (*bình tĩnh*). Tôi chưa tính...

VASILISA – Liệu đấy, rồi tôi sẽ tính!

ALYOSHKA (*mở cửa, kêu to*). Vasilisa Karpovna! Còn tôi không sợ bà đâu... khô... ông sợ đâu! (*Biến mất.*)

Luka cười.

VASILISA – Lão là ai?

LUKA – Khách vắng lai... đi hành hương...

VASILISA – Qua đêm hay đến ở hẳn đây?

LUKA – Để xem đã...

VASILISA – Căn cước đâu!

LUKA – Có...

VASILISA – Đưa đây!

LUKA – Tôi sẽ mang đến cho chị... tôi sẽ bung nó đến phòng chị...

VASILISA – Cũng lại... khách vắng lại! Lão nên nói lão là kẻ gian... thì gần đúng với sự thật hơn đây...

LUKA (*thở dài*). Ôi, chị thật chẳng nhẹ nhàng tí nào...

Vasilisa lại phía cửa vào phòng Pepel.

ALYOSHKA (*ngó vào từ bếp, thì thào*). Mụ ta đi rồi chứ, hả?

VASILISA (*quay lại phía anh ta*). Mày vẫn còn ở đây hả?

Alyoshka huýt sáo và biến đi. Nastya và Luka

bật cười.

BUBNOV (*với Vasilisa*). Anh ta không có đó đâu...

VASILISA – Ai cơ?

BUBNOV – Vaska ấy...

VASILISA – Tôi có hỏi anh về anh ta không hả?

BUBNOV – Tôi thấy... chị ngó nghiêng khắp nơi...

VASILISA – Tôi xem xét trật tự ở đây, hiểu chưa? Tại sao đến giờ này mà các người chưa quét nhà đi? Tôi đã bao lần ra lệnh là ở đây phải sạch sẽ hả?

BUBNOV – Nghề sĩ phải quét nhà...

VASILISA – Tôi không cần biết ai phải quét! Đây rồi bọn vệ sinh dịch tễ tới phạt, thì tôi sẽ tống khứ tất cả các người!

BUBNOV (*bình tĩnh*). Thế thì chị sẽ sống bằng cái gì?

VASILISA – Sao cho không còn một miếng rác nào nghe chưa! (*Vào bếp, với Nastya.*) Cô ngồi lù lù ở đây làm gì vậy? Cái mặt sao sung sung lên vậy hả? Còn đần ra đó làm gì vậy? Quét nhà đi! Có trông thấy... Natasha không hả? Nó có ở đây không?

NASTYA – Tôi không biết... không trông thấy...

VASILISA – Bubnov, em gái tôi này có ở đây không?

BUBNOV – À... cô ấy dẫn anh ta đi rồi...

VASILISA – Anh ta... này có ở nhà không?

BUBNOV – Vasily ấy à? Có... Cô ấy này mới nói chuyện với Klesh, cái cô Natasha ấy...

VASILISA – Tôi không hỏi anh nó nói chuyện với ai! Khắp nơi bẩn thỉu... bẩn thỉu quá! Ê các người... cái bọn heo kia! Phải làm sao cho thật sạch sẽ đi nghe chưa! (*Nhanh nhẹn đi khỏi.*)

BUBNOV – Sao cái con mẹ ấy lắm điều ác nghiệt đến thế!

LUKA – Một người đàn bà khắc nghiệt...

NASTYA – Ai cũng đến hóa điên với cuộc sống như vậy... Cứ buộc bắt cứ kẻ đang sống nào vào một lão chồng như chồng chị ta xem...

BUBNOV – Nhưng chị ta có gắn bó với chồng lắm đâu...

LUKA – Lúc nào chị ta cũng... khùng điên như vậy sao?

BUBNOV – Luôn luôn... Ông thấy đấy, chị ta đi tìm nhân tình, mà anh ta lại không có nhà...

LUKA – Và thế là tức giận hả? Ô hô hô! Biết bao nhiêu loại người khác nhau trên mặt đất này thi nhau quản lý trật tự... đe dọa nhau bằng đủ mọi điều khủng khiếp, thế mà trật tự vẫn không có... và sạch sẽ cũng chẳng có...

BUBNOV – Mọi người đều muốn trật tự, mà trí khôn lại không có đủ. Tuy nhiên cũng cần phải quét nhà... Nastya!... Cô làm việc đó đi...

NASTYA – Hừ phải đấy, còn ai nữa! Tôi là con hầu cho các người ở đây... (*Ngừng một chút.*) Hôm nay tôi sẽ uống nhiều đây... Sẽ uống đã đời đây!

BUBNOV – Đó lại là vấn đề đấy...

LUKA – Tại sao mà cháu lại muốn uống rượu vậy hả, cháu gái? Cháu mới khóc đây, bây giờ lại nói là cháu sẽ uống thật say!

NASTYA (*giọng khiêu khích*). Sẽ uống say và sẽ lại khóc nữa... có thể thôi!

BUBNOV – Không say đâu...

LUKA – Nhưng mà vì lý do gì, cháu nói thử xem nào? Không có lý do thì cái mụ nó cũng không mọc lên đâu...

Nastya im lặng lắc đầu.

LUKA – Thế đấy... Ê hê hê... trời ơi! Rồi các người sẽ ra sao đây?... Thôi để lão quét nhà cho. Chỗ của các người ở đâu?

BUBNOV – Ở phòng ngoài, sau cánh cửa ấy...

Luka đi ra phòng ngoài.

BUBNOV – Nastya!

NASTYA – Cái gì?

BUBNOV – Tại sao Vasilisa lại nổi khùng với Alyoshka vậy hả?

NASTYA – Cậu ấy nói về chị ta, cậu ấy bảo Vaska chán chị ta rồi, Vaska muốn bỏ chị ta... và lấy Natasha. Tôi phải đi khỏi đây thôi... đi thuê nhà chỗ

khác thôi.

BUBNOV – Cái gì cơ? Đi đâu?

NASTYA – Tôi chán lắm rồi... Tôi là kẻ thừa ở đây...

BUBNOV – Cô ở đâu cũng là kẻ thừa hết... mà tất cả mọi người trên trái đất này cũng đều là những con người thừa cả...

Nastya lắc đầu. Cô đứng dậy, lặng lẽ đi sang phòng ngoài. Medvedev ra.

Sau ông ta là Luka tay cầm cái chổi.

MEDVEDEV – Hình như tôi chưa biết ông...

LUKA – Còn những người khác ông biết hết hả?

MEDVEDEV – Trong khu vực của mình tôi phải biết hết mọi người... còn ông thì tôi không biết...

LUKA – Ông bác ạ, đó là vì không phải cả trái đất này đều nằm trong khu vực của ông... vẫn còn một mẩu nằm ngoài đấy...(đi vào bếp).

MEDVEDEV (*lại gần Bubnov*). Phải, khu vực của tôi không lớn... dẫu nó còn tệ hơn bất cứ khu vực lớn nào... Đấy vừa rồi trước khi thay phiên trực, tôi vừa lôi cái thùng thợ giày Alyoshka về đồn... Hắn nằm giữa đường, anh có hiểu không, chơi đàn và gào thét: Tôi không thiết gì cả, tôi không muốn gì cả! Mà ngựa thì đi đầy đường và nói chung xe cộ... có thể nghiền hắn ta dưới bánh xe hay các thứ khác... Thằng bé quậy thật... Hừ, tôi mới vừa giải quyết việc hắn xong. Hắn rất thích gây rối...

BUBNOV – Tôi ông tới chơi cờ chứ?

MEDVEDEV – Tôi sẽ tới. Ừm phải... Còn Vaska thế nào rồi?

BUBNOV – Không sao... vẫn thế...

MEDVEDEV – Nghĩ là... vẫn đang sống?

BUBNOV – Tại sao anh ta lại không sống cơ chứ? Anh ta vẫn có thể sống được mà...

MEDVEDEV (*ngghi ngờ*). Có thể à?

Luka từ phòng ngoài bước ra, tay xách cái xô.

MEDVEDEV – Hừm... ở đây đang nói chuyện về Vaska... lão nghe thấy rồi chứ?

LUKA – Tôi nghe thấy đủ thứ chuyện khác nhau...

MEDVEDEV – Về Vasilisa, hình như... anh có nhận thấy gì không?

BUBNOV – Gì cơ?

MEDVEDEV – Thế đấy... nói chung... Anh có lẽ biết rồi nhưng nói dối phải không? Tất cả mọi người đều biết cả mà... (*Nghiêm khắc.*) Không được nói dối, anh bạn ạ...

BUBNOV – Tôi nói dối để làm gì!

MEDVEDEV – Thế đấy!... Ôi cái lũ chó má! Người ta bảo: Vaska với Vasilisa... còn tôi thì sao? Tôi đâu phải là bố của nó, tôi là chú... Vậy sao người ta lại chê cười tôi?

Kvashnya vào.

Dân tình bây giờ vậy đó... cười nhạo tất cả mọi người... A a! Cô đã tới rồi...

KVASHNYA – Lại ông lính đồn trú chán ngắt của tôi! Anh Bubnov này, ngoài chợ ông ta lại sán đến tôi đòi cưới đấy...

BUBNOV – Thì lấy đi... còn gì nữa? Ông ta có tiền, và vẫn còn là bạn tình sung sức lắm...

MEDVEDEV – Tôi ấy à? Hô hô!

KVASHNYA – Ôi cái đồ ngu tối này! Đừng có động vào chỗ đau của tôi! Người đàn bà phải lấy chồng cũng như phải nhảy xuống lỗ băng vào mùa đông vậy: một lần là nhớ cả đời...

MEDVEDEV – Cô... hằng gượng đã... có nhiều loại chồng khác nhau chứ.

KVASHNYA – Nhưng với tôi thì như nhau tuốt! Lúc lão chồng của tôi vừa mới tắt thở, quỷ tha ma bắt lão đi, là tôi suốt cả ngày hôm đó một mình ngồi sững vì vui sướng, ngồi đó mà không dám tin vào hạnh phúc của mình...

MEDVEDEV – Nếu như chồng đánh vợ... vô cớ, thì phải kêu lên cảnh sát...

KVASHNYA – Tôi đã kêu với Chúa cả tám năm trời mà còn chẳng ăn thua gì nữa là!

MEDVEDEV – Bây giờ đánh vợ là bị cấm đấy... bây giờ mọi người đều phải tuân thủ pháp luật, trật tự! Không được đánh người vô cớ – để gìn giữ trật tự...

LUKA (*dìu Anna ra*). Nào gắng bò tới đi... ôi chao! Chẳng lẽ yếu thế này mà có thể đi một mình được sao? Chỗ của con đâu?

ANNA (*chỉ chỗ*). Cám ơn ông...

KVASHNYA – Đây chị ấy có chồng đấy... hãy nhìn đi!

LUKA – Chị ấy yếu lắm rồi... Ở phòng ngoài, chị ấy đi mà cứ phải bám lấy vách tường và rên rỉ... Tại sao các người lại để chị ấy đi một mình như vậy?

KVASHNYA – Xin lỗi đức ông, chúng con trông nom không được kỹ, mà con hầu thì lười biếng, hẳn là nó lại bỏ đi chơi rồi...

LUKA – Chị lại còn giấu cọt nữa... chẳng lẽ lại có thể bỏ mặc con người như thế sao? Cho dù người ta có ra sao đi chăng nữa thì cũng vẫn đáng giá lắm...

MEDVEDEV – Cần phải có sự quản thúc! Nhỡ chị ta bỗng nhiên chết thì sao? Sẽ thành một án mạng đấy... Phải theo dõi!

LUKA – Phải đấy ngài sĩ quan ạ...

MEDVEDEV – Ừ phải... mặc dù tôi không phải là... sĩ quan...

LUKA – Thì có sao đâu? Trông bên ngoài thì ông hùng dũng nhất rồi đấy!

Ở phòng ngoài ồn ào, náo động. Vọng ra những tiếng kêu thét.

MEDVEDEV – Cái gì thế, đánh nhau à?

BUBNOV – Hình như thế...

KVASHNYA – Qua xem thử coi...

MEDVEDEV – Cả tôi cũng phải qua... nhiệm vụ là thế đấy! Tại sao cứ phải can khi người ta đánh nhau cơ chứ? Họ sẽ tự ngừng lại... đánh mãi cũng mệt mà... Hãy cứ để cho họ đánh nhau tự do tùy thích... thì họ sẽ ít đánh nhau hơn, bởi đòn đau sẽ nhớ lâu hơn mà...

BUBNOV (*tụt khỏi giường*). Ông hãy nói với thượng cấp của ông về chuyện đó đi...

KOSTYLEV (*mở tung cửa, hét*). Abram! Tới đi... Vasilisa giết chết Natasha mất... đi đi!

Kvashnya, Medvedev, Bubnov chạy sang phòng ngoài. Luka lắc đầu nhìn theo họ.

ANNA – Ôi trời ơi... Natasha tội nghiệp!

LUKA – Ai đánh nhau ngoài đó vậy?

ANNA – Chủ nhà... hai chị em...

LUKA (*lại gần Anna*). Sao họ lại ghét nhau?

ANNA – Họ thế đấy... cả hai đều no đủ... khỏe mạnh...

LUKA – Con tên là gì?

ANNA – Anna... Con nhìn ông... thấy ông giống cha con quá... cũng dịu dàng... mềm mại như thế...

LUKA – Bị người ta dân cho nhiều, vì thế nên mới mềm mại đấy... (*cười khùng khục*).

Màn hạ

HỒI 2

Vẫn cảnh cũ.

Chiều tối. Satin, Nam tước, anh Gù và anh người Tatar đang chơi bài trên những chiếc giường gần lò sưởi. Klesh và Nghệ sĩ ngồi xem họ chơi. Bubnov chơi cờ với Medvedev trên giường của anh ta. Luka ngồi trên chiếc ghế đầu cạnh giường Anna. Quán trọ được chiếu sáng bởi hai ngọn đèn: một ngọn treo trên tường gần chỗ chơi bài, ngọn kia ở phía trên giường Bubnov.

ANH NGƯỜI TATAR – Một ván nữa thôi, rồi tôi sẽ không chơi nữa đâu...

BUBNOV – Gù ơi, hát đi! (*Hát*)

Mặt trời mọc và rồi lại lặn...

ANH GÙ (*hòa giọng*).

Còn nơi tôi trong tù tối tăm...

ANH NGƯỜI TATAR (*với Satin*). Xóc bài đi! Xóc cho tử tế vào! Bọn tôi biết anh là người thế nào rồi...

BUBNOV và ANH GÙ (*đồng thanh*).

Suốt đêm ngày những chàng lính canh... ê hê!

Lo canh giữ bên ô cửa sổ.

ANNA – Nào đòn roi... nào mắng chửi... con chẳng biết gì ngoài những cái đó... chẳng biết gì cả!

LUKA – Ôi, thôi con đừng buồn rầu nữa!

MEDVEDEV – Anh đi đâu vậy? Nhìn này!...

BUBNOV – A... a! Thế, thế, thế...

ANH NGƯỜI TATAR (*giơ nắm đấm dọa Satin*). Tại sao anh lại định giấu quân bài đi hả? Tôi thấy rồi đấy... Ê, cái anh này!

ANH GÙ – Nghỉ chơi đi Asan! Đẳng nào rồi họ cũng lừa chúng ta thôi... Bubnov, hát đi!

ANNA – Con chẳng nhớ con được no bụng bao giờ... Con run rẩy trước mỗi mẩu bánh... Cả đời con run sợ... Con khổ sở... cố sao không ăn nhiều hơn người khác... Cả đời ăn mặc rách rưới... suốt cả cuộc đời bất hạnh... Vì sao?

LUKA – Ôi con gái! Con mệt ư? Không sao đâu!

NGHỆ SĨ (*với anh Gù*). Đi con bồi đi... con bồi ấy, quý thật!

NAM TUỐC – Còn chúng tôi có con già.

KLESH – Họ luôn thắng...

SATIN – Đây là thông lệ của chúng tôi mà...

MEDVEDEV – Chiều hậu!

BUBNOV – Còn tôi có... n... nào...

ANNA – Con chết mất, đây...

KLESH (*với anh người Tatar*). Ái chà chà! Công tước, anh vút bég cái trò bài bạc ấy đi! Vút đi, nghe tôi nói không!

NGHỆ SĨ – Không có anh thì anh ta không hiểu chắc?

NAM TUỐC – Coi chừng đây, Andryushka, không tôi quăng anh ra cho quý sứ đây!

ANH NGƯỜI TATAR – Cái lọ đi tìm nước và đánh vỡ mình... còn tôi cũng thế!

Klesh lắc đầu, lại gần Bubnov.

ANNA – Con cứ nghĩ mãi: Chúa ơi, lẽ nào mọi khổ đau trên đời này là để dành cho con? Lẽ nào ở thế giới bên kia cũng sẽ như thế sao?

LUKA – Sẽ chẳng có gì hết! Con cứ nằm xuống sẽ biết! Sẽ chẳng có gì hết! Con sẽ được nghỉ ngơi ở nơi đó... Ráng chịu đựng một chút nữa! Con thân mến ạ, tất cả mọi người đều phải chịu đựng... mỗi người chịu đựng cuộc sống theo cách của mình... (*Đứng dậy rảo bước đi vào bếp.*)

BUBNOV (*cát tiếng hát*).

Muốn canh giữ cứ việc mà canh giữ...

ANH GÙ –

Còn tôi đây chẳng buồn chạy trốn đâu...

Hai giỌng đồng thanh –

Tôi cũng muốn được tự do lắm chứ... ê hê!

Nhưng cùm gông chẳng thể bẻ được nào...^[32]

ANH NGƯỜI TATAR – A, con bài nhét trong tay áo kia!

NAM TUỐC (*lúng túng*). Hừ... thế chẳng lẽ tôi nhét vào mũi anh à?

NGHỆ SĨ (*khẳng định*). Công tước! Anh nhầm rồi... không có ai, không đời nào...

ANH NGƯỜI TATAR – Tôi thấy mà! Đồ lừa đảo! Tôi không thèm chơi nữa!

SATIN (*thu bài lại*). Asan, thôi để bọn tôi yên. Anh biết rõ bọn tôi là lũ lừa đảo cơ mà. Thế thì còn chơi làm gì?

NAM TUỐC – Thua có bốn mươi xu, thế mà làm ầm lên, cãi cọ... lại còn là công tước cơ đấy!

ANH NGƯỜI TATAR (*nóng nảy*). Phải chơi cho trung thực!

SATIN – Để làm gì?

ANH NGƯỜI TATAR – Để làm gì là thế nào?

SATIN – Là thế... Để làm gì?

ANH NGƯỜI TATAR – Anh không biết à?

SATIN – Tôi không biết. Còn anh thì biết à?

Anh người Tatar giận dữ nhổ nước bọt. Cả bọn cười ầm.

ANH GỪ (*chân thành*). Anh thật ngốc, Asan ạ! Anh phải hiểu là nếu họ bắt đầu sống trung thực thì chỉ ba ngày sau là họ nghèo thôi...

ANH NGƯỜI TATAR – Điều đó thì liên quan gì đến tôi! Phải sống cho trung thực!

ANH GỪ – Thôi hòa đi! Ra uống trà thì hơn đấy... Bubnov!

Ê chúng bay, lũ gông cùm của ta...

BUBNOV – Chúng bay là lũ lính canh bằng sắt...

ANH GỪ – Đi thôi Asan! (*Vừa đi vừa hát.*)

Ta chẳng thể bẻ, chẳng thể nào chạy thoát...

Anh người Tatar gơ nắm đấm dọa Nam tước và đi theo bạn.

SATIN (*cười, với Nam tước*). Thưa ngài, ngài đã trịnh trọng biến mình thành lỗ bịch rồi đấy ạ! Một con người có học, thế mà có việc tráo con bài mà cũng không làm được...

NAM TƯỚC (*phẩy tay*). Có quỷ mới biết được, tự dung con bài nó lại...

NGHỆ SĨ – Không có tài... không tin vào bản thân... không có những cái đó... thì không bao giờ, không cái gì...

MEDVEDEV – Tôi có một con hậu... còn anh có hai... hừ!

BUBNOV – Có một con cũng không phải là ít nếu như thông minh... Ông đi đi!

KLESH – Ông thua rồi, Abram Ivanych ạ!

MEDVEDEV – Đó không phải là việc của anh... hiểu chưa? Và im mồm đi...

SATIN – Ta được năm mươi ba xu...

NGHỆ SĨ – Ba xu là của tôi... Mà thực ra tôi cần ba xu ấy làm gì cơ chứ?

LUKA (*từ trong bếp đi ra*). Thế nào, lừa được anh chàng Tatar rồi hả? Các người có định đi uống vodka không đây?

NAM TƯỚNG – Lão đi cùng với bọn tôi đi!

SATIN – Để xem lão say rượu thì như thế nào!

LUKA – Cũng không hơn lúc tỉnh táo đâu...

NGHỆ SĨ – Đi đi, ông già... tôi sẽ ngâm cho lão một đoạn thơ...

LUKA – Đó là cái gì?

NGHỆ SĨ – Là thơ ấy, lão hiểu không?

LUKA – Thơ ấy à! Thơ ấy thì có ích gì cho lão?

NGHỆ SĨ – Nó làm mình vui... Còn tỉnh thoảng thì làm mình buồn...

SATIN – Nào nhà thơ, đi chứ? (*Đi cùng với Nam tướng.*)

NGHỆ SĨ – Đi chứ... tôi sẽ đuổi theo các anh! Thế này nhé ông già, chẳng hạn tôi sẽ ngâm cho lão một bài thơ... cái đoạn mở đầu tôi quên khuấy mất rồi... quên mất rồi! (*Lau trán.*)

BUBNOV – Rồi! Con hậu của ông tiêu rồi... đi đi!

MEDVEDEV – Tôi không đi nước đó...

NGHỆ SĨ – Trước kia, khi cơ thể tôi chưa bị rượu đầu độc, ông già ạ, tôi có trí nhớ tốt lắm... Còn bây giờ thì đây... hết tất cả rồi người anh em ạ! Đời tôi thế là hết rồi! Tôi vẫn luôn đọc thơ rất thành công... người ta vỗ tay như sấm! Ông... không biết thế nào là vỗ tay đâu, nó cũng giống như rượu vodka vậy đó! Nhiều khi, tôi bước ra, đứng như thế này. (*Biểu diễn thế đứng.*) Tôi đứng... và... (*Im lặng.*) Tôi không còn nhớ gì nữa... không nhớ một từ nào! Bài thơ yêu thích của tôi... thật tệ quá phải không ông già?

LUKA – Phải, còn ra cái gì nữa khi anh quên mất cái mình yêu thích nhất? Cái mình yêu thích là cả tâm hồn mình ở đấy...

NGHỆ SĨ – Tôi đã uống hết cả tâm hồn tôi rồi, ông già ạ... tôi đã chết rồi... Mà tại sao lại chết? Bởi tôi chẳng còn niềm tin nữa... Tôi hết đời rồi...

LUKA – Hừ, sao cơ? Anh... phải chữa đi! Bây giờ người ta chữa được bệnh nghiện rượu đấy, anh nghe thấy không? Người ta chữa miễn phí, người anh em ạ... có một bệnh viện như thế được xây dựng dành cho những con nghiện... để mà chữa cho họ không lấy tiền... Anh thấy đấy, họ đã nhận ra được rằng kẻ nghiện rượu cũng là con người... họ thậm chí còn vui mừng khi con nghiện muốn chữa bệnh! Nào, hãy đến đó đi! Đi đi...

NGHỆ SĨ (*trầm tư*). Đi đâu? Nơi đó nó ở đâu?

LUKA – À thì... ở trong một thành phố... nó tên là gì nhỉ? Cái tên thành phố đó lạ lắm... Thôi lão cứ gọi là thành phố thôi!... Còn việc của anh là cứ chuẩn bị sẵn đi! Chịu khó kiên nhẫn vào!... Hãy cố tự chủ và chịu đựng... Rồi sau đó anh sẽ chữa khỏi bệnh... và lại bắt đầu cuộc sống... một cách tốt đẹp! Nào, anh quyết định đi...

NGHỆ SĨ (*mỉm cười*). Lại bắt đầu... từ đầu... Thật tốt quá... Ôi chao... Lại được bắt đầu. (*Cười.*) Chao... phải! Tôi có thể bắt đầu lại ư? Tôi có thể chứ, phải không?

LUKA – Chứ sao nữa? Con người ta có thể làm tất cả, miễn là anh ta muốn thôi...

NGHỆ SĨ (*bỗng nhiên như bừng tỉnh*). Lão thật ngốc! Thôi tạm biệt nhé! (*Huýt sáo.*) Tạm biệt... ông lão nhé... (*Bỏ đi.*)

ANNA – Ông nội ơi!

LUKA – Gì thế con?

ANNA – Ông hãy nói chuyện với con đi...

LUKA (*lại gần Anna*). Nào, chúng ta cùng trò chuyện...

Klesh ngó vào, tiến lại gần vợ, nhìn chị ta

và hai tay làm cử chỉ gì đó như có vẻ muốn nói điều gì.

LUKA – Chuyện gì vậy hở người anh em?

KLESH (*nói khẽ*). Không có gì... (*Chậm chạp đi về phía cửa sang phòng ngoài, đứng lại trước cửa giây lát và bỏ đi.*)

LUKA (*nhìn theo anh ta*). Chồng con thật cục cằn...

ANNA – Con chẳng còn bận tâm đến anh ta nữa...

LUKA – Anh ta đánh con chứ?

ANNA – Còn phải nói... Con cũng vì anh ta mà tàn tạ như thế này...

BUBNOV – Con vợ tôi có một thằng nhân tình, cái thằng bịp bợm ấy, nó chơi cò giỏi lắm...

MEDVEDEV – Ủ...m...m...

ANNA – Ông nội, ông hãy nói chuyện với con đi... Con buồn nôn quá...

LUKA – Không sao đâu! Đó là trước khi chết đấy mà... con bồ câu nhỏ ạ. Không sao đâu con yêu ạ! Con cứ hy vọng đi... Đấy, tức là, khi con chết đi, con sẽ cảm thấy bình an... không còn cần gì nữa, cũng chẳng phải sợ hãi gì nữa! Tĩnh lặng, bình an... nằm lại với mình! Cái chết – nó xoa dịu tất cả... nó rất dịu dàng với chúng ta... Chết đi là được nghỉ ngơi... thật thế đấy, con yêu ạ! Bởi vì con người còn được nghỉ ngơi ở đâu nữa bây giờ?

Pepel ra. Anh ta hơi say, trông lơ đãng và ủ ê.

Ngồi lên chiếc giường gần cửa, im lặng, bất động.

ANNA – Còn ở đó như thế nào... cũng có đau khổ ư?

LUKA – Không có gì hết! Không có gì! Con cứ tin lời lão đi! Chỉ có sự bình an và ngoài ra không có gì hết! Người ta sẽ gọi con đến với Chúa và nói: Thừa Chúa, Người hãy trông đây, Anna nô lệ của Người đã tới...

MEDVEDEV (ngghiêm khắc). Còn lão sao biết ở đó người ta nói cái gì? Ôi cái lão này...

Pepel nghe tiếng Medvedev thì ngẩng đầu lên và lắng nghe.

LUKA – Vậy mà tôi biết đấy, ngài sĩ quan ạ...

MedVedev (*dàn hòa*). Thôi được! Hừ... đó là việc của lão... Mặc dù... tôi chưa hẳn là... sĩ quan...

BUBNOV – Tôi ăn hai con...

MEDVEDEV – Ái chà cái anh này... coi chừng đấy!...

LUKA – Còn Chúa nhìn con thật hiền từ, dịu dàng và nói: Ta biết cô Anna đó! Rồi Người bảo: Nào, các người hãy dẫn cô Anna ấy vào thiên

đường! Hãy để cô ấy được bình an... Ta biết cô ấy đã sống rất khổ sở... cô ấy đã rất mệt mỏi... Hãy để cho Anna được yên ổn...

ANNA (*thở hổn hển*). Ông nội ơi... ông yêu quý... làm sao có thể được như thế! Làm sao... có thể được yên ổn... chẳng cảm thấy cái gì hết...

LUKA – Con sẽ không cảm thấy gì hết! Sẽ không có gì hết! Con cứ tin đi, con cứ chết một cách vui sướng đi, đừng lo lắng... Lão nói cho con biết nhé, cái chết – nó đối với chúng ta như bà mẹ với đàn con nhỏ vậy...

ANNA – Nhưng... có khi... có khi con lại khỏe lại thì sao?

LUKA (*cười khẩy*). Khỏe để làm gì? Để lại buồn khổ nữa sao?

ANNA – Giá chỉ một chút nữa thôi... giá chỉ được sống thêm... một chút nữa! Nếu như ở bên kia không có buồn khổ... thì ở đây có thể chịu đựng được... có thể được!

LUKA – Ở bên kia sẽ chẳng có gì cả!... Chỉ đơn giản là...

PEPEL (*đứng dậy*). Đúng ... mà có khi cũng chẳng đúng!

ANNA (*sợ hãi*). Chúa ơi...

LUKA – A, anh chàng đẹp trai...

MEDVEDEV – Ai la hét gì vậy?

PEPEL (*lại gần ông ta*). Tôi đấy! Thì sao nào?

MEDVEDEV – Anh la hét vô lối, là thế đấy! Con người cần phải cư xử cho bình tĩnh...

PEPEL – Ê... đồ ngu xuẩn!... Lại còn là ông chú nữa chứ... hô hô!

LUKA (*nói nhỏ với Pepel*). Cậu nghe không, đừng có la lên. Ở đây người đàn bà này đang hấp hối... môi chị ta đã rộp cả lên rồi đây này... đừng làm phiền!

PEPEL – Con sẽ tuân lệnh lão! Lão giỏi lắm! Lão bịa chuyện... kẻ chuyện cổ tích hay lắm! Lão cứ bịa đi, không sao đâu... những điều tốt đẹp để chịu ở trên đời này có ít lắm!

BUBNOV – Có thật là chị ta đang hấp hối không?

LUKA – Có lẽ thế, không đùa đâu...

BUBNOV – Nghĩa là chị ta sẽ thôi không ho nữa... Chị ta ho ồn ào quá... Tôi ăn hai con!

MEDVEDEV – Ôi, phải bắn cho anh một phát vào tim mới được!

PEPEL – Abram!

MEDVEDEV – Tao không phải là Abram với mày...

PEPEL – Abrashka! Natasha ồm phải không?

MEDVEDEV – Thì việc gì đến mày?

PEPEL – Không, ông nói đi, Vasilisa đánh cô ấy đau lắm phải không?

MEDVEDEV – Đó cũng không phải việc của mày! Đó là chuyện trong gia đình... Còn mày là đứa nào?

PEPEL – Tôi là ai cũng được... nhưng nếu tôi muốn – các người sẽ không còn trông thấy Natasha nữa đâu!

MEDVEDEV (*ngừng chơi*). Mày nói cái gì hả? Mày nói về ai đấy hả? Cháu gái tao mà mày định... ái chà, quân kẻ cắp!

PEPEL – Kẻ cắp đấy, nhưng ông không bắt được tôi đâu...

MEDVEDEV – Hãy đợi đấy! Tao sẽ bắt được... tao sắp bắt rồi đấy...

PEPEL – Nếu ông bắt tôi thì sẽ là tai họa cho cả ổ nhà ông đấy. Ông nghĩ là tôi sẽ im lặng với điều tra viên đấy chắc? Đừng có hòng! Người ta sẽ hỏi: Ai xúi giục và chỉ chỗ cho tôi ăn cắp? Mishka Kostylev và vợ của lão! Ai thu nhận những đồ ăn cắp đó? Mishka Kostylev và vợ của lão ta!

MEDVEDEV – Nói láo! Người ta không tin mày đâu!

PEPEL – Người ta sẽ tin, bởi vì đó là sự thật! Và tôi sẽ lôi cả ông vào nữa... hà! Tôi sẽ phá tất cả các người, đồ quý, rồi ông xem!

MEDVEDEV (*thất kinh*). Nói láo! Mày nói láo! Mà tao đã làm cái gì tội tệ với mày cơ chứ? Đồ chó điên...

PEPEL – Thế ông đã làm cái gì tử tế cho tôi chưa?

LUKA – À, ra là thế!

MEDVEDEV (*với Luka*). Này lão... à à cái gì đấy? Việc gì đến lão ở đây hả? Đây là việc gia đình!

BUBNOV (*với Luka*). Lão thôi đi! Tôi với lão chẳng nên dính vào đâu.

LUKA (*hòa nhã*). Thì lão có làm gì đâu! Lão chỉ nói là nếu ai không làm điều tốt thì sẽ làm điều xấu thôi...

MEDVEDEV (*không hiểu*). Chúng tôi ở đây biết nhau cả... còn lão là ai vậy hả? (*Khịt mũi tức giận, vội vã bỏ đi.*)

LUKA – Chàng hiệp sĩ nổi giận rồi... Ô hô hô, lão thấy mọi chuyện ở chỗ các anh rối tinh lên rồi đấy, những người anh em ạ!

PEPEL – Ông ta chạy đi mách với Vasilisa đấy...

BUBNOV – Cậu ngốc lắm Vasily ạ. Tự dưng sao cậu có lăm dững cảm thế... coi chừng đấy, lòng dững cảm chỉ cần khi cậu đi vào rừng hái nấm... chứ còn ở đây thì nó chẳng để làm cái gì cả... Họ sẽ vặn cổ cậu ra trò cho mà xem...

PEPEL – Hừ, không đâu! Những người vùng Yaroslav^[33] chúng tôi không dễ gì tóm được bằng tay không đâu... Còn nếu như có chiến tranh, chúng tôi sẽ chiến đấu đấy...

LUKA – Nhưng thực ra thì cậu nên tránh xa chỗ này ra, chàng trai ạ...

PEPEL – Tránh đi đâu? Đi đâu nào lão thử nói coi...

LUKA – Đi... đến Siberia^[34]!

PEPEL – Ấy ấy! Không đâu, tôi phải chờ người ta đưa tôi đến cái xứ Siberia ấy bằng tiền của nhà nước cơ...

LUKA – Cậu nghe này, cậu đi tới đó đi! Ở đó cậu có thể tìm thấy đường đi cho mình...

PEPEL – Con đường của tôi đã được định đoạt rồi! Cha tôi cả đời ngồi trong tù và cũng đã đặt chỗ cho tôi ở đó rồi... Khi tôi còn bé, ngay từ dạo đó người ta đã gọi tôi là thằng ăn cắp, con của lão ăn cắp...

LUKA – Còn Siberia là vùng đất lạnh! Vùng đất vàng đấy! Ai có sức mạnh và lý trí thì ở đó sẽ sướng như dưa chuột trồng trong nhà kính vậy!

PEPEL – Ông già ơi! Tại sao ông cứ bịa mãi vậy?

LUKA – Hả?

PEPEL – Điếc rồi hả! Tôi bảo là lão bịa để làm gì vậy?

LUKA – Lão bịa cái gì đâu hả?

PEPEL – Tất cả... Nào ở đó tốt lắm, cuộc sống cũng sẽ tốt lắm... thực ra là lão bịa cả! Mà để làm gì vậy hả?

LUKA – Cậu cứ tin lão đi, cậu cứ tới đó sẽ tận mắt trông thấy... Cậu sẽ cảm ơn lão cho mà xem... Chứ cậu cứ quần quanh ở đây mà làm gì? Với lại... cậu việc quái gì cứ phải cần sự thật quá như vậy... cậu nghĩ mà coi! Cái sự thật ấy có khi là lưỡi búa bổ vào cậu đấy...

PEPEL – Nhưng với tôi thì mọi thứ như nhau cả! Búa bổ thì cứ bổ...

LUKA – Đúng là ngốc! Việc gì mà phải tự giết mình?

BUBNOV – Tôi chẳng hiểu hai người cãi nhau để làm cái gì cả... Còn Vaska, cậu cần cái sự thật nào nữa cơ chứ? Và để làm gì cơ chứ? Cậu biết rõ sự thật về mình... mà tất cả mọi người cũng đều biết cả...

PEPEL – Gượm đã, đừng có quàng quác lên như vậy! Cứ để ông ta nói tôi biết... Nghe này ông già, thế Chúa có không hả?

Luka im lặng mỉm cười.

BUBNOV – Người ta sống... cũng như đám gỗ vụn trôi sông vậy... người ta xây nhà... còn gỗ vụn thì quẳng đi...

PEPEL – Nào? Có không hả? Lão nói đi...

LUKA (*nhỏ nhẹ*). Nếu như cậu tin vào Chúa thì có Chúa, còn không tin thì không có... Nếu tin vào cái gì thì cái đó sẽ có...

Pepel im lặng, ngạc nhiên chăm chú nhìn ông lão.

BUBNOV – Tôi đi uống trà đây... cậu có ra quán không hả? Ê này!

LUKA (*với Pepel*). Cậu nhìn gì vậy?

PEPEL – Thế... Gượm đã!... Nghĩa là...

BUBNOV – Thôi tôi đi một mình vậy... (*Đi ra đến cửa và gặp Vasilisa.*)

PEPEL – Nghĩa là... lão...

VASILISA (*với Bubnov*). Nastya có nhà không hả?

BUBNOV – Không... (*Bỏ đi.*)

PEPEL – À... đến rồi đây...

VASILISA (*lại gần Anna*). Chị ta còn sống không?

LUKA – Đừng quấy rầy chị ấy...

VASILISA – Còn lão... lảng vảng ở đây làm gì?

LUKA – Lão sẽ đi... nếu như cần...

VASILISA (*hướng về phía cửa phòng Pepel*). Vasily! Tôi có việc cần nhờ anh...

Luka lại gần cửa, mở ra rồi đóng sầm lại. Sau đó lão thận trọng leo lên một tấm phản, rồi trèo lên trên lò sưởi.

VASILISA (*từ phòng của Pepel*). Vasya... anh lại đây!

PEPEL – Tôi không lại... tôi không thích...

VASILISA – Mà... làm sao vậy? Chuyện gì mà cáu giận vậy?

PEPEL – Tôi buồn chán... tôi chán ngấy tất cả câu chuyện nhùng nhằng này rồi...

VASILISA – Và... chán cả tôi nữa ư?

PEPEL – Cả cô nữa...

Vasilisa thắt chặt tấm khăn choàng trên vai,

áp hai tay vào ngực. Chị ta lại gần giường Anna, thận trọng nhìn vào màn và quay lại phía Pepel.

PEPEL – Nào... cô nói đi...

VASILISA – Còn nói cái gì hả? Ép dầu ép mỡ ai nỡ ép duyên... mà tính tôi cũng không thích van xin lòng thương... Cảm ơn anh đã cho biết sự thật...

PEPEL – Sự thật nào?

VASILISA – Là anh đã chán tôi rồi... hay đó không phải là sự thật?

Pepel im lặng nhìn Vasilisa.

VASILISA (*tiến lại gần Pepel*). Anh nhìn cái gì? Không nhận ra à?

PEPEL (*thở dài*). Cô đẹp lắm, Vaska ạ...

Người đàn bà đặt tay lên cổ Pepel, nhưng anh ta lấy vai hẩy cánh tay đó xuống.

PEPEL – ... Nhưng chưa bao giờ trái tim tôi dành cho cô... Tôi ăn ở với cô và chỉ thế thôi... còn chưa bao giờ tôi thích cô...

VASILISA (*khe khẽ*). À... ra thế... H... hừ...

PEPEL – Chúng ta chẳng có gì để nói cả! Chẳng có gì cả... hãy buông tôi ra đi...

VASILISA – Anh thích con khác rồi phải không?

PEPEL – Đó không phải là việc của cô... Nếu như có người khác thì tôi cũng chẳng nhờ cô lo cưới xin đâu...

VASILISA (*trịnh trọng*). Vô ích thôi... Có khi tôi lại lo đám cưới cho đây...

PEPEL (*ngghi ngờ*). Với ai cơ?

VASILISA – Anh biết thừa... còn giả vờ làm gì? Vasily, tôi là người thẳng thắn... (*nói khẽ hơn*) Tôi không thêm úp mở làm gì... anh đã xúc phạm tôi... Chẳng vì cái gì cả – giống như vụt roi vào người tôi vậy... Anh nói yêu tôi... rồi bỗng nhiên...

PEPEL – Đúng ra chẳng phải là bỗng nhiên đâu... đã từ lâu rồi... cô không có tâm hồn... Đàn bà phải có tâm hồn... Bọn đàn ông chúng tôi là lũ thú hoang... bọn tôi phải... phải tập cho quen... mà cô đã tập cho tôi quen với cái gì hả?

VASILISA – Cái gì đã qua rồi coi như không có... Tôi biết là người ta không tự do với chính bản thân mình... Anh không yêu nữa... thôi cũng được! Đàn ông như thế thôi...

PEPEL – Thế có nghĩa là chấm dứt nhé! Chia tay trong hòa bình, không làm ầm ĩ lên... thế là tốt!

VASILISA – Không, gượng đã! Dù sao thì... khi tôi ăn ở với anh... tôi vẫn chờ đợi anh giúp tôi thoát ra khỏi cái vực thẳm này... giải thoát tôi khỏi lão chồng, khỏi lão chủ... khỏi tất cả cái cuộc sống này... Và có lẽ tôi cũng chẳng yêu anh đâu, mà... yêu niềm hy vọng của tôi, tôi đặt cái ý tưởng đó vào anh... Anh hiểu không? Tôi đã chờ đợi anh lôi tôi lên...

PEPEL – Cô không phải là cái đỉnh, mà tôi cũng không phải cái kìm... Tôi vẫn nghĩ sao cô thông minh thế... cô thông minh lắm cơ mà... cô khéo léo lắm!

VASILISA (*nghe mình sát gần Pepel*). Vasya! Nào ta hãy cùng giúp nhau đi...

PEPEL – Nghĩa là sao?

VASILISA (*thì thầm, cương quyết*). Anh thích... em gái tôi, tôi biết mà...

PEPEL – Vì thế mà cô đánh cô ấy dã man như vậy phải không? Coi chừng đây Vaska, đừng có động vào cô ấy...

VASILISA – Gượng đã, đừng nóng! Có thể giải quyết mọi chuyện một cách nhẹ nhàng êm thấm... Anh có muốn cưới nó không? Tôi sẽ cho anh thêm tiền nữa... ba trăm rub! Nếu tôi thu được nhiều hơn tôi sẽ cho anh nhiều hơn...

PEPEL (*lùi ra*). Dừng lại... thế nghĩa là sao? Cho vì lẽ gì?

VASILISA – Hãy giải thoát cho tôi... khỏi lão chồng! Tháo giúp tôi cái thòng lọng ấy với...

PEPEL (*khẽ huýt sáo*). À ra thế! Ô hô hô! Cô thật khéo nghĩ... nghĩa là, chồng thì vào áo quan, nhân tình thì đi tù khổ sai, còn mình thì...

VASILISA – Vasya! Việc gì phải đi tù khổ sai? Anh đâu có tự làm... mà nhờ bạn bè! Mà nếu như anh tự làm thì có ai biết được? Anh suy nghĩ đi... sẽ có Natasha, sẽ có tiền... anh sẽ đi đến một nơi nào đó... còn tôi được giải thoát mãi mãi. Nếu em gái không ở cạnh tôi thì lại tốt cho nó. Trông thấy nó tôi khó chịu lắm... tôi nổi điên với nó vì anh... và không thể kiềm chế được... tôi hành hạ con bé, đánh đập nó... Bây giờ đánh. Và rồi tôi sẽ đánh nữa!

PEPEL – Đồ thú dữ! Cô lại còn khoe khoang cái thói tàn ác của mình ư?

VASILISA – Tôi không khoe, tôi nói sự thật. Hãy nghĩ đi Vasya... Anh đã hai lần phải ngồi tù vì lão chồng tôi rồi... chỉ vì lão tham lam... Lão như con rắn bám vào tôi, hút máu bốn năm rồi! Chồng gì lão cơ chứ? O ép Natasha, nhạo báng nó, nói nó là con ăn mày! Còn với mọi người thì lão là thứ thuốc độc...

PEPEL – Cô thù dật ranh ma lắm...

VASILISA – Lời nói của tôi rất rõ ràng... Chỉ có thằng ngu mới không hiểu tôi muốn gì...

Kostylev thận trọng bước vào và rón rén đi về

phía trước.

PEPEL (với Vasilisa). Thôi... đi đi!

VASILISA – Anh cứ nghĩ đi! (Nhìn thấy chồng.) Ông làm gì đây? Theo dõi tôi hả?

Pepel đứng phắt lên và dữ dội nhìn Kostylev.

KOSTYLEV – Đây là tôi... tôi! Các người ở đây một mình ư? A a... Các người chuyện trò với nhau ư? (Bỗng giậm chân và rít lên.) Vaska... đồ đàn bà bẩn thỉu! Đồ ăn mày... đồ mặt dày! (Hốt hoảng vì tiếng la hét của mình không làm ai cất lời và động đậy gì cả.) Xin Chúa tha tội... Vasilisa, mình lại khiến tôi phạm tội rồi... Tôi đi tìm mình khắp nơi... (Hét lên.) Đến giờ đi ngủ rồi! Cô quên chưa cho dầu vào đèn đây... cô! Cái đồ ăn mày... đồ con lợn... (Vung đôi tay run rẩy về phía vợ.)

Vasilisa chậm chạp đi về phía cửa sang phòng ngoài, vừa đi vừa ngoái nhìn Pepel.

PEPEL (với Kostylev). Ông... cắt xéo đi!

KOSTYLEV (hét). Tao là ông chủ! Chính mày mới phải cắt đi, hừ! Đồ ăn cắp...

PEPEL (khàn khàn). Xéo đi Mishka...

KOSTYLEV – A mày dám! Tao... tao cho mày...

Pepel tóm lấy cổ Kostylev lắc lắc.

Phía trên lò sưởi phát ra tiếng động và tiếng ai đó ngáp lớn.

Pepel buông Kostylev, lão ta vừa kêu vừa chạy ra phòng ngoài.

PEPEL (*nhảy lên giường*). Ai đấy... ai ở trên lò sưởi đấy?

LUKA (*ló đầu ra*). Gì thế?

PEPEL – Ông đấy à?

LUKA (*bình thản*). Lão... chính lão đây... Ôi Giê-su-ma lạy Chúa tôi!

PEPEL (*đóng cửa ra phòng ngoài, đi tìm khóa, song không tìm thấy*). Ái chà, đồ quý... Ông già, ông tụt xuống đi!

LUKA – Lão xuống ngay đây...

PEPEL (*thô lỗ*). Ông trèo lên trên lò sưởi làm gì vậy?

LUKA – Thế lão phải đi chỗ nào?

PEPEL – Thế... lão chẳng đã ra phòng ngoài cơ mà?

LUKA – Ở phòng ngoài với ông già như lão thì lạnh lắm, người anh em ạ...

PEPEL – Lão... đã nghe thấy rồi chứ?

LUKA – Nghe thấy chứ! Không nghe thấy sao được? Lão có điếc đâu. Ôi chàng trai ơi, hạnh phúc đang đến với cậu đấy... hạnh phúc đang đến đấy!

PEPEL (*ngghi ngờ*). Hạnh phúc nào? Hạnh phúc gì?

LUKA – Là việc lão nằm trên lò sưởi ấy.

PEPEL – Rồi... vì sao lão lại bắt đầu cựa quậy hả?

LUKA – Là vì, nghĩa là, lão cảm thấy nóng quá... nóng ruột vì cái hạnh phúc đơn côi của cậu... Và rồi lão lại thoáng có ý nghĩ, làm sao để chàng trai đó không mắc sai lầm... sao cho anh ta đừng giết lão già kia...

PEPEL – Hừ... tôi có thể làm việc đó... tôi căm thù...

LUKA – Làm thì có khó gì. Nhưng đã đủ khôn ngoan sáng suốt chưa? Người ta thường mắc sai lầm một cách rất xuẩn ngốc...

PEPEL (*mỉm cười*). Ông thì sao? Bản thân ông cũng từng có khi nào đó sai lầm rồi chứ?

LUKA – Chàng trai ạ, cậu hãy nghe lão nói đây: Phải tránh xa cái mù đàn bà đó đi! Cậu đừng có dính dáng tí nào với mù ta nữa, đừng cho mù ta tới gần mình... Lão chồng thì mù ta rồi sẽ tự giải quyết, mà còn khéo léo hơn cậu, phải đấy! Cậu đừng có nghe con mù phù thủy đó... Cậu trông đây, xem lão như thế nào? Hói trụi đầu... Mà vì sao vậy? Vì chính cái lũ đàn bà đó... Lão biết đàn bà nhiều hơn cả số tóc từng có trên đầu... Còn cái mù Vasilisa đó, mù ta còn... tệ hơn cả bọn man di mọi rợ!

PEPEL – Tôi không biết... nên cảm ơn lão, hay là lão... cũng lại...

LUKA – Cậu đừng nói gì nữa! Cậu không thể nói đúng hơn tôi đâu! Cậu nghe đây: Cái cô bé mà cậu thích ấy, hãy dắt tay đưa cô ấy đi khỏi nơi đây đi – nào, bước đều bước – đi khỏi đây! Đi khuất mắt đi...

PEPEL – Thật không thể hiểu được con người! Ai là người tử tế, ai là kẻ độc ác?... Thật không thể hiểu gì cả...

LUKA – Việc gì phải hiểu ở đây? Con người sống rất đa dạng... quả tim được đặt vào ngực như thế nào thì anh ta sống như thế... hôm nay tử tế, ngày mai lại thành kẻ độc ác... Nếu như cậu thực sự yêu cái cô bé ấy... thì

hãy cùng cô ấy đi khỏi nơi đây đi, và chấm dứt mọi chuyện... Còn không thì cậu đi một mình... Cậu còn trẻ, còn kịp biết về đàn bà...

PEPEL (*nắm lấy vai Luka*). Không, hãy bảo cho tôi đi tại sao lão lại nói những điều đó...

LUKA – Gượng đã nào, buông ra... Lão phải ngó xem Anna ra sao cái đã... sao chị ta khi nãy thở có vẻ khó khăn quá... (*Đi lại giường của Anna, vén tấm màn lên nhìn và sờ tay vào người chị ta*).

Pepel trầm tư đi và lơ đãng đi theo ông già.

LUKA – Lạy Chúa lòng lành vô cùng! Xin hãy đón nhận linh hồn của kẻ nô lệ Anna vừa đến với Người...

PEPEL (*nói khẽ*). Chết rồi ư?... (*Không bước lại gần, rướn người nhìn vào giường.*)

LUKA (*nói khẽ*). Đã thoát trần rồi!... Chồng của chị ta đâu rồi nhỉ?

PEPEL – Có lẽ ở ngoài quán rượu...

LUKA – Phải báo cho anh ta...

PEPEL (*rùng mình*). Tôi không thích người chết...

LUKA (*đi lại phía cửa*). Việc gì phải thích họ?... Cần phải yêu thích người sống... những người đang sống...

PEPEL – Chỉ có tôi và lão...

LUKA – Cậu sợ à?

PEPEL – Tôi không thích...

Họ vội vàng đi khỏi. Vắng vẻ và tĩnh lặng.

Phía sau cánh cửa vang lên tiếng ồn ào,

không rõ là tiếng gì. Sau đó, Nghệ sĩ ra.

NGHỆ SĨ (*dừng lại ở bậc cửa nhưng không đóng cửa, bám hai tay vào hai thanh rầm, hét*). Ông già, ê! Ông đâu rồi? Tôi nhớ ra rồi... nghe này. (*Đung đưa người, bước hai bước ra phía trước và vừa tạo thế đứng vừa đọc.*)

Thưa quý ngài! Nếu trên thế gian này

không tìm ra đường đến chân lý thiêng liêng,

thì danh thơm sẽ thuộc về kẻ khùng điên

đem giấc mộng vàng ru loài người ngủ.

(Natasha xuất hiện đằng sau Nghệ sĩ.)

Ông già ơi!

Nếu như ngày mai mặt trời lãng quên

chiếu sáng con đường trần thế,

thì thế giới này sẽ được rọi soi bằng ý nghĩ

của một kẻ nào đó khùng điên...

NATASHA (*cười*). Đồ bù nhìn! Say khướt rồi...

NGHỆ SĨ (*quay lại phía Natasha*). A a, cô đấy à? Thế ông già đâu rồi... cái ông già đáng mến ấy? Ở đây hình như chả có ai thì phải... Natasha, xin từ biệt! Từ biệt...!

NATASHA (*bước ra*). Chưa chào hỏi đã từ biệt rồi...

NGHỆ SĨ (*chặn đường cô*). Tôi đi đây, sắp đi khỏi rồi... Mùa xuân tới là tôi không còn ở đây nữa đâu...

NATASHA – Tránh ra nào... thế anh sẽ đi đâu hả?

NGHỆ SĨ – Đi tìm thành phố... chữa bệnh... Cô cũng đi đi... Ophelia ơi... nàng hãy vào tu viện đi thôi... Cô hiểu không, có một bệnh viện chữa bệnh cho những cơ thể, cho những kẻ nghiện rượu... Bệnh viện tuyệt vời lắm... Sàn nhà bằng đá cẩm thạch! Sáng sủa... sạch sẽ, thức ăn... tất cả đều miễn phí! Mà sàn nhà thì bằng đá cẩm thạch nhé, thật đấy! Tôi sẽ tìm ra chỗ đó, chữa khỏi bệnh và... tôi sẽ lại... Tôi sắp hồi sinh... nói thế nào nhỉ... thành vua... vua Lear! Natasha ơi... trên sân khấu tôi là Sverchkov-Zavolzhsky... không ai biết điều đó cả, không ai cả! Còn ở đây tôi chẳng có tên... Cô có hiểu điều đó thật đau khổ đến thế nào không, khi người ta đánh mất cái tên của mình! Thậm chí con chó cũng còn có tên của nó...

Natasha thận trọng đi vòng qua Nghệ sĩ, dừng lại bên giường của Anna, nhìn vào.

Tên không có tức là người cũng không có...

NATASHA – Nhìn kia... anh bạn thân mến ơi... chị ấy đã chết rồi...

NGHỆ SĨ (*lắc đầu*). Không thể được...

NATASHA (*lùi lại*). Lạy Chúa... nhìn kia...

BUBNOV (*trên bậc cửa*). Nhìn cái gì hả?

NATASHA – Anna... chị ấy chết rồi!

BUBNOV – Thế nghĩa là chị ta không còn ho nữa. (*Đến bên giường Anna, ngó vào rồi lại về chỗ của mình.*) Phải báo cho Klesh... đó là việc của anh ta...

NGHỆ SĨ – Tôi đi... tôi báo cho... chị ta cũng đánh mất tên rồi! (*Đi khỏi.*)

NATASHA (*ra giữa phòng*). Cả tôi... cũng thế... một lúc nào đó... cũng sẽ nằm dài dưới nhà hầm... khiếp sợ...

BUBNOV (*trải lên giường của mình một tấm giẻ nào đó*). Cái gì? Cô nói lảm nhảm cái gì đó?

NATASHA – Nói... về mình ấy mà...

BUBNOV – Cô đợi Vasily hả? Coi chừng đây, hắn ta sẽ vặt đầu cô đây...

NATASHA – Chẳng phải ai vặt đầu tôi thì cũng thế cả ư? Thà cứ là anh ta còn hơn...

BUBNOV (*nằm xuống*). Hừ, đó là việc của cô...

NATASHA – Dẫu biết chị ấy chết đi... là tốt... thế mà vẫn thương quá... Ôi Chúa ơi!... Con người sống để làm gì không biết?

BUBNOV – Ai cũng thế cả: sinh ra đời, sống hết đời rồi chết. Tôi rồi cũng chết... cả cô cũng vậy... Việc gì phải thương tiếc?

Luka, anh người Tatar, anh Gù và Klesh ra.

Klesh đi sau cùng, chậm chạp, co ro.

NATASHA – Suyt! Anna...

ANH GỪ – Chúng tôi biết rồi... chị ấy đã về với Chúa trên trời...

ANH NGƯỜI TATAR (*với Klesh*). Phải mang đi khỏi thôi! Phải mang ra ngoài! Để người chết nằm đây không được, đây là chỗ những người sống sẽ nằm ngủ...

KLESH (*nói khẽ*). Chúng tôi sẽ mang đi...

Mọi người lại gần chiếc giường. Klesh nhìn vợ qua vai những người khác.

ANH GỪ (*với anh người Tatar*). Anh nghĩ sẽ có mùi không? Chị ta sẽ không bốc mùi đâu... chị ta vẫn sống nguyên và chỉ bị héo khô đi thôi...

NATASHA – Chúa ơi! Hãy thương người ta một tí chứ... có ai đó nói cái gì cho đàn ông đi chứ! Ôi các người này...

LUKA – Cháu gái ạ, cháu đừng giận... không có gì đâu! Chúng ta thương xót người chết vào đâu được cơ chứ... Những người sống còn không thương... chính bản thân mình cũng còn không thể thương... thì còn thương người chết vào đâu được!

BUBNOV (*ngáp*). Lại chuyện đó. Chết không phải kiêng lời!... Với bệnh tật thì phải ăn nói cẩn thận, chứ chết rồi thì chẳng cần...

ANH NGƯỜI TATAR (*lùi ra*). Phải gọi cảnh sát...

ANH GỪ – Nhất định phải báo cảnh sát rồi! Klesh, anh đã báo cho cảnh sát chưa hả?

KLESH – Chưa... Phải chôn cất đã... mà tôi cả thấy chỉ có mỗi bốn mươi xu...

ANH GỪ – Trong trường hợp như thế thì phải vay tiền đi... còn không chúng tôi quỳên góp... người năm xu, người nhiều hoặc ít hơn tùy khả năng... Còn với cảnh sát thì phải báo đi... nhanh lên! Không người ta lại

tưởng anh giết chết chị ấy... hoặc là... (*Lại giường mình, sửa soạn nằm xuống bên cạnh anh người Tatar.*)

NATASHA (*lại gần giường của Bubnov*). Thế nào rồi tôi cũng mơ thấy chị ấy tới nay cho xem... tôi thường hay mơ thấy người chết... Tôi sợ đi ra phòng ngoài một mình lắm... ngoài ấy tối lắm...

LUKA (*đi theo cô*). Cháu hãy sợ người đang sống...

NATASHA – Ông đi với cháu nhé, ông nội...

LUKA – Đi nào, đi nào, lão sẽ đưa cháu đi...

Họ đi khỏi. Im lặng.

ANH GỪ – Ô hô hô, Asan ơi, mùa xuân sắp tới rồi anh bạn ạ... chúng mình sẽ được ấm áp! Bây giờ ở nhà quê nông dân họ đang sửa chữa cày, bừa... chuẩn bị cho vụ cày sắp tới rồi! Còn chúng mình thì... này Asan! Ngủ mất rồi, cái thằng Mohamet chết tiệt...

BUBNOV – Người Tatar thích ngủ lắm...

KLESH (*đứng giữa căn phòng trọ và chờ dẫn nhìn về phía trước*). Tôi phải làm gì bây giờ đây?

ANH GỪ – Nằm xuống và ngủ đi... chỉ có thể thôi...

KLESH (*nói khẽ*). Còn cô ấy... thì thế nào?

Không ai trả lời anh ta. Satin và Nghệ sĩ ra.

NGHỆ SĨ (*hét*). Ông già ơi! Lại đây, hỡi Kent^[35] trung thành của ta...

SATIN – Miklukho-Maklai^[36] đang đi tới đó... hô hô!

NGHỆ SĨ – Chấm dứt rồi, quyết định rồi! Ông già ơi, thành phố đó ở đâu... ông đang ở đâu?

SATIN – Fata morgana^[37]! Lão già đánh lừa anh đấy... Chẳng có cái gì hết! Chẳng có thành phố, chẳng có người ta, chẳng có gì sắt!

NGHỆ SĨ – Nói láo!

ANH NGƯỜI TATAR (*ngồi dựng dậy*). Chủ nhà đâu rồi? Tôi phải đi tìm lão chủ! Không cho người ta ngủ thì không được lấy tiền của người ta... Hết người chết... lại đến bọn say rượu... (*Nhanh chóng bỏ đi.*)

Satin huyết sáo theo anh ta.

BUBNOV (*giọng ngái ngủ*). Nằm xuống đi bọn bay, đừng làm ồn... ban đêm cần phải ngủ!

NGHỆ SĨ – Phải... ở đây... à há! Có người chết... “Lưới của chúng ta kéo lôi thân người chết”... bài thơ... của Béranger!

SATIN (*hét*). Người chết không nghe thấy gì hết! Người chết không cảm thấy gì hết... Cứ hét đi... cứ rú lên đi... người chết không nghe thấy đâu!...

Luka hiện ra trên bức cửa.

Màn hạ

HỒi 3

“Bãi đất trống” – một khoảng sân vương vãi những đồ bỏ đi và mọc đầy cỏ dại. Sân trong sân là bức tường gạch chống hỏa rất cao che khuất cả bầu trời. Gần bức tường là những bụi cây cơm cháy. Phía bên phải là bức tường bằng gỗ tối sẫm của một nhà kho hay chuồng ngựa nào đó. Còn phía bên trái là bức tường xám trắng vừa nhám nhở của ngôi nhà trong đó có quán trọ của nhà Kostylev. Bức tường đó nằm xiên chéo, khiến cho góc sau của ngôi

nhà gần như chĩa ra tận giữa bãi đất trống. Giữa bức tường xám và bức tường đỏ là một lối đi hẹp. Trên bức tường xám có hai ô cửa sổ: một cái nằm sát đất, cái kia cao hơn độ hai arshin^[38], nằm gần với bức tường chống hỏa. Những thanh trượt tuyết và một khúc gỗ dài đến bốn arshin nằm cạnh bức tường. Phía bên phải là một đồng xà rầm và ván gỗ.

Chiều xuống, mặt trời đang lặn, chiếu lên bức tường chống hỏa những tia sáng hoe đỏ. Đang đầu mùa xuân, tuyết vừa mới tan. Những mầm non vẫn chưa nhú ra trên những cành cây còm cháy đen đui. Natasha và Nastya ngồi cạnh nhau trên khúc gỗ. Lão Luka và Nam tước ngồi trên cỗ xe trượt tuyết. Klesh nằm trên khúc cây bên bức tường bên phải. Khuôn mặt của Bubnov lộ ra trên ô cửa nằm sát đất.

NASTYA (*vừa nhắm mắt và lắc lư đầu vừa kể bằng một giọng véo von*). Thế là vào một đêm anh ấy đến khu vườn, đến chỗ căn nhà chòi như chúng em đã hẹn trước... còn em thì đã đợi anh ấy từ lâu rồi, người run lên vì sợ hãi và đau khổ. Anh ấy cũng toàn thân run rẩy, trắng xanh như bôi phấn, còn trong tay anh ấy là khẩu súng lục...

NATASHA (*nhần hạt hướng dương*). Ủi chà! Đúng như người ta nói, bọn sinh viên là những kẻ hay tuyệt vọng...

NASTYA – Và anh ấy nói với em bằng một giọng rất dễ sợ: “Tình yêu quý giá của anh ơi...”

BUBNOV – Hô hô! Quý giá ấy à?

NAM TƯỚC – Gượm đã. Không thích thì chó có nghe, đừng cản trở người ta bịa chuyện... Kể tiếp đi!

NASTYA – “Người yêu dấu của anh ơi” – anh ấy nói – “cha mẹ không cho phép anh cưới em... và đe dọa sẽ mãi mãi sỉ vả anh vì anh yêu em. Thế thì anh phải kết thúc cuộc đời của anh thôi...” Mà khẩu súng của anh ấy thì to đùng và đã nạp hàng chục viên đạn... Anh ấy nói: “Vĩnh biệt người bạn yêu quý của lòng anh! Anh đã quyết rồi... anh không thể nào sống được nếu

thiếu em”. Em mới trả lời anh ấy: “Anh Raul, bạn lòng không sao quên được của em ời...”

BUBNOV (*ngạc nhiên*). Cái gì cơ? Sao cơ? Anh Raul ấy à?

NAM TUỐC (*cười to*). Nastka! Lần... lần trước cô bảo anh ta tên Gaston cơ mà!

NASTYA (*chồm dậy*). Im mồm đi... bọn vô phước kia! Ôi... lũ chó hoang! Chẳng lẽ... chẳng lẽ các người không thể hiểu thế nào là... tình yêu ư? Tình yêu thực sự ấy? Thế mà tình yêu của tôi... nó là tình yêu đích thực! (*Với Nam tước*). Còn anh! Anh là đồ hèn! Thế mà nói mình là người có học... chỉ biết nằm ườn ra uống cà phê thôi...

LUKA – Ấy anh em ời, gượng đã nào! Các người đừng phá người ta! Hãy tôn trọng con người... không phải là chuyện người ta nói cái gì, mà là tại sao người ta nói chuyện ấy, đấy mới là vấn đề! Cứ kể đi cháu gái ạ, không sao đâu!

BUBNOV – Cứ tô lông vẽ cánh đi, quạ ạ... nào!

NAM TUỐC – Nào, kể tiếp đi!

NATASHA – Đừng có nghe bọn họ... họ là cái quái gì? Họ ghen tức đấy... họ chẳng có gì để kể về mình cả...

NASTYA (*lại ngồi xuống*). Tôi chẳng muốn kể tiếp nữa! Tôi sẽ không kể đâu... Nếu họ không tin... nếu họ cười... (*Bỗng nhiên dừng lời, im lặng vài giây rồi lại nhắm mắt, tiếp tục kể rất to và sôi nổi, tay vung vẩy theo lời nói y như đang lắng nghe tiếng nhạc từ nơi xa.*) Và thế là em trả lời anh ấy: “Niềm vui của cuộc đời em ời! Vàng trắng sáng của em ời! Cả em cũng không thể nào sống thiếu anh trên đời này được... bởi vì em yêu anh phát điên lên và sẽ còn yêu anh cho đến khi nào con tim trong ngực em còn đập! Nhưng mà, xin anh đừng hủy hoại cuộc sống tươi trẻ của anh... nó quý giá biết chừng nào đối với cha mẹ anh, anh là tất cả niềm vui của họ... Hãy từ

bỏ em đi! Tốt hơn hãy để em quy ngã một mình... vì buồn nhớ anh, cuộc đời em... em – một mình... em thôi – phải như vậy! Hãy để em... chết, chẳng nào cũng thế! Em chẳng cần cho ai... và cũng chẳng có gì... chẳng có gì... cho em..." (*Hai tay bưng mặt, khóc không ra tiếng.*)

NATASHA (*quay mặt đi, nói nhỏ*). Đừng khóc... không nên đâu!

Luka mỉm cười vuốt tóc Nastya.

BUBNOV (*cười hô hô*). Ôi... đúng là con búp bê quý sứ, phải không?

NAM TUỐC (*cũng cười*). Ông lão ơi! Ông có nghĩ đó là sự thật không? Tất cả chuyện đó đều từ cuốn sách *Mối tình định mệnh* đấy... Tất cả những cái đó đều vớ vẩn hết! Quăng nó đi!...

NATASHA – Thế thì sao nào? Cái anh này, im mồm đi... nếu không Chúa giết anh đấy...

NASTYA (*tức giận*). Một linh hồn sa đọa! Một kẻ rỗng tuếch! Linh hồn của anh ở đâu rồi hả?

LUKA (*cầm tay Nastya*). Nào đi thôi nào, cháu yêu! Không có gì đâu... đừng nổi cáu thế! Ông biết rồi... Ông tin cháu mà! Sự thật là của cháu, không phải của bọn họ... Nếu như cháu tin là cháu từng có một tình yêu đích thực... nghĩa là nó đã có! Đã có! Còn với anh ta, cái anh thuê chung nhà ấy, đừng tức giận với anh ta. Anh ta... có lẽ cười cháu chỉ vì ghen tị đó thôi... anh ta, có lẽ, chưa hề có tình yêu đích thực nào... chưa có cái gì! Nào, ta đi nào!

NASTYA (*áp chặt hai tay lên ngực*). Ông ơi! Thề có Chúa... có chuyện ấy thật mà! Tất cả chuyện ấy!... Anh ấy là sinh viên... người Pháp... tên là Gastosha... có hàm râu đen... đi ủng sáng bóng... nói sai sét đánh cháu chết ngay ở chỗ này! Và anh ấy yêu cháu... yêu cháu làm sao!

LUKA – Ông biết rồi. Có sao đâu. Ông tin mà. Cháu nói anh ấy đi ủng sáng bóng à? Úi chà! Thế cháu, cả cháu cũng yêu anh ấy chứ?

Họ đi khuất ra sau góc nhà.

NAM TUỐC – Con bé ấy thật ngốc nghếch... tốt bụng, nhưng... ngốc... không thể chịu nổi!

BUBNOV – Mà tại sao người ta lại thích bịa chuyện thế nhỉ? Toàn thế thôi, cứ như đứng trước điều tra viên vậy... thật thế!

NATASHA – Rõ ràng là lời nói dối... dễ chịu hơn sự thật... Tôi cũng thế...

NAM TUỐC – Cái gì... cũng thế? Nói tiếp đi?!

NATASHA – Cũng tưởng tượng... tưởng tượng và chờ đợi...

NAM TUỐC – Đợi cái gì?

NATASHA (*cười ngượng ngịu*). Chẳng hạn như... như là, tôi nghĩ rằng, ngày mai... sẽ có một người... một người nào đó... đặc biệt... đến đây. Hay là, xảy ra một chuyện gì đó... cũng đặc biệt, chưa từng thấy... Tôi chờ đợi từ lâu... luôn luôn đợi... Còn thì, thực sự là, còn có gì có thể chờ đợi được nữa bây giờ?

Im lặng.

NAM TUỐC (*cười khẩy*). Không có gì để chờ đợi... Tôi ấy à, tôi chẳng đợi chờ gì sất! Tất cả đã qua hết rồi! Qua rồi... kết thúc rồi! Kể tiếp đi!

NATASHA – Có khi... tôi tưởng tượng rằng ngày mai mình... sẽ chết đột ngột... Và thế là bỗng thấy khiếp sợ... Mùa hè dễ tưởng tượng đến cái chết lắm... sấm sét hay đánh vào mùa hè... luôn luôn có thể bị sét đánh chết...

NAM TUỐC – Cô sống tồi tệ quá... chị gái của cô... tính nết thật quái quỷ.

NATASHA – Thế còn ai sống tốt bây giờ? Tất cả đều tồi tệ cả... tôi đã thấy...

KLESH (*cho đến giờ vẫn nằm yên không tham gia câu chuyện, bỗng chồm dậy*). Tất cả ư? Nói láo! Không phải tất cả! Giá như là tất cả đi, khi đó đã không phải buồn bực... phải không?

BUBNOV – Mà sao vậy – quỷ nó húc mày hả? Úi chà... rống lên mới ghê chứ!

Klesh lại nằm xuống chỗ của mình và gặm gừ.

NAM TUỐC – Còn tôi thì... phải đi làm lành với cô Nastenka thôi... không làm lành cô ta chẳng cho mình uống đâu...

BUBNOV – Chúng ta... Người ta thích nói dối. Với Nastka thì chuyện đó dễ hiểu thôi! Cô ta quen trét son phấn lên mặt rồi... giờ muốn trét son phấn cho tâm hồn nữa... làm cho tâm hồn thành hồng hào... Nhưng những người khác thì... để làm gì cơ chứ? Như lão Luka kia chẳng hạn... lão ta nói dối rất nhiều... và chẳng có lợi lộc gì cho bản thân lão cả... Lão đã già rồi... Lão làm thế để làm gì?

NAM TUỐC (*cười khẩy và đi ra xa*). Tất cả mọi người đều có tâm hồn màu xám... tất cả đều muốn biến nó thành màu hồng...

LUKA (*từ trong góc đi ra*). Này, anh quý tộc kia ời, tại sao anh lại làm khổ con bé vậy? Lẽ ra anh không nên quấy rầy con bé, cứ để nó khóc lóc giải khuây... Nó tuôn nước mắt để thỏa mãn chính mình... có làm hại gì đến anh đâu nào?

NAM TUỐC – Thật ngốc nghếch, bố già ạ! Tôi chán ngấy cô ta rồi... Hôm nay thì Raul, ngày mai thì Gaston... và chỉ có mỗi một chuyện! Tuy vậy tôi cũng đi giảng hòa với cô ta đây... (*Đi khỏi.*)

LUKA – Anh đi đi, thế... vỗ về nó! Vỗ về con người không bao giờ có hại cả...

NATASHA – Ông tốt quá, ông nội ạ... Tại sao mà ông lại tốt bụng như vậy được?

LUKA – Con nói lão tốt bụng ư? Thôi cũng được, nếu như thế thì... ừ!

Đằng sau bức tường đỏ khẽ vang lên tiếng đàn gió và tiếng hát.

Cháu gái ạ, người nào cũng cần phải trở nên tốt bụng... phải biết thương xót con người. Chúa Giê-su cũng thương xót tất cả mọi người, và Người ra lệnh cho chúng ta cũng phải như vậy. Lão nói con nghe, nếu biết thương xót con người đúng lúc... thì thường rất tốt! Chẳng hạn như lão đã từng làm gác cổng cho một khu nhà nghỉ... của một ông kỹ sư ở thành phố Tomsk... Cũng tạm được! Khu nhà nghỉ nằm ở trong rừng, một chỗ rất heo lánh... lại đang mùa đông, và chỉ có mỗi một mình lão ở cái nhà nghỉ ấy... Mọi chuyện đều ổn thỏa! Chỉ mỗi một lần, lão nghe tiếng có người trèo vào!

NATASHA – Kẻ trộm à?

LUKA – Chính bọn chúng. Có nghĩa là chúng trèo vào nhà! Lão vớ lấy khẩu súng, đi ra... Lão nhìn thấy hai đứa đang mở cửa sổ. Chúng mãi làm quá đến nỗi không nhận ra lão. Lão hét lên: “A, chúng bay! Cút khỏi đây ngay!”. Còn chúng nó giờ búa lên định đánh lão... Lão cảnh cáo chúng: “Thôi ngay đi, bằng không tao nổ súng ngay bây giờ!”. Lão chĩa mũi súng vào hết đứa này đến đứa kia. Chúng nó liền quỳ xuống xin tha! Hừ, lão đã nổi giận, vì cái búa ấy, cháu biết không! Lão bảo chúng: “Chúng mày, lũ quỷ sứ này, tao sẽ tổng khứ cả nút... còn bây giờ thì bẻ lấy một cái cành cây ra đây!”. Chúng nó bẻ cành cây. Lão ra lệnh, bây giờ một thằng nằm xuống, còn thằng kia quất cho nó một trận. Thế là chúng nó, theo lệnh của lão, lần lượt quất nhau. Vừa quất nhau xong, chúng bảo lão: “Ông nội ơi, vì Chúa hãy cho chúng con bánh mì. Chúng con đi suốt mà không có gì vào bụng cả”. Đây, bọn trộm là như thế đấy, cháu yêu ạ... (*cười*)... bọn trộm với cái búa! Ồ, cả hai đều là những anh chàng nông dân tử tế... Lão bảo chúng: “Chúng bay, lũ quỷ sứ này, lẽ ra cứ xin bánh mì thẳng đi”. Chúng bảo, chúng con đã chán xin rồi, cứ xin, xin mãi mà chẳng ai cho cả... đâm ra tức giận!... Thế là bọn chúng sống với lão suốt mùa đông. Một đứa tên là Stepan, nó vác súng đi khắp khu rừng... Còn đứa kia là Yakov, lúc nào cũng

ốm đau, ho hen. Nghĩa là, cả ba người bọn lão cùng trông giữ khu nhà nghỉ. Khi mùa xuân tới, chúng nói “tạm biệt ông nội” và ra đi... lê bước về nước Nga.

NATASHA – Họ là những kẻ chạy trốn hả ông? Tù khổ sai à?

LUKA – Đúng thế đấy, chạy trốn... bỏ làng mà đi... Những thằng nông dân tử tế... lão mà không thương xót chúng, có thể, chúng đã giết lão rồi, hay gây chuyện gì khác nữa. Còn sau đó sẽ nào ra tòa, vào tù, đày đi Siberia... Nào có lợi lộc gì? Nhà tù không dạy ta điều thiện, Siberia cũng không dạy ta điều thiện... chỉ có con người. Đúng! Con người có thể dạy được điều thiện... rất là đơn giản!

Im lặng.

BUBNOV – Hừm!... Còn tôi vốn không biết nói dối! Để làm gì? Theo tôi, cứ nói thẳng sự thật như nó có! Việc gì phải sợ hãi né tránh?

KLESH (*bỗng lại chồm dậy như phải bỏng và kêu lên*). Sự thật nào? Sự thật ở đâu? (*Hai tay giật kéo tấm áo rách trên mình*). Đây sự thật đây! Không việc làm... không sức lực. Đây sự thật đây! Chỗ ở... chỗ ở cũng không có! Phải được nghỉ ngơi... đây là sự thật! Quý sứ nhà trời! Tôi cần nó làm gì, cái sự thật ấy? Hãy để cho tôi được thở... được thở! Tôi có tội gì nào? Tại sao mà tôi phải chịu cái sự thật ấy? Cuộc sống là địa ngục, không thể nào sống được, nó đây – sự thật đây!...

BUBNOV – Gớm... cứ khăng khăng như thế!...

LUKA – Giê-su-ma, lạy Chúa tôi... Anh bạn thân mến, hãy nghe này! Anh...

KLESH (*run rẩy vì tức giận*). Các người nói – sự... thật! Lão già ọ, lão an ủi tất cả mọi người... Còn tôi bảo cho lão biết... tôi căm thù tất cả! Cả cái sự thật này nữa... nó khốn nạn, tuyệt vọng cũng mặc xác nó! Lão hiểu chưa?

Nó khôn nạn – mặc xác nó! (*Chạy vào trong góc, vừa chạy vừa ngoái nhìn lại.*)

LUKA – Ôi chao ơi! Con người mới nóng nảy làm sao... Mà anh ta chạy đi đâu rồi?

NATASHA – Đẳng nào thì anh ta cũng phát điên lên rồi...

BUBNOV – Thật tồi tệ! Y như diễn tuồng trong nhà hát vậy... Ở đó thường hay vậy... Anh ta còn chưa quen với đời...

PEPEL (*chậm rãi từ trong góc bước ra*). Thế giới của những người lương thiện đây! Thế nào hử lão Luka láu lỉnh, lão lại đang kể chuyện đây à?

LUKA – Anh có thấy... người ta vừa la hét đó không?

PEPEL – Đó là Klesh phải không? Anh ta làm sao vậy? Chạy như phải bóng vậy...

LUKA – Người ta bỏ chạy... nếu như lâm vào tình trạng khổ sở như thế.

PEPEL (*ngồi xuống*). Tôi không thích anh ta... anh ta hung dữ và cao ngạo khủng khiếp. (*Nhại lại Klesh.*) “Tôi là người lao động”. Và làm như tất cả mọi người đều thấp kém hơn anh ta vậy... Thì cứ lao động đi, nếu như anh ta thích... có gì đâu mà tự hào? Nếu như đánh giá người ta bằng lao động... thì khi đó con ngựa còn quý hơn bất cứ con người nào... nó chở đồ và cứ lẳng lặng mà làm! Natasha, anh chị của em ở nhà đấy chứ?

NATASHA – Họ đi ra nghĩa trang rồi... rồi sau đó còn muốn đi dự buổi lễ tôi ở nhà thờ...

PEPEL – Anh thấy em mà được tự do thế là... hiếm hoi lắm đấy!

LUKA (*trầm ngâm, với Bubnov*). Đây... anh nói – sự thật... Nó, cái sự thật ấy – không phải lúc nào cũng chữa được bệnh tật cho con người...

Chẳng hạn có một chuyện thế này: Lão có biết một người rất tin có một miền đất hứa...

BUBNOV – Tin gì cơ?

LUKA – Miền đất hứa. Anh ta nói, nhất định trên thế gian này phải có miền đất hứa đó... nơi đó có những con người đặc biệt sinh sống... những người tử tế! Họ rất tôn trọng nhau, chuyện gì cũng giúp đỡ nhau... và mọi thứ ở chỗ họ đều hết sức tốt đẹp! Và thế là người ấy lúc nào cũng chuẩn bị để đi tìm đến miền đất đó. Anh ta nghèo lắm, sống rất tòi tệ... và khi nào anh ta gặp khốn khó đến độ chỉ muốn nằm xuống chết đi cho rồi, thì anh ta cũng không mất tinh thần, mà thường vẫn chỉ cười khẩy và nói: “Không sao hết, tôi chịu đựng được! Chỉ chờ đợi chút ít nữa thôi... rồi sau đó tôi sẽ vứt bỏ tất cả cái cuộc sống này và đi đến miền đất hứa...” Anh ta chỉ có mỗi một niềm vui sướng là miền đất đó...

PEPEL – Rồi sao? Anh ta đi đến đó chứ?

BUBNOV – Hô hô! Đi đâu cơ?

LUKA – Và thế là ở nơi đó – chuyện đó xảy ra ở Siberia mà – người ta đày tới một người tù là một ông bác học... với bao nhiêu sách vở, bản đồ. Ông ta, cái ông bác học ấy, cái gì cũng biết... Anh chàng kia mới nói với ông bác học: “Ông làm ơn hãy chỉ cho tôi miền đất hứa đó ở đâu và làm sao đi tới đó được?”. Ông bác học lập tức mở sách, bày bản đồ ra... tìm, tìm mãi – chẳng đâu có cái miền đất hứa đó! Tất cả đều chính xác, tất cả mọi miền đất đều được chỉ rõ, thế mà miền đất hứa lại không có!...

PEPEL (*nói khẽ*). Sao? Không có ư?

Bubnov phá lên cười.

NATASHA – Gượm đã nào... sao hả ông?

LUKA – Người ấy không tin... Phải có nó chứ, tìm kỹ hơn xem nào! Nếu không thì, anh ta nói, tất cả các sách vở, bản đồ của ông là đồ vứt đi hết! Ông bác học tự ái nói, rằng những tấm bản đồ là đáng tin cậy nhất, thế còn

miền đất hứa thì không ở đâu có đâu. Thế là người kia nổi giận – thế là thế nào? Tôi đã sống, đã chịu đựng và lúc nào cũng tin tưởng rằng có, thế mà trên bản đồ thì lại không có! Đúng là đồ kẻ cướp!... Thế là anh ta quát ông bác học: “Mày... mày là đồ chết tiệt! Là đồ đều cáng chứ chẳng phải là bác học bác hiếc gì sất...” Và anh ta tổng cho ông bác học một cú vào bên tai, rồi lại một cú nữa!... (*Ngừng lời giây lát.*) Rồi sau đó anh ta đi về nhà... tự thất cổ chết!...

Mọi người nín lặng. Luka mỉm cười nhìn Pepel

và Natasha.

PEPEL (*nói nhỏ*). Quỷ tha ma bắt... câu chuyện chẳng vui chút nào...

NATASHA – Anh ta không chịu nổi sự lừa dối...

BUBNOV (*u sầu*). Tất cả đều là chuyện cổ tích cả...

PEPEL – V...vậy... thế cái miền đất hứa ấy... không thấy có, nghĩa là...

NATASHA – Tội nghiệp... cho con người ấy...

BUBNOV – Tất cả đều là tưởng tượng cả thôi! Hô hô! Miền đất hứa! Đến đó đi! Hô hô hô! (*Biến mất khỏi khung cửa*).

LUKA (*lắc đầu nhìn về phía ô cửa của Bubnov*). Anh ta cười! Ê hê hê...

Im lặng.

Này các cháu ơi! Hãy sống cho thật giàu có đi nhé! Lão sắp đi khỏi đây rồi...

PEPEL – Lão đi đâu bây giờ?

LUKA – Đi đến chỗ bọn Khokhol^[39]... Lão nghe nói ở đó mới sáng lập ra một đạo mới... phải đến xem mới được... Ồ!... Người đời cứ đi tìm mãi,

cứ mong muốn mãi làm sao cho mọi chuyện tốt lành hơn... Lạy Chúa, hãy để cho họ có đủ sức chịu đựng!

PEPEL – Lão nghĩ sao... họ sẽ tìm thấy chứ?

LUKA – Người đời ấy à? Họ sẽ tìm thấy! Ai đi tìm, người đó sẽ thấy. Ai tin tưởng hết lòng, người đó sẽ tìm thấy!

NATASHA – Giả như người ta tìm ra được cái gì... nghĩ ra được cái gì tốt đẹp hơn thì...

LUKA – Họ sẽ nghĩ ra được! Chỉ cần phải giúp đỡ họ, cháu gái ạ... phải tôn trọng...

NATASHA – Làm sao cháu có thể giúp đỡ được? Chính bản thân cháu... còn không ai giúp đỡ...

PEPEL (*quả quyết*). Thêm một lần nữa, anh lại nói với em thêm một lần nữa... Natasha ạ... Đây, trước mặt ông Luka đây, ông ấy biết hết mọi chuyện... Hãy đi... đi với anh!

NATASHA – Đi đâu cơ? Tới các nhà tù ư?

PEPEL – Anh đã nói rồi, anh sẽ bỏ nghề ăn cắp! Chúa chứng giám, anh sẽ bỏ! Anh đã nói là làm! Anh biết chứ... anh sẽ làm việc... Đây ông ấy nói, phải tự nguyện đi đến Siberia. Chúng ta sẽ đi tới đó chứ, nào? Em nghĩ xem, cuộc đời sẽ không hắt hủi anh chứ? Ôi Natasha! Anh biết, anh thấy hết đấy chứ!... Anh tự an ủi mình, rằng những người khác người ta ăn cắp còn nhiều hơn anh, thế mà họ vẫn sống danh giá... thế nhưng điều đó không giúp gì được anh! Điều đó... không phải vậy! Anh chẳng ân hận đâu... anh chẳng tin vào lương tâm... Nhưng anh chỉ cảm thấy một điều, rằng phải sống... khác đi! Phải sống tốt hơn! Phải sống sao cho mình có thể tôn trọng chính bản thân mình...

LUKA – Đúng đấy, con thân mến ạ! Cầu Chúa phù hộ cho con! Đúng đấy, con người cần phải tôn trọng bản thân mình...

PEPEL – Anh từ thuở nhỏ đã là thằng ăn cắp rồi... tất cả mọi người lúc nào cũng nói với anh: thằng Vaska ăn cắp, thằng Vaska con thằng ăn cắp! A ha, thế nào? Đây này, anh là thằng ăn cắp! Em có hiểu không, có khi vì sự độc ác mà anh thành thằng ăn cắp... anh thành thằng ăn cắp bởi vì không ai có thể nghĩ ra cái tên nào khác để đặt cho anh... Natasha, em hãy thử đặt tên cho anh thử xem, nào?

NATASHA (*buồn rầu*). Em chẳng tin lời nào của anh cả... Với lại hôm nay em thấy bất an lắm... tim cứ đau nhói lên... dường như em đang chờ đợi điều gì đó... Vô ích thôi, anh Vasily ạ, anh gọi chuyện đó hôm nay là vô ích thôi...

PEPEL – Thế thì khi nào? Có phải anh nói lần này là lần đầu đầu...

NATASHA – Cả chuyện em sẽ cùng anh ra đi ấy ư? Cơ mà... yêu anh... em cũng không yêu lắm. Có khi em thấy thích anh, mà có khi nhìn anh lại thấy phát buồn nôn... Rõ ràng là em không yêu anh... khi người ta yêu, người ta không nhìn thấy cái xấu ở người yêu... còn em thì em vẫn thấy...

PEPEL – Em sẽ yêu mà, đừng sợ! Anh sẽ dạy cho em cách có thể gần anh... chỉ cần em bằng lòng thôi! Hơn một năm nay anh ngắm nhìn em... anh thấy, em là cô gái nghiêm nghị... một cô gái tốt... một người đáng tin cậy. Anh đã rất yêu em!

Vasilisa ăn mặc đẹp để xuất hiện bên ô cửa sổ, đứng bên rèm cửa lắng nghe.

NATASHA – Thế đấy. Anh yêu em, còn chị gái em...

PEPEL (*bối rối*). Cô ta thì sao nào? Lại còn thiếu loại người như thế ư...

LUKA – Cháu... không sao đâu, cháu gái ạ! Không có bánh mì, người ta ăn rau muối khi bánh mì không có...

PEPEL (*cau có*). Em... hãy thương anh với! Anh sống chẳng ngọt bùi gì... một cuộc đời chó má – chẳng có mấy niềm vui... cứ như bị chìm trong

đằm lầy vậy... cứ bầu lầy cái gì cũng đều thấy thối rửa hết rồi... tất cả – không giữ nổi... Chị gái của em... anh nghĩ, cô ta... không phải như thế... Nếu như cô ta không tham tiền như thế, anh đã vì cô ta... mà làm tất cả!... Miễn là cô ta tất cả thuộc về anh... Nhưng cô ấy lại cần những cái khác nữa... cô ấy cần có tiền... cần có tự do... mà tự do là để cô ta ăn chơi dâm dăng. Cô ta không thể giúp đỡ anh được... Còn em, em như cái cây thông non, dâm thì đau, song lại giữ được.

LUKA – Cả lão cũng sẽ nói vậy, hãy đi với anh ta đi, đi đi cháu gái ạ! Anh ta là anh chàng được đấy! Chỉ cần cháu phải thường xuyên nhắc anh ta, rằng anh ta là chàng trai tốt, nghĩa là, để anh ta không quên điều đó ấy mà! Anh ta sẽ tin cháu... Chỉ cần cháu bảo: “Anh Vasya ơi, anh là một con người tốt, anh đừng quên nhé!”. Cháu nghĩ thử coi, cháu yêu, cháu còn đi đâu được nữa bây giờ? Chị gái cháu là con thú dữ... về cô ta, về chồng của cô ta chẳng còn gì để nói cả, lão chẳng còn lời nào tồi tệ hơn để nói... Rồi tất cả cuộc sống ở đây nữa... Cháu còn đi đâu được nữa? Còn chàng trai này, anh ta khỏe mạnh, vững vàng...

NATASHA – Chẳng có nơi nào mà đi... cháu biết rồi... cháu đã nghĩ rồi. Chỉ có điều... cháu chẳng tin vào ai... Còn đi, cháu chẳng có đường nào mà đi...

PEPEL – Còn một con đường... nhưng anh không cho phép em đi con đường đó đâu... Thà giết chết còn hơn...

NATASHA (*mỉm cười*). Đây... chưa phải là vợ anh, mà anh đã muốn giết chết em rồi.

PEPEL (*ôm lấy cô*). Hãy vứt bỏ đi, Natasha! Đẳng nào cũng thế mà!

NATASHA (*nép mình vào người Pepel*). Nhưng... em phải nói với anh một điều, anh Vasily ạ... em nói có Chúa chứng giám! Chỉ cần anh đánh em một lần thôi... hay là xúc phạm em... thì em, em không thương thân em đâu... em sẽ thất cổ chết... hoặc là...

PEPEL – Cứ để cho tay của anh bị liệt đi nếu như anh đụng vào em!

LUKA – Không sao đâu, đừng nghi ngờ gì nữa, cháu yêu ạ! Anh ấy cần có cháu hơn là cháu cần anh ấy...

VASILISA (*từ cửa sổ*). Gớm, người ta đính ước đấy! Khuyên răn với yêu đương!

NATASHA – Họ về rồi! Ôi trời ơi! Họ trông thấy rồi... ôi anh Vasily ơi!

PEPEL – Em sợ hãi cái gì nào? Bây giờ không ai có thể đụng tới em được!

VASILISA – Đừng sợ, Natasha! Hắn ta không đánh mày đâu... Hắn ta không thể đánh được, cũng chẳng thể yêu được đâu... tao biết mà!

LUKA (*nói nhỏ*). Ôi mụ đàn bà kia... con mụ dê tiện hiểm ác kia...

VASILISA – Hắn ta chỉ giỏi anh hùng ở đường mòn thôi...

KOSTYLEV (*ra*). Natashka! Mày đang làm gì ở đây đấy, cái con ăn bám kia? Mày lại ngồi đưa chuyện phải không? Than vãn về những người thân của mày chứ gì? Thế còn ấm Samovar đã đặt chưa? Bàn ăn đã dọn chưa?

NATASHA (*đi*). Nhưng anh chị bảo định đi nhà thờ kia mà...

KOSTYLEV – Chúng tao định đi đâu không phải là chuyện của mày! Việc của mày là làm những việc mà người ta giao cho mày!

PEPEL – Im đi lão kia! Cô ấy không phải là con hầu của lão nữa đâu... Natasha, em đừng đi... đừng phải làm gì hết!

NATASHA – Anh đừng có ra lệnh... hãy còn sớm mà! (*Bỏ đi.*)

PEPEL (*với Kostylev*). Các người rồi sẽ biết! Hành hạ con người ta... thế là đủ rồi đấy! Cô ấy bây giờ – là của tôi!

KOSTYLEV – Cửa ma...ày ấy à? Mày mua lúc nào vậy? Hết bao nhiêu tiền?

Vasilisa cười to.

LUKA – Vasya! Anh đi đi...

PEPEL – Các người chống mắt lên mà nhìn... vui vẻ đi! Rồi sẽ khóc cho mà xem!

VASILISA – Ôi, khủng khiếp quá! Ôi, tôi sợ quá!

LUKA – Vasily, anh đi đi! Anh không thấy à, mụ ta xúc xiêm anh... khích bác anh, anh hiểu không?

PEPEL – Ờ... à há! Nói dối... cô nói dối! Sẽ không có cái điều mà cô mong muốn đâu!

VASILISA – Và cả cái điều mà tôi không mong muốn cũng không có đâu, Vasya ạ!

PEPEL (*giơ nắm đấm dọa dẫm*). Để rồi xem!... (*Bỏ đi.*)

VASILISA – Để rồi tao cho chúng mày làm đám cưới! (*Biến khỏi ô cửa sổ.*)

KOSTYLEV (*lại gần Luka*). Thế nào, lão già?

LUKA – Không sao, ông bạn ạ!

KOSTYLEV – Thế... nghe nói lão sắp đi khỏi hả?

LUKA – Đã đến lúc rồi...

KOSTYLEV – Đi đâu?

LUKA – Đi đến bất cứ đâu mà mắt tôi nhìn thấy...

KOSTYLEV – Tức là đi lang thang hả... Lão hẳn là không thích sống êm ấm ở một chỗ nào đó phải không?

LUKA – Người ta bảo tảng đá nằm đó, thì nước không chảy được...

KOSTYLEV – Đó là tảng đá. Còn con người phải sống ở một chỗ... Không thể để cho con người sống giống như lũ gián được... muốn sống ở đâu thì bò vào chỗ đó. Con người phải được xác định bằng chỗ ở, chứ không phải lang thang vô nghĩa trên mặt đất được...

LUKA – Thế nếu như đối với ai đó mọi nơi đều là chốn của anh ta thì sao?

KOSTYLEV – Thế thì hẳn là kẻ lang thang... con người vô dụng... Phải làm sao cho con người mang lại lợi ích gì đó, phải làm sao cho anh ta làm việc...

LUKA – Ái chà!

KOSTYLEV – Chứ sao nữa?... Kẻ hành hương là ai nào? Người đi hành hương không giống như những người khác... Nếu như hẳn ta là kẻ hành hương đích thực... hẳn biết được cái gì đó... biết được cái gì đó xuẩn ngốc... chẳng cần thiết gì cho ai... thì có lẽ hẳn cũng biết cả sự thật ở đó... hừ, không phải sự thật nào cũng là cần thiết đâu... vậy đấy! Hẳn phải giữ sự thật đó cho mình – và im lặng! Nếu như hẳn là kẻ hành hương đích thực thì hẳn phải im lặng! Còn nếu hẳn nói, thì chẳng ai hiểu gì cả... Và hẳn ta không mong ước gì cả, không làm phiền ai cả, không khuấy động đời sống của người khác một cách vô ích... Người ta sống như thế nào thì mặc họ, không phải là việc của hẳn ta... Hẳn phải sống một cuộc sống thánh thiện... phải sống trong rừng... ở những chỗ khỉ ho cò gáy... không ai biết đến! Và không làm phiền ai, không phê phán ai... mà chỉ cầu nguyện... cho tất cả! Hẳn rời khỏi mọi bận rộn trần gian để làm điều đó... để cầu nguyện. Thế đấy...

Im lặng.

Còn lão... lão nào phải kẻ hành hương?... Lão chẳng có lấy tấm thẻ căn cước... Người tử tế là phải có thẻ căn cước... Tất cả những người tử tế đều

có thể căn cước hết... vậy đấy!

LUKA – Có những người thông thường, nhưng có những người khác nữa – những con người ra con người.

KOSTYLEV – Lão... thôi đừng lý sự nữa! Đừng có bày đặt đánh đổ... Tôi không ngu hơn lão đâu... Những con người thông thường với những con người ra con người, là cái gì vậy?

LUKA – Nào có câu đố nào đâu? Tôi nói có chỗ đất không gieo trồng được... và lại có chỗ đất rất màu mỡ... gieo gì lên đất đó cũng mọc ra cây tươi tốt... Là như thế đấy...

KOSTYLEV – Hừ, thế thì sao nào?

LUKA – Đấy chẳng hạn như... Giả dụ như chính Chúa nói với ông: “Mikhailo, hãy trở thành con người”, thì cũng chẳng xảy ra điều gì cả... ông là kẻ như thế nào thì vẫn là kẻ ấy thôi...

KOSTYLEV – Này... này thế lão có biết rằng vợ tôi có ông chú làm cảnh sát không? Và nếu như tôi...

VASILISA (*vào*). Ông Mikhail Ivanych ời, sang uống trà thôi.

KOSTYLEV (*với Luka*). Bảo cho lão biết nhá: Hãy cút đi! Cút ngay khỏi chỗ của lão đi!

VASILISA – Phải đấy, cuốn xéo đi lão già!... Cái lưỡi của lão quá dài rồi đấy... Hừ, ai mà biết được, có khi lão là thằng tù vượt ngục không chừng...

KOSTYLEV – Ngày hôm nay là lão phải biến khỏi nơi đây, nếu không thì tôi... coi chừng đấy!

LUKA – Ông gọi ông chú vợ chứ gì? Ông cứ gọi đi... Tóm được thằng tù vượt ngục... người ta có thể sẽ thưởng công cho ông cảnh sát đấy... khoảng ba xu...

BUBNOV (*trên ô cửa sổ*). Các người buôn bán cái gì đây? Cái gì giá ba xu vậy?

LUKA – Người ta đang dọa bán tôi đây...

VASILISA (*với chồng*). Ta đi thôi ông...

BUBNOV – Những ba xu cơ á? Hừ, lão già coi chừng đây... Chỉ cần một xu họ cũng bán đây...

KOSTYLEV (*với Bubnov*). Mày... cứ giương mắt ra mà nhìn đi, y như con ma xó trong góc bếp vậy! (*Đi về phía vợ.*)

VASILISA – Trên đời này sao lắm kẻ ngu tối thế không biết... với đủ loại trộm cắp nữa chứ!

LUKA – Chúc ông bà ăn ngon miệng.

VASILISA (*ngoái lại*). Coi chừng cái lưỡi của lão đây... đồ nắm độc! (*Đi vào cùng với chồng.*)

LUKA – Đêm nay tôi sẽ đi...

BUBNOV – Thế tốt hơn đây. Biết ra đi đúng lúc bao giờ cũng tốt hơn...

LUKA – Anh nói phải...

BUBNOV – Tôi biết mà. Tôi có lẽ đã thoát khỏi đi đày chỉ nhờ đã ra đi đúng lúc.

LUKA – Sao cơ?

BUBNOV – Thật đấy. Chuyện đó thế này: Vợ tôi lẳng nhăng với một tay thợ... Tay thợ đó phải cái cũng giỏi giang... hần rất khéo sơn phết cho lông mấy con chó thành lông gấu trúc, lông lũ mèo thì thành lông cầy-gu-ru... lông chuột xạ hương... và đủ thứ. Một tay khéo léo. Thế là mụ vợ tôi lẳng

những với hắn... và chúng gắn bó với nhau đến độ hoặc là chúng phải đầu độc tôi, hoặc chúng sẽ không sống nổi nữa. Tôi đã đánh vợ tôi, còn tay thợ đó đánh tôi. Đánh tôi rất dữ! Hắn giật đứt cả nửa bộ râu và đánh gãy xương sườn tôi. Còn tôi cũng điên tiết lên... có lần tôi dùng cái thước đo bằng sắt phang vào đầu vợ tôi... và nói chung là đánh nhau to lắm! Tuy nhiên, tôi thấy rằng chẳng làm gì nổi chúng... chúng toàn thắng tôi thôi! Và thế là tôi nghĩ đến chuyện giết vợ... suy nghĩ mãi! Nhưng rồi bỗng kịp thời tỉnh ngộ, và tôi bỏ đi...

LUKA – Thế lại tốt hơn đây! Cứ mặc kệ bọn chúng ở đó làm lông chó thành lông gấu trúc!...

BUBNOV – Chỉ có điều... cái xưởng thì mụ vợ giữ... còn tôi thì thành ra – như lão thấy đấy! Mặc dù, thật ra mà nói, rồi tôi cũng phá tan cái xưởng ấy vì rượu thôi... Tôi có tật nghiện rượu, lão có thấy không...

LUKA – Nghiện rượu ấy à? Ở phải!

BUBNOV – Nghiện kinh khủng! Tôi cứ rót rượu ra là uống suốt đến khi chỉ còn cái xác thôi... Với lại tôi còn lười nữa. Tôi chẳng thích làm việc.

Satin và Nghệ sĩ ra, vừa đi vừa tranh luận.

SATIN – Vớ vẩn! Anh chẳng đi đâu sất... toàn là chuyện quỷ quái. Ông già ơi, ông làm đau cả tai vì những chuyện vớ vẩn đó để làm gì vậy?

NGHỆ SĨ – Anh nói dối! Ông nội ơi, ông nói với anh ta là anh ta nói dối đi. Tôi sẽ đi! Hôm nay tôi đã làm việc, tôi quét đường... và không uống giọt vodka nào! Đấy bọn họ uống hết ba mươi xu rồi, còn tôi vẫn tỉnh táo!

SATIN – Vớ vẩn, tất cả mọi chuyện đó thật vớ vẩn! Đưa đây, tôi uống luôn cho... bằng không, tôi thua mất...

NGHỆ SĨ – Cuốn xéo đi! Cái này... là để đi đường!

LUKA (với *Satin*). Còn anh, vì cớ gì mà anh cản đường anh ta?

SATIN – “Hãy nói cho con đi hồi tiên ông, hồi người yêu của Chúa, cái gì sẽ xảy đến với đời con?” Chỉ khoác lác thôi người anh em ạ, tôi thì tôi số toẹt. Chưa phải mọi thứ đã hỏng hết cả đâu, ông nội ạ, trên đời này còn khối kẻ bịp bợm còn khôn hơn tôi!

LUKA – Anh vui tính quá.

BUBNOV – Nghệ sĩ! Lại đây nào!

Nghệ sĩ đến gần ô cửa sổ và ngồi xuống trước mặt Bubnov. Họ thăm thì trò chuyện.

SATIN – Người anh em ạ, tôi từng là chàng trai trẻ, hấp dẫn! Tôi còn nhớ rõ lắm! Một chàng trai cởi mở... nhảy múa rất tuyệt, đóng kịch trên sân khấu, thích pha trò... rất tuyệt!

LUKA – Thế rồi làm sao mà anh lại đi lạc khỏi con đường của mình vậy hở?

SATIN – Sao mà ông tò mò thế hả ông già? Mọi thứ ông đều muốn biết... để làm gì vậy?

LUKA – Tôi muốn hiểu sự đời... Tôi nhìn vào anh... mà không hiểu! Anh can đảm như thế... khôn ngoan... mà bỗng nhiên...

SATIN – Nhà tù, ông nội ạ! Tôi ngồi tù bốn năm bảy tháng... và sau khi ra tù thì chẳng còn đường nào đi nữa!

LUKA – Ô hô hô! Vì sao mà anh phải ngồi tù vậy?

SATIN – Vì cái thằng dê tiện... tôi giết chết một thằng dê tiện trong lúc nóng giận... Trong tù tôi còn học cách chơi bài nữa...

LUKA – Còn giết người, là do đàn bà à?

SATIN – Là vì đứa em gái của tôi... Mà thôi, ông đừng ám tôi nữa! Tôi không thích người ta tra khảo tôi... Với lại... mọi chuyện đó xảy ra lâu rồi...

Em gái tôi chết... đã chín năm rồi... Em tôi, người anh em ạ, nó là con người tuyệt vời lắm!

LUKA – Anh chịu đựng cuộc đời sao mà nhẹ nhàng! Thế mà cái anh chàng hồi nãy ở đây, cái anh thợ mộc ấy, anh ta rống lên mới ghê chứ... ôi chao ôi!

SATIN – Klesh ấy à?

LUKA – Anh ta đấy. Anh ta la lối: “Không có việc làm... không có cái gì sất!”

SATIN – Rồi anh ta sẽ quen thôi... Như tôi đây nào biết có việc gì để làm?

LUKA (*thì thầm*). Nhìn kia! Anh ta đang đến đó...

Klesh đi tới, chậm chạp, đầu cúi thấp.

SATIN – Nay anh chàng góa vợ! Sao mà buồn quá vậy? Nghĩ ngợi gì vậy?

KLESH – Tôi nghĩ... tôi sẽ làm gì bây giờ? Đồ lễ của tôi không còn nữa... cái đám ma nó ngốn hết cả rồi!

SATIN – Để tôi cho anh một lời khuyên: Đừng có làm gì cả! Quảng hết gánh lo đi!...

KLESH – Thôi được... anh nói đi... Tôi thấy xấu hổ trước mọi người...

SATIN – Quảng cái đó đi! Người ta không xấu hổ vì người ta phải sống khổ hơn con chó... Anh nghĩ mà coi, anh sẽ không làm việc, tôi cũng sẽ không làm việc... hàng trăm... hàng ngàn người nữa, tất cả – anh hiểu không? Tất cả vứt bỏ công việc! Không ai muốn làm gì cả, thì lúc đó cái gì sẽ xảy ra?

KLESH – Sẽ chết đói cả nút...

LUKA (*với Satin*). Anh nên mang những lời của anh cho những kẻ chạy đua... Có những người được gọi là kẻ chạy đua...

SATIN – Tôi biết... bọn họ không phải là những kẻ ngốc, ông nội ạ!

Từ cửa sổ nhà Kostylev vọng tới tiếng kêu la của Natasha: “Vì sao? Dừng lại đã... vì sa...ao?”

LUKA (*lo lắng*). Natasha ư? Cô ấy đang kêu la? Hả? Ôi chao ơi...

Trong căn hộ của Kostylev ồn ào, náo động, tiếng bát đĩa vỡ và tiếng Kostylev gầm rít chói tai: “A...a... đồ ngoại đạo... con mặt dày kia...”

VASILISA – Dừng lại... gượng đã... Để tôi cho nó... thế... thế...

NATASHA – Họ đánh người! Họ giết người...

SATIN (*hét vào trong cửa sổ*). Này các người ở trong kia!

LUKA (*đi qua đi lại*). Vasily... phải đi gọi Vaska... ôi trời ơi! Anh em ơi... các bạn ơi...

NGHỆ SĨ (*chạy vào*). Tôi đây... tôi đi gọi anh ta ngay đây...

BUBNOV – Bọn họ vẫn thường đánh cô ta như thế đấy.

SATIN – Nào đi, ông già... chúng ta sẽ ra làm chứng!

LUKA (*đi theo sau Satin*). Tôi mà làm chứng gì được! Đi đâu vậy... Gọi Vasily mau lên... ôi chao ơi!...

Tiếng động trong nhà Kostylev lắng xuống, có lẽ người ta chạy ra phòng ngoài. Nghe thấy tiếng hét của Kostylev “Đứng lại”. Tiếng cánh cửa đóng sầm,

giống như tiếng búa đập, cắt tất cả mọi sự ồn ào.

Trên sân khấu yên lặng. Trời nhập nhoạng tối.

KLESH (*thờ ơ ngồi kỳ cọ kỹ lưỡng đôi tay trên cổ xe trượt tuyết. Anh ta bắt đầu làm bầm gì đó không rõ trong miệng, rồi sau đó rõ hơn*). Làm sao nào?... Phải sống thôi... (*Nói to.*) Cần phải có chỗ trú thân... Hừ? Không có chỗ trú thân... thì chẳng có gì sất! Con người một thân một mình... có mỗi một mình... Chẳng ai giúp đỡ...

Chậm chạp bỏ đi, đầu cúi gục. Yên lặng khủng khiếp trong vài giây. Sau đó, đâu đó chỗ lối đi phát ra tiếng ồn ào, huyên náo. Những âm thanh càng lớn lên, càng gần hơn. Nghe rõ tiếng từng người.

VASILISA – Tôi là chị của nó! Buông ra...

KOSTYLEV – Mà có quyền gì hả?

VASILISA – Đồ tù khổ sai...

SATIN – Gọi Vaska đi!... nhanh lên... kìa Gù, đánh hấn ta đi!

Có tiếng còi của cảnh sát.

ANH NGƯỜI TATAR (*chạy ra, tay phải của anh ta quán băng*). Luật lệ ở đâu thế hả, sao lại giết người giữa ban ngày ban mặt thế này?

ANH GÙ (*theo sau anh ta là Medvedev*). Ê, để tôi cho hấn ta một cú nữa!

MEDVEDEV – Mà... sao mà dám đánh nhau hả?

ANH NGƯỜI TATAR – Còn ông? Nhiệm vụ của ông là cái gì hả?

MEDVEDEV (*đuổi theo anh phu khuân vác*). Đứng lại! Không tao thối còi...

KOSTYLEV (*chạy ra*). Abram! Tóm lấy... giữ lấy nó đi! Nó giết...

Kvashnya và Nastya từ trong dìu Natasha tả tơi đi ra. Satin theo sát gót họ, vừa đi vừa đẩy Vasilisa ra, thị đang vùng tay cố đánh cô em gái. Bên cạnh thị là Alyoshka nhảy chồm chồm như thằng điên,

huýt còi vào tai thị, la hét, rú rít.

Sau đó là vài bóng đàn ông và đàn bà rách rưới.

SATIN (*với Vasilisa*). Mụ đi đâu, đồ cú vọ chết tiệt kia...

VASILISA – Xéo đi, đồ tù khở sai! Chuyện của tao tao quyết... tao xé xác ra...

KVASHNYA (*đẩy Natasha ra xa*). Này chị Karpovna, đủ rồi đấy... phải biết ngượng chứ! Làm gì mà tàn ác quá vậy?

MEDVEDEV (*tóm lấy Satin*). À há... tóm được rồi!

SATIN – Gù! Dẫn cho chúng nó một trận đi! Vaska... Vaska!

Mọi người xô xát với nhau bên bức tường đỏ gần lối đi. Natasha được đưa sang phía bên phải và đặt ngồi xuống khúc gỗ.

PEPEL (*nhảy chồm từ trong ngõ hẻm ra, anh ta lặng lẽ bằng những động tác mạnh mẽ xô tất cả mọi người ra*). Đâu, Natasha đâu? Mày...

KOSTYLEV (*núp vào trong góc*). Abram, bắt lấy thằng Vaska... Anh em ơi, giúp tôi bắt lấy thằng Vaska với! Bắt lấy thằng ăn cắp... thằng ăn cướp...

PEPEL – Còn mày... thằng già dâm dăng! (*Vung mạnh tay đánh vào lão già. Kostylev ngã gục xuống, từ trong góc chỉ nhìn thấy nửa phần trên của thân hình lão. Pepel lao tới Natasha.*)

VASILISA – Đánh Vaska đi! Các bạn thân mến ơi... hãy đánh thằng ăn cắp đi!

MEDVEDEV (*hét lên với Satin*). Mày không được phép, đây là chuyện gia đình! Chúng nó là ruột thịt của nhau... còn mày là ai hả?

PEPEL – Sao... mụ ta đánh em bằng cái gì hả? Dao hả?

KVASHNYA – Nhìn đi, bọn chúng tàn ác làm sao! Dội nước sôi vào chân con bé...

NASTYA – Chúng đồ cả cái ấm Samovar...

ANH NGƯỜI TATAR – Có lẽ họ lỡ tay... cần phải biết chính xác... không nên nói linh tinh...

NATASHA (*gần như mê sảng*). Vasily... hãy mang em đi... hãy chôn em đi...

VASILISA – Ôi trời ơi! Trông kìa... nhìn kìa... ông ta chết rồi! Chúng nó giết chết rồi...

Mọi người bu lại quanh lối đi bên cạnh Kostylev. Bubnov lách ra khỏi đám đông lại gần Pepel.

BUBNOV (*nói nhỏ*). Vaska. Lão già... hình như... đã... rồi!

PEPEL (*nhìn anh ta như không hiểu gì*). Đi đi... đi gọi... phải đưa vào bệnh viện... để tôi tính với bọn chúng!

BUBNOV – Tôi bảo, lão già bị ai đó đánh ngã...

Tiếng động trên sân khấu tắt lặng, giống như đám lửa bị xối nước vào. Vang lên những giọng nói thì thào: “Không có lẽ?”, “S...ao?”, “Ta đi thôi, người anh em!”, “Ôi, quý thật!”, “Bây giờ... giữ lấy thân đấy!”, “Thôi chuồn thôi, trong khi cảnh sát chưa tới!”. Đám đông thưa dần. Bubnov và anh người Tatar bỏ đi. Nastya và Kvashnya lao tới xác của Kostylev.

VASILISA (*nhóm dậy từ dưới đất, gào lên bằng giọng đặc thắng*). Chúng nó giết chết rồi! Giết chết chồng tôi rồi... đấy ai đã giết đấy! Vaska giết! Tôi trông thấy rồi! Mọi người thân mến ơi, tôi đã nhìn thấy rồi! Thế nào hả, Vasya? Bớ cảnh sát!

PEPEL (*rời khỏi Natasha*). Buông ra! (*Nhìn lão già, với Vasilisa.*) Thế nào? mừng lắm hả? (*Lấy chân đạp vào cái xác.*) Lão nghèo rồi... đồ chó già! Đúng theo ý mẹ đấy... A... sao không bóp chết cả mẹ luôn đi? (*Lao tới Vasilisa.*)

Satin và anh Gù nhanh chóng giữ lấy anh ta. Vasilisa trốn ra ngoài con hẻm.

SATIN – Tỉnh trí lại đi!

ANH GÙ – P...rrr...! Chạy đi đâu vậy?

VASILISA (*xuất hiện*). Thế nào, Vasya, anh bạn thân mến? Làm sao mà anh thoát khỏi được số phận... Cảnh sát! Abram... huýt còi đi!

MEDVEDEV – Chúng nó lấy mất cái còi rồi, đồ quý...

ALYOSHKA – Đây nó đây! (*Huýt còi.*)

Medvedev chạy theo anh ta.

SATIN (*kéo Pepel lại gần Natasha*). Vaska, đừng sợ! Giết người trong cuộc ẩu đả... đó là chuyện vặt! Tôi chẳng đáng là bao đâu...

VASILISA – Giữ lấy Vaska! Hắn giết người... tôi trông thấy!

SATIN – Tôi cũng đã ba lần đánh lão già... Lão đáng phải chịu nhiều hơn thế! Cứ gọi tôi làm nhân chứng đi, Vaska ạ...

PEPEL – Tôi không cần phải bào chữa... Tôi phải treo cổ con mụ Vasilisa lên... tôi sẽ treo cổ mụ! Mụ ta muốn như thế đấy... Mụ ta đã xúi tôi giết chồng của mụ... mụ đã xúi bậy tôi!

NATASHA (*bỗng nhiên nói to*). A a... tôi hiểu ra rồi!... Thế đấy phải không Vasily? Các người tử tế quá nhỉ! Bọn họ là một giuộc cả! Chị gái tôi và anh ta... bọn họ là một giuộc với nhau! Bọn họ dựng lên tất cả mọi chuyện! Phải thế không, Vasily?... Vì thế mà vừa nãy anh đã nói với tôi... để cho chị ta nghe thấy hết? Các người tử tế quá! Chị ta là tình nhân của anh ta... các người biết hết... họ biết hết... họ cùng một giuộc! Chị ta... là chị ta xúi anh ta giết chồng mình... chồng chị ta làm phiền họ... cả tôi, tôi cũng làm phiền họ... Thế đấy, họ đã đánh què chân tôi...

PEPEL – Natasha! Kìa em... kìa em?!

SATIN – Thế đấy... đồ quỷ!

VASILISA – Nói dối! Con bé nó nói dối... tôi... Anh ta, Vaska, anh ta giết người!

NATASHA – Bọn họ là một giuộc cả! Các người chết đi cho rồi! Cả hai người...

SATIN – Hừ, trò chơi!... Giữ lấy thân đi, Vasily. Người ta sẽ dìm chết anh!

ANH GÙ – Không thể nào hiểu nổi!... Ôi chao...

PEPEL – Natasha! Không lẽ em... nói thật đó sao? Không lẽ em tin rằng anh... với mẹ ta...

SATIN – Natasha à, cô... hãy cố hiểu cho!

VASILISA (*trong cơn hém*). Chúng giết chồng tôi rồi... trời cao đất dày ơi... Vaska Pepel... thằng kẻ cắp... nó đã giết... ngài cảnh sát trưởng ơi! Tôi đã trông thấy... mọi người đều trông thấy...

NATASHA (*lăn lộn gần như điên loạn*). Những người tử tế... chị gái tôi và Vaska đã giết! Cảnh sát ơi, hãy nghe đây... Đấy chị ta, chị gái của tôi, đã bảo ban... đã dụ dỗ... nhân tình của mình... đày anh ta, đồ đê tiện! Họ đã giết người! Hãy bắt họ đi đi... xử tội họ đi... Bắt cả tôi nữa... nhốt cả tôi vào tù nữa! Vì Chúa... bắt cả tôi vào tù nữa!...

Màn hạ

HỒI 4

Cảnh giống ở Hồi 1, nhưng không còn phòng của Pepel, các vách ngăn gãy đổ. Và trên chỗ Klesh ngồi không có cái đe. Trong góc, nơi trước kia là phòng của Pepel, anh chàng người Tatar đang nằm, thi thoảng lại cựa quậy và rên rỉ. Klesh ngồi bên bàn đang chữa chiếc đàn gió, chốc chốc lại thử các phím đàn. Góc bên kia bàn là Satin, Nam tước và Nastya. Trước mặt họ là chai rượu vodka, ba chai bia, một khúc bánh mì đen to. Nghệ sĩ cựa quậy và ho sù sụ trên nóc lò sưởi. Trời tối, sân khấu được chiếu sáng bởi ngọn đèn đặt phía trước cái bàn. Ở ngoài sân gió đang thổi.

KLESH – Chà... đúng vào lúc nhón nháo đó thì lão ta chuồn mất...

NAM TƯỚC – Biến khỏi mắt cảnh sát... hệt như khói chạy khỏi lửa...

SATIN – Những kẻ tội lỗi vẫn trốn khỏi mắt thần linh theo kiểu đó đấy!

NASTYA – Ông lão là người tử tế!... Còn các anh... chẳng phải là con người nữa... các anh là đồ sắt rỉ!

NAM TUỐC (*uống*). Chúc sức khỏe, thưa cô nương!

SATIN – Ông già thật kỳ lạ... Chà! Đây, Nastenka phải lòng ông ta rồi đây...

NASTYA – Ừ thì phải lòng đây... và yêu đây! Chính thế! Ông ấy nhìn thấy hết mọi thứ... hiểu hết mọi thứ...

SATIN (*cười*). Và nói chung... là mềm nhũn đối với nhiều người, những người móm ấy.

NAM TUỐC (*cười*). Giống như thứ cao để dán những chỗ sưng tấy ấy.

KLESH – Ông ta... là người hay thương xót... Còn các anh thì... chẳng có lấy chút lòng thương...

SATIN – Nếu người ta thương hại anh thì có lợi gì cho anh nào?

KLESH – Anh là người có thể... không phải có thể thương hại đâu... anh biết cách không làm xúc phạm...

ANH NGƯỜI TATAR (*ngồi xuống phản và đóng đưa qua lại cánh tay to lớn như đóng đưa một đứa trẻ*). Ông già là người tốt... ông ấy có đạo luật trong lòng. Ai mà trong lòng có đạo luật thì là người tốt! Ai mà đánh mất đạo luật thì là người hỏng rồi...

NAM TUỐC – Đó là cái đạo luật nào vậy, hả công tước?

ANH NGƯỜI TATAR – Đó là... Các loại khác nhau... Anh có biết cái đạo...

NAM TUỐC – Nói tiếp đi!

ANH NGƯỜI TATAR – Không xúc phạm người khác – đó là đạo luật!

SATIN – Đó là “Điều luật về phạt tội hình sự và cải tạo”...

NAM TUỐC – Và còn “Điều lệ về các hình phạt do các quan tòa của thế giới đưa ra” nữa chứ...

ANH NGƯỜI TATAR – Đó gọi là Coran... Coran của anh là đạo luật... Linh hồn – cũng là Coran... phải!

KLESH (*thử đàn*). Vẫn rè, quý thật!... Còn công tước nói phải đấy... cần phải sống theo đạo luật... theo Phúc Âm...

SATIN – Thì sống đi...

NAM TUỐC – Cứ thử đi...

ANH NGƯỜI TATAR – Thánh Mohamet đưa ra kinh Coran, nói: “Đây là đạo luật! Hãy làm theo những điều ghi trong đó!”. Sau này sẽ đến lúc Coran không còn là đủ nữa... thì thời gian sẽ cho ra đạo luật của mình, đạo luật mới... Thời nào cũng có đạo luật của mình cả...

SATIN – Hừ phải rồi... đến lúc đưa ra “Điều luật về các hình phạt”... Một đạo luật thật hà khắc vào... anh sẽ chẳng chịu nổi đâu!

NASTYA (*đập đập ly xuống bàn*). Vì sao... vì sao mà tôi lại sống ở đây... với các người cơ chứ? Tôi sẽ bỏ đi... sẽ đi đến một nơi nào đó... đến tận cùng thế giới!

NAM TUỐC – Đi chân không hả cô nương?

NASTYA – Chân không! Tôi sẽ bò bằng bốn chân!

NAM TUỐC – Trông sẽ ra làm sao hử cô... nếu cô bò bằng bốn chân...

NASTYA – Ừ đấy, và tôi sẽ bò! Chỉ miễn sao tôi không phải nhìn thấy cái mặt mo của anh thôi... Ôi, tôi gớm tất cả mọi thứ rồi! Tất cả cuộc đời... tất cả mọi người!...

SATIN – Nếu cô đi nhớ dẫn theo anh chàng Nghệ sĩ nữa nhé... Anh ta cũng đang chuẩn bị đi đến đó đấy... anh ta được biết rằng cách tận cùng thế

giới độ nửa dặm có nơi chữa bệnh cho các cơ thí...

NGHỆ SĨ (*nhỏm dậy trên lò sưởi*). Các cơ thể, đồ ngu ạ!

SATIN – Cho các cơ thí bị rượu đầu độc...

NGHỆ SĨ – Đúng đây! Chàng sẽ đi! Chàng sẽ ra đi... các người sẽ thấy!

NAM TUỐC – Chàng là ai, thưa ngài?

NGHỆ SĨ – Là tôi.

NAM TUỐC – Merci, kẻ phụng sự nữ thần... gọi tên là gì nhỉ? Cái bà nữ thần của kịch, của bi kịch ấy... người ta gọi bà ta là gì?

NGHỆ SĨ – Là Nàng Thơ, đồ ngu ạ! Không phải là nữ thần, mà là Nàng Thơ!

SATIN – Lachesis... Hera... Aphrodite... Atropos^[40]... có quỷ mới hiểu đó là cái gì! Tất cả là do ông già... đã nặn hấn ta thành ra thế đấy, anh có hiểu không hả Nam tước?

NAM TUỐC – Ông già ngu ngốc...

NGHỆ SĨ – Bọn ngu muội! Bọn dã man! Hỡi thần Melpomene! Thật là lũ người không tim. Các người rồi sẽ thấy – chàng sẽ ra đi! “Các người cứ phỉ nhổ ra đi, hỡi những bộ óc u ám kia ơi”... thơ của Béranger đấy... Phải! Chàng sẽ tìm thấy cho mình cái chốn, nơi không có... không có...

NAM TUỐC – Không có cái gì hả, thưa ngài?

NGHỆ SĨ – Chà! Không có gì cả! “Hố sâu đó... sẽ là mồ chôn tôi... tôi đang chết, yếu ớt, đơn côi!” Các người sống để làm gì vậy? Để làm gì?

NAM TUỐC – Này anh! Thiên tài và phóng dăng! Đừng có kêu réo nữa!

NGHỆ SĨ – Anh nói láo! Tôi cứ kêu réo đấy!

NASTYA (*nhắc đầu lên khỏi bàn, dang hai tay*). Cứ kêu đi! Cứ để cho bọn họ phải nghe!

NAM TUỐC – Thế nghĩa là sao thừa cô nương?

SATIN – Kệ họ đi, Nam tước! Quỷ tha ma bắt các người!... Cứ kệ họ la hét... kệ cho họ bóp vỡ đầu mình ra... mặc kệ họ! Có ý cả đấy! Đừng có làm phiền người khác, như ông già đã nói... Hừ lão ấy đã muối chúng ta thành dưa chua cả rồi...

KLESH – Lão rủ rê mọi người đi đến nơi nào đó... thế nhưng bản thân lão lại chẳng chịu đi đường...

NAM TUỐC – Ông già đó là kẻ bịp bợm...

NASTYA – Nói láo! Chính anh mới là thằng bịp ấy!

NAM TUỐC – Suyt, im nào, cô nương!

KLESH – Lão ta không thích sự thật... Lão cố chống lại sự thật... mà cũng phải như thế! Sự thật là như thế nào ở đây?... Đây như ngài công tước kia... cánh tay bị đè nát lúc đang làm việc... phải cưa đi mất, đây thấy chưa... sự thật đấy!

SATIN (*đấm tay xuống bàn*). Im mồm đi! Các người, tất cả các người đều là đồ súc sinh! Đồ ngu xuẩn... đừng có nói về lão già nữa! (*Bình tĩnh hơn*.) Còn anh, Nam tước ạ, anh là kẻ tồi nhất! Anh chẳng hiểu mô tê gì hết... mà lại còn nói láo! Lão già không phải là kẻ bịp bợm! Sự thật là cái gì hả? Con người – đó là sự thật. Lão ấy hiểu điều đó, còn các người thì không! Các người ngu như bò ấy... Tôi hiểu lão già... Phải! Lão nói dối... nhưng đó là vì lão thương hại các người, quỷ tha ma bắt các người đi! Có nhiều người nói dối vì lòng thương hại đối với người thân... tôi biết, tôi từng đọc trong sách! Người ta nói dối rất hay, rất cảm động! Có sự lừa dối an ủi người ta, hòa giải người ta... Sự lừa dối bào chữa cho cái khối nặng đã đè nát cánh tay người công nhân... và buộc tội những người chết vì đói... Tôi biết sự lừa dối! Ai yếu đuối... và ai sống bằng cách hút máu của người

khác, những kẻ đó cần sự lừa dối... người này cần nó nâng đỡ, kẻ kia cần nó để che giấu... Còn ai làm chủ bản thân mình... người nào biết tự lập và không ăn bám người khác thì cần gì đến cái sự lừa dối đó? Sự lừa dối là tôn giáo của những kẻ nô lệ và của bọn chủ nô... Còn sự thật là chúa tể của con người tự do!

NAM TUỐC – Hoan hô! Nói hay lắm! Tôi tán thành! Anh nói... như một người đang hoàng tử tể vậy!

SATIN – Tại sao đôi lúc thằng bip bọm lại không được nói năng tử tế, khi mà những kẻ tử tế vẫn nói năng như lũ bip bọm? Phải... tôi đã quên đi rất nhiều điều, nhưng tôi vẫn còn biết được cái gì đó! Lão già ấy, lão là người thông minh!... Lão tác động đến tôi giống như chất acid tác động lên đồng xu cũ rỉ vậy... Nào hãy uống vì sức khỏe của lão... Rót đi nào...

Nastya rót một ly bia và đưa cho Satin.

SATIN (*cười khẩy*). Lão già nhìn mọi thứ đều bằng con mắt của mình. Có lần tôi hỏi lão: “Ông nội ơi, tại sao người ta lại phải sống?”. (*Cố gắng bắt chước giọng nói và động tác của Luka.*) “Người ta sống để thành người tốt hơn, con thân mến ạ! Chẳng hạn như những người thợ mộc sống và chỉ có thể thôi thì sẽ là bọn người bỏ đi... Thế nhưng trong số họ lại sinh ra một anh chàng thợ mộc chưa ai từng thấy trên đời... hơn hẳn mọi người, không có ai bằng được anh ta cả. Anh ta thành tấm gương sáng của thợ mộc... và thế là mọi chuyện tiến triển lên phía trước hàng hai chục năm... Với những người khác cũng như thế... thợ mộc... thợ đóng giày và mọi loại thợ khác... cả nông dân nữa... và thậm chí cả các ông chủ – tất cả đều sống để thành người tốt đẹp hơn! Ai cũng nghĩ là mình sống vì bản thân mình, thế mà hóa ra lại sống để thành người tốt đẹp hơn! Đến một trăm năm nữa... và có khi còn lâu hơn thế nữa, con người vẫn sống để trở thành con người tốt đẹp hơn!”

Nastya chăm chăm nhìn vào mặt Satin. Klesh ngừng tay chữa đàn và cũng lắng nghe. Nam tước cúi thấp đầu, khe khẽ gõ các ngón tay xuống

bàn. Nghệ sĩ đã tụt khỏi lò sưởi và đang định trèo lên phản một cách cẩn trọng.

SATIN – “Tất cả, con thân mến ạ, tất cả đều sống để thành người tốt hơn! Bởi vậy nên phải kính trọng con người... dù rằng ta chưa biết anh ta là ai, sinh ra để làm gì và anh ta có thể làm được cái gì... biết đâu anh ta sinh ra cho hạnh phúc của ta... để đem lại lợi ích cho ta thì sao?... Đặc biệt phải kính trọng trẻ nhỏ... lũ nhóc con ấy! Bọn trẻ cần được tự do! Đừng có làm phiền cuộc sống của trẻ con... Hãy tôn trọng trẻ con!” (*Khẽ cười.*)

Im lặng.

NAM TUỐC (*trầm tư*). Ừ...m, phải... để thành người tốt đẹp hơn ư? Chuyện này làm tôi nhớ đến gia tộc của tôi... Một gia tộc lâu đời... từ thời nữ hoàng Ekaterina... những người quý tộc... những chiến binh!... Họ vốn xuất thân từ xứ Pháp... Họ phục vụ và được cất nhắc ngày càng cao... Đến thời hoàng đế Nikolai đệ nhất, ông nội tôi là Gustav Debil... đã nắm chức vụ cao lắm... Giàu có... hàng trăm nông nô... ngựa... đầu bếp...

NASTYA – Anh chỉ bịa thôi! Làm gì có chuyện đó!

NAM TUỐC (*chồm lên*). Cái gì? Nào... tiếp đi?!

NASTYA – Chẳng hề có những chuyện đó!

NAM TUỐC (*hét*). Có nhà ở Moskva! Có nhà ở Petersburg! Có xe ngựa... những cỗ xe ngựa có gắn gia huy!

Klesh cầm lấy cây đàn, đứng dậy lánh ra góc,

rồi theo dõi câu chuyện từ xa.

NASTYA – Không có!

NAM TUỐC – Im đi! Tôi bảo... có hàng chục người hầu!...

NASTYA (*khoái chí*). Khô...ông có!

NAM TUỐC – Tôi sẽ giết chết cô!

NASTYA (*chuẩn bị bỏ chạy*). Không có xe ngựa!

SATIN – Thôi đi, Nastya! Đừng có chọc tức anh ta...

NAM TUỐC – Gươm đã... cô, đồ giẻ rách kia! Ông nội tôi...

NASTYA – Chẳng có ông nội nào cả? Chẳng có cái gì sắt!

Satin cười to.

NAM TUỐC (*mặt vì giận bèn ngồi xuống ghế*). Satin, anh hãy nói cho cô ta nghe đi... Cả anh cũng cười à? Anh cũng không tin tôi à? (*Kêu lên vì tuyệt vọng, hai tay đập xuống bàn.*) Có mà, quỷ bắt các người đi!

NASTYA (*đắc thắng*) A... a, rống lên rồi phải không? Đã hiểu người ta khi bị kẻ khác không tin mình là như thế nào rồi chứ hả?

KLESH (*quay trở lại bàn*). Tôi đã nghĩ là sẽ có cuộc ẩu đả diễn ra đấy...

ANH NGƯỜI TATAR – Ôi chao, các người thật ngu xuẩn! Thật tệ quá!

NAM TUỐC – Tôi... không cho phép ai chế giễu tôi! Tôi có bằng chứng... có các giấy tờ, quý ạ!

SATIN – Vứt chúng đi! Và anh cũng nên quên những cái xe ngựa của ông nội anh đi... anh chẳng đi đâu được trong cái xe hời hợt xưa đó đâu...

NAM TUỐC – Thế nhưng sao cô ta dám!

NASTYA – Các người nói đi! Tôi dám đấy!

SATIN – Anh xem, cô ta dám đấy! Cô ta có thua gì anh đâu, mặc dù hồi xưa có lẽ cô ta không những không có xe ngựa, không có ông nội, mà thậm chí không có cả mẹ cha...

NAM TUỐC (*dịu xuống*). Quỷ tha ma bắt anh đi... anh... biết cách bình tĩnh tranh luận... Còn tôi... hình như tôi chẳng có ý chí gì cả...

SATIN – Thì anh đi tìm nó đi. Nó là thứ có ích lắm đấy...

Im lặng.

SATIN – Nastya! Cô có vào bệnh viện không?

NASTYA – Để làm gì?

SATIN – Thăm Natasha?

NASTYA – Thôi đủ rồi! Cô ấy ra viện từ lâu rồi... ra viện và biến mất, chẳng biết cô ấy ở đâu cả...

SATIN – Nghĩa là cô ta đã đi hẩn rồi...

KLESH – Không hiểu ai sẽ bỏ tù được ai nhỉ? Vaska bỏ tù Vasilisa hay Vasilisa bỏ tù Vaska nhỉ?

NASTYA – Vasilisa sẽ thoát, mục ấy ma lạnh lắm. Còn Vaska thế nào cũng sẽ bị đi đày khổ sai...

SATIN – Giết người khi đánh lộn thì chỉ bị tù thôi...

NASTYA – Thật tiếc. Lẽ ra phải đày... Tất cả các người lẽ ra phải đày khổ sai hết... phải quét sạch các người xuống cái hồ nào đó như quét rác vậy!

SATIN (*ngạc nhiên*). Cô làm sao vậy? Điên à?

NAM TUỐC – Để tôi cho cô ta một bạt tai... vì cái tội láo toét!

NASTYA – Cứ thử đi! Thử đụng vào tôi xem!

NAM TUỐC – Tôi sẽ thử đây!

SATIN – Thôi đi! Đừng có đụng vào... đừng có xúc phạm con người! Không sao xua được... cái lão già đó ra khỏi đầu! (*Cười to.*) Đừng xúc phạm con người!... Còn nếu như người ta xúc phạm tôi một lần cho cả một đời, thì tôi phải làm sao? Tha thứ ư? Chẳng có gì để tha thứ. Chẳng có ai để tha thứ...

NAM TUỐC (*với Nastya*). Cô cần phải hiểu là tôi không thêm đếm xỉa đến cô đâu! Cô là... đồ hạ tiện!

NASTYA – Ái chà, đồ bất hạnh kia! Thế mà anh... anh sống bám lấy tôi như con sâu bám lấy quả táo ấy!

Đám đàn ông đồng thanh cười ô.

KLESH – Ôi... đồ ngốc! Quả táo!

NAM TUỐC – Không nên... giận dữ thế... đồ khờ ạ!

NASTYA – Các người cười à? Các người nói láo! Các người chẳng có gì đáng để cười cả!

NGHỆ SĨ (*buồn bã*). Dẫn cho chúng nó một trận đi!

NASTYA – Nếu như mà tôi có thể... tôi đã cho các người... (*Nhặt trên bàn một cái tách và ném xuống đất.*) Như thế này này!

ANH NGƯỜI TATAR – Việc gì mà lại ném vỡ tách như vậy? Ôi... cái con ngu kia!...

NAM TUỐC (*đứng dậy*). Không, bây giờ tôi sẽ dạy cho cô ta cách xử sự như thế nào!

NASTYA (*bỏ chạy*). Quỷ bắt các người đi!

SATIN (*nói với theo*). Thôi đủ rồi! Cô sợ ai vậy? Rốt cuộc là chuyện gì vậy?

NASTYA – Lũ chó sói! (*Chạy đi.*) Sao cho các người chết hết đi, đồ chó sói!

NGHỆ SĨ (*buồn bã*). Amen!

ANH NGƯỜI TATAR – U... u...! Đàn bà dữ quá, đàn bà Nga dữ quá! Đàn bà Tatar không thể đâu! Đàn bà Tatar biết đạo luật!

KLESH – Cô ta thì phải đánh cho một trận mới chừa...

NAM TƯỚNG – Cái đồ hạ tiện!

KLESH (*thở dài*). Xong rồi! Thế mà chủ của nó vẫn chưa thấy đâu... Cái thằng cứ giục cuồng cả lên...

SATIN – Bây giờ thì uống đi!

KLESH – Cảm ơn! Vâng cũng đến lúc làm một ly rồi...

SATIN – Anh quen với chúng tôi rồi chứ?

KLESH (*uống cạn, đi về phía cái giường trong góc*). Không sao... Đâu cũng là người cả... Đầu tiên không nhìn thấy điều đó, nhưng sau nhìn lại, hóa ra ai cũng là người cả... không sao!

Anh người Tatar trải cái gì đó lên phản, quỳ xuống và cầu nguyện.

NAM TƯỚNG (*chỉ người Tatar cho Satin*). Nhìn kìa!

SATIN – Thôi đi! Anh ta là chàng trai tử tế... đừng làm phiền anh ta! (*Cười to.*) Tôi hôm nay tốt quá... quỷ mới biết tại sao!...

NAM TUỐC – Anh lúc nào cũng tốt khi uống vào... Và thông minh nữa...

SATIN – Khi nào tôi say, tôi thích tất cả mọi thứ. Ừ phải, anh ta cầu nguyện à? Tuyệt lắm! Con người có thể tin hay không tin, đó là việc của anh ta! Con người là tự do... anh ta tự mình phải trả cho tất cả: cho đức tin, cho sự không tin, cho tình yêu, cho trí tuệ – con người phải tự trả cho tất cả, và có thể thì anh ta mới tự do! Con người – đó là sự thật! Con người là gì?... Đó không phải là anh, không phải là tôi, không phải là bọn họ... không phải! Đó là anh, tôi, bọn họ, ông già, Napoléon, Mohamet... tất cả vào làm một! (*Dùng ngón tay phác lên không khí hình con người.*) Anh hiểu chứ? Đó là cái rất vĩ đại! Trong đó là tất cả mọi khởi thủy và kết cục... Tất cả đều ở trong con người, tất cả đều là vì con người! Tồn tại chỉ có một mình con người, tất cả những cái còn lại đều là công việc của đôi tay và khối óc con người! Con - người! Đó là điều rất tuyệt diệu! Điều ấy vang lên... rất tự hào! Con - người! Cần phải tôn trọng con người! Không được thương xót... không được hạ thấp con người bằng cách thương hại anh ta... phải tôn trọng! Nào Nam tước, hãy uống vì con người nào! (*Đứng dậy.*) Thật hay khi cảm thấy mình là con người!... Tôi – một thằng tù, một tên giết người, một thằng lừa bịp... Hừ, một tên ăn cắp nữa... người ta vừa tránh tôi vừa trông chừng tôi... và thường nói với tôi: “Đồ dê tiện! Đồ lừa bịp! Hãy làm việc đi”. Làm việc ư? Để làm gì? Để được no bụng ư? (*Cười to.*) Tôi luôn coi thường những kẻ nào quá quan tâm đến việc lo cho cái bụng... Vấn đề không phải ở đó, Nam tước ạ! Vấn đề không phải ở đó! Con người đứng cao hơn! Con người đứng cao hơn chuyện no cơm ấm bụng!...

NAM TUỐC (*lắc đầu*). Anh lý sự như thế... Đó là điều tốt... điều đó chắc hẳn làm ấm lòng... Tôi không có được cái đó... tôi không làm được như thế! (*Ngó quanh và thận trọng nói nhỏ.*) Người anh em ạ, tôi... đôi khi rất sợ, anh hiểu không? Tôi sợ lắm... Bởi vì cái gì sẽ đến tiếp sau đó?

SATIN (*đi lại*). Chuyện vớ vẩn! Con người thì phải sợ ai kia chứ?

NAM TUỐC – Anh biết không... từ khi mà tôi bắt đầu biết nhớ... trong đầu tôi cứ có một lớp sương mù nào đó. Tôi chưa bao giờ hiểu được điều gì

cả. Tôi... cảm thấy lúng túng... tôi cảm tưởng rằng cả đời tôi chỉ toàn thay đổi quần áo... mà để làm gì? Tôi không hiểu! Tôi từng đi học, mặc đồng phục của sinh viên quý tộc... nhưng học để làm gì? Tôi chẳng nhớ... Tôi cưới vợ, mặc áo đuôi tôm, sau đó mặc áo choàng trong nhà... còn lấy mẹ vợ tôi để làm gì? Tôi không hiểu... Tôi đã trải qua đủ thứ, từng mặc cái áo vét nào đó màu xám và cái quần màu hung... thế mà tôi bị phá sản thế nào? Tôi cũng chẳng biết nữa... Tôi làm việc ở phòng ngân khố... mặc chế phục, áo khoác có đính phù hiệu... tôi tiêu mất tiền công, người ta mặc cho tôi bộ quần áo tù... sau đó, tôi mặc cái bộ đồ này đây... Và thế là hết... cứ như trong giấc mơ ấy... phải không? Chuyện đấy có... buồn cười không?

SATIN – Không buồn cười lắm... Xuân ngọc thì đúng hơn...

NAM TUỐC – Phải... cả tôi cũng nghĩ rằng chuyện đó là ngu xuẩn... Nhưng... thế thì tôi sinh ra để làm gì cơ chứ... hả?

SATIN (*cười*). Có lẽ... con người sinh ra để cho điều tốt đẹp hơn! (*Lắc đầu.*) Như thế... hay đây!

NAM TUỐC – Cái cô đó... Nastya!... Cô ta chạy... đi đâu mất rồi? Tôi đi đây, đi tìm xem... cô ta đâu? Dù sao thì... cô ta... (*Bỏ đi.*)

Im lặng.

NGHỆ SĨ – Anh Tatar ơi!

Im lặng.

Công tước ơi!

Anh người Tatar quay đầu lại.

NGHỆ SĨ – Cầu nguyện... cho tôi với...

ANH NGƯỜI TATAR – Cái gì cơ?

NGHỆ SĨ (*nói nhỏ hơn*). Cầu nguyện... cho tôi với!...

ANH NGƯỜI TATAR (*im lặng một lúc*). Anh đi mà cầu nguyện lấy...

NGHỆ SĨ (*nhANH NHẸN TỤT KHỎI LÒ SƯỜI, ĐẾN GẦN CHIẾC BÀN, TAY RUN RẮY RÓT RƯỢU, UỐNG VÀ ĐI GẦN NHƯ CHẠY RA PHÒNG NGOÀI*). Chàng đã ra đi!

SATIN – Ê này, chạy đi đâu đó? (*Huýt gió.*)

Medvedev, mặc áo khoác bông của phụ nữ,

và Bubnov ra; cả hai đều mới uống rượu

nhưng chưa say lắm. Bubnov một tay cầm xâu bánh mì vòng, tay kia là vài con cá vobla,

dưới nách kẹp chai rượu vodka,

còn trong túi là một chai khác.

MEDVEDEV – Lạc đà giống như con lừa ấy! Có điều không có tai...

BUBNOV – Thôi đi, chính anh mới giống con lừa ấy.

MEDVEDEV – Lạc đà hầu như không có tai... nó nghe bằng mũi...

BUBNOV (*với Satin*). Này anh bạn! Tôi tìm anh khắp các quán rượu! Cầm lấy chai rượu đi, tay tôi bận hết rồi!

SATIN – Anh đặt lũ bánh vòng xuống bàn thì sẽ rảnh được một tay...

BUBNOV – Phải đấy! Ông thấy chưa, cái đồ ngu si này, thấy anh ta không, thông minh như thế chứ!

MEDVEDEV – Cái lũ trộm cướp ấy đưa nào chẳng thông minh... tôi biết! Chúng không thể sống thiếu trí khôn được. Người tử tế – anh ta có thể ngu ngốc tử tế, còn kẻ xấu nhất định phải có trí khôn. Còn về lạc đà anh nói sai rồi... lạc đà là cái giống để cười... không có sừng... răng cũng chẳng có...

BUBNOV – Mọi người đâu cả rồi? Tại sao chẳng có ai ở đây vậy? Ê, xuống đi... tôi sẽ chiêu đãi! Ai ở trong góc đó vậy?

SATIN – Anh chưa sạch túi đấy chứ? Đồ bù nhìn!

BUBNOV – Sắp rồi! Lần này tôi dốc hết vốn liếng mà... Gù ơi! Thăng Gù đâu rồi?

KLESH (*lại gần bàn*). Không có hân ở đây...

BUBNOV – U-u-rrr! Đồ chó kia! B-rrr-yu, brlyu, brlyu! Đồ gà tây! Đừng có sủa, đừng rú rít lên thế! Uống đi, chơi đi, đừng có ghếch mũi lên thế... Tôi đãi tất cả! Tôi thích đãi, người anh em ạ! Giá mà tôi giàu... tôi sẽ xây một quán rượu miễn phí! Lạy Chúa! Sao cho có cả nhạc và cả dàn đồng ca... Các người tha hồ tới, uống, ăn, nghe hát... giải tỏa cái tâm hồn! Hỡi kẻ nghèo khó, hãy chạy mau tới quán miễn phí của tôi! Satin! Tôi sẽ... sẽ cho anh... lấy một nửa số vốn của tôi! Thế đấy!

SATIN – Đưa ngay cho tôi tất cả bây giờ đi...

BUBNOV – Tất cả vốn liếng á? Ngay bây giờ á? Này! Đây một rub... đây nữa hai xu... năm xu... bảy xu... hết rồi đấy!

SATIN – Thôi được rồi! Tiền ở chỗ tôi sẽ an toàn hơn... Tôi sẽ dùng nó đánh bạc...

MEDVEDEV – Tôi làm chứng... đưa tiền nhờ giữ hộ... ngày bao nhiêu, bao nhiêu tiền vậy?

BUBNOV – Ông ấy à? Ông là đồ lạc đà... Chúng tôi không cần người làm chứng...

ALYOSHKA (*ra, đi chân đất*). Anh em ơi, tôi ướt hết chân rồi!

BUBNOV – Lại đây thấm ướt cổ đi... Chỉ cần thế thôi! Anh bạn thân mến... hát và chơi đàn đi... thế mới tốt! Chứ chỉ uống không thì phí đi! Uống rượu có hại lắm, anh bạn ạ... uống rượu có hại đấy!

ALYOSHKA – Nhìn anh là biết! Anh cứ vừa say là trông giống con người ngay... Klesh, chữa cái đàn xong rồi chứ? (*Vừa hát vừa nhảy múa.*)

Ôi giá cái mặt tôi

Không quá đôi đẹp tươi

Thì bà mẹ đỡ đầu

Đã chẳng buồn yêu tôi!

Tôi rét cóng rồi, anh em ơi! Lạnh quá!

MEDVEDEV – Hừm... có thể cho hỏi bà mẹ đỡ đầu đó là ai vậy?

BUBNOV – Tha cho người ta đi! Người anh em ạ, ông không còn là ông cò, đã kết thúc rồi, không phải ông cò mà cũng chẳng phải là ông chú nữa...

ALYOSHKA – Mà chỉ là ông chồng của bà cô!

BUBNOV – Một cô cháu của ông thì ngồi tù, còn cô cháu kia thì đang sắp chết...

MEDVEDEV (*tự hào*). Nói láo! Nó không chết, nó mất tích!

Satin cười to.

BUBNOV – Cũng thế thôi, người anh em ạ! Con người không có cháu thì chẳng phải là chú nữa!

ALYOSHKKA – Thừa đại nhân! Chàng đánh trống của con dê về hưu kia ời!

Mẹ đỡ đầu có tiền

Mà tôi thì chẳng có

Nhưng tôi là chàng trai vui tươi

Nhưng tôi là chàng trai tốt bụng!

Lạnh quá!

Anh Gù ra, sau đó, cho đến cuối hồi kịch còn có thêm vài người đàn ông và đàn bà nữa ra, họ thay quần áo và nằm xuống các tấm phản, cầu nhàu.

ANH GÙ – Bubnov! Làm gì mà tụ tập lại đây vậy?

BUBNOV – Lại đây! Ngồi xuống đây... Chúng tôi ca hát, người anh em ạ. Hát bài hát tôi thích ấy... nhé?

ANH NGƯỜI TATAR – Đêm thì phải ngủ! Ca hát thì phải vào ban ngày!

SATIN – Nào, có sao đâu, công tước ạ! Anh cũng lại đây đi!

ANH NGƯỜI TATAR – Sao lại không sao? Sẽ ồn ào lắm... hát thì sẽ ồn ào lắm...

BUBNOV (*đi lại phía anh ta*). Công tước, cánh tay sao rồi? Người ta cưa tay anh rồi à?

ANH NGƯỜI TATAR – Để làm gì? Cứ đợi đã, có khi không cần phải cưa... Cánh tay không phải bằng sắt, cưa nó chẳng lâu đâu...

ANH GÙ – Chuyện của anh thật là tệ đấy, Asanka ạ! Không có cánh tay anh chẳng còn làm được việc gì! Ở đây người ta đánh giá qua tay và lưng...

Không có tay thì người cũng coi như không có nốt! Chuyện đến là tệt! Lại uống một chút đi... chẳng còn gì hơn đâu!

KVASHNYA (*ra*). A, chào các người thân mến! Ôi ngoài sân, ngoài sân kia lạnh và ướt át quá... Lão cảnh sát của tôi ở đây phải không? Lão ngu kia!

MEDVEDEV – Tôi đây!

KVASHNYA – Lão lại mặc áo của tôi rồi phải không? Mà hình như lại có rượu vào người rồi phải không? Thế là thế nào vậy?

MEDVEDEV – Nhân dịp ngày lễ tên thánh... Bubnov... với lại trời lạnh... ướt át nữa!

KVASHNYA – Ông liệu hồn đây... ướt át! Đừng có giở trò... Đi ngủ đi...

MEDVEDEV (*đi vào trong bếp*). Ngủ thì tôi có thể... tôi muốn đi ngủ... tới giờ rồi.

SATIN – Sao mà bà chị lại nghiêm khiếp với ông ta vậy?

KVASHNYA – Không thể khác được, anh bạn ạ. Đàn ông loại như thế phải giữ cho nghiêm mới được. Tôi cho ông ta sống chung, nghĩ rằng như thế có lợi cho tôi... vì ông ta là con người quân sự, các anh ở đây toàn người hung hăng... tôi là phận đàn bà... Còn chuyện ông ta uống rượu thì cái đó chẳng đem lại lợi lộc gì cho tôi!

SATIN – Bà chị chọn người để nương tựa dở quá...

KVASHNYA – Chẳng có ai hơn nữa... Anh đâu có muốn sống cùng tôi đâu... anh là người như thế! Anh mà sống với tôi, chẳng cần đến một tuần thì anh đã nướng cả tôi vào bài bạc rồi!

SATIN (*cười to*). Đúng đấy, bà chủ ạ! Tôi sẽ thua bạc...

KVASHNYA – Kia kìa! Alyoshka!

ALYOSHKA – Có tôi đây!

KVASHNYA – Mà lại nói xấu gì tao đây?

ALYOSHKA – Tôi ấy à? Nói tuốt! Nói tuốt những gì lương tâm cho phép. Đây, tôi đang nói bà tuyệt lắm. Thịt này, mỡ này, xương này – nặng đến chục pút, còn óc ấy à – một tí xiu cũng chẳng có!

KVASHNYA – Hừ, đó là mà lại nói láo! Tao thậm chí có rất nhiều óc... Nhưng tại sao mà lại nói rằng tao đánh lão cảnh sát của tao?

ALYOSHKA – Tôi tưởng là bà đánh ông ta, hóa ra bà chỉ túm tóc lôi ông ta thôi...

KVASHNYA (*cười*). Thằng ngu! Còn mà, làm như không trông thấy gì. Mà lôi rác trong nhà ra ngoài làm gì vậy?... Với lại, còn làm lão ấy tự ái... Vì câu chuyện của mà mà lão ấy bắt đầu uống rượu đây...

ALYOSHKA – Hóa ra khi người ta nói sự thật thì đến con gà mái cũng uống rượu đây!

Satin, Klesh cười to.

KVASHNYA – Ui, cái thằng độc miệng! Mà là người gì thế hả Alyoshka?

ALYOSHKA – Một người hảo hạng nhất! Đủ cả hai tay! Mắt tôi nhìn tới đâu thì nó lôi tôi tới đó!

BUBNOV (*lại gần giường của anh người Tatar*). Đi thôi! Đằng nào chúng tôi cũng không cho anh ngủ đâu! Chúng tôi sẽ hát... suốt đêm! Này Gù!

ANH GÙ – Hát hả? Có đây...

ALYOSHKA – Còn tôi thì đệm nhạc nhé!

SATIN – Nghe nào!

ANH NGƯỜI TATAR (*mỉm cười*). Nào, anh chàng Bubnov... mang rượu lại đây! Ta sẽ uống, ta sẽ đi chơi, thần chết đến thì ta sẽ chết!

BUBNOV – Rót cho anh ta, Satin! Gù, ngồi xuống đi! Ê, anh em ơi, con người nào có cần gì nhiều? Như tôi đây, uống vào là vui sướng! Gù!... Hát bài... tôi thích ấy đi! Tôi hát... tôi trả tiền!...

ANH GÙ (*cất giọng hát*).

Mặt trời lên và mặt trời lại lặn.

BUBNOV (*hòa theo*).

Còn nơi tôi trong tù tối tăm!

Cánh cửa mở bật ra.

NAM TUỐC (*đứng trên bậc cửa, hét*). Ê... mọi người ơi! Đi... đi lại đây! Ở bãi đất trống ngoài kia... ngoài kia... Nghệ sĩ... thất cô tự tử rồi!

Im lặng. Tất cả đều nhìn Nam tuốc. Sau lưng anh ta xuất hiện Nastya, cô chậm chạp lại gần bàn,

đôi mắt mở to.

SATIN (*nói nhỏ*). Ôi... thằng ngốc... làm hỏng mất bài hát rồi!

Màn hạ

[29] Vì có nhiều cách gọi tên của người Nga (có khi gọi theo họ, có khi gọi theo tên và tên bố, có khi gọi theo tên bình thường, có khi theo tên thân mật - tùy theo quan hệ, thái độ của người gọi với người được gọi), cho nên khi dịch chúng tôi bổ sung thêm phần chú trong ngoặc đơn để người đọc tiện theo dõi về sau. (ND)

[30] Nastya trong bảng phân vai này chỉ được ghi là một “cô gái”, song thực ra cô là một cô gái điếm. (ND)

[31] Ở Nga, phụ nữ khi lấy chồng phải đổi họ mình thành họ chồng, do vậy phải làm lại căn cước. (ND)

[32] Bài hát (chậm rãi và êm dịu):

Mặt trời mọc và rồi lại lặn

Còn nơi tôi trong tù tối tăm

Suốt đêm ngày những chàng lính canh, ê ê ê

Đứng canh gác bên ô cửa sổ

Muốn canh giữ, cứ việc mà canh giữ

Còn tôi đây chẳng buồn chạy trốn đâu

Tôi cũng muốn được tự do lắm chứ, ê ê ê

Nhưng cùm gông chẳng thể bỏ được nào. (ND)

[33] Tên một thành phố cổ của Nga nằm bên sông Volga, được thành lập từ thế kỷ XI. (ND)

[34] Dưới thời Nga hoàng, Siberia là nơi giam cầm những tội phạm chịu án tù khổ sai. (ND)

[35] Tên nhân vật tiêu trưng của vua Lear trong vở kịch *Vua Lear* của Shakespeare. (ND)

[36] Miklukho-Maklai (1846 – 1888): nhà dân tộc học người Nga khám phá ra vùng cư dân bờ biển đông bắc Tân Guiné (nay gọi là bãi biển Miklukho-Maklai). (ND)

[37] Fata morgana (tiếng Ý): một loại ảo ảnh hiếm khi gặp, khi xuất hiện thường tạo cảm giác thấy những hình ảnh sự vật phức tạp và thay đổi nhanh chóng ở chân trời. Ở một số nước vùng Địa Trung Hải (Ý, Ai Cập...), ảo ảnh gọi là fata morgana. (ND)

[38] Đơn vị đo chiều dài của Nga, bằng 0,71m. (ND)

[39] Từ để chỉ người Ukraina (theo lời nói dân dã thế kỷ XIX đầu XX). (ND)

[\[40\]](#) Tên của các thần trong thần thoại Hy Lạp. (ND)